

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

**POZİTİVİST PARADİGMA İLE REALİST VE NATÜRALİST
YAZIN ARASINDAKİ İLİŞKİ: *GORİOT BABA & CESARET
MADALYASI***

Aylin Arslan

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2007

POZİTİVİST PARADİGMA İLE REALİST VE NATÜRALİST YAZIN
ARASINDAKİ İLİŞKİ: *GORİOT BABA & CESARET MADALYASI*

Aylin Arslan

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2007

KABUL VE ONAY

Aylin Arslan tarafından hazırlanan "Pozitivist Paradigma ile Realist ve Natüralist Yazın Arasındaki İlişki: *Goriot Baba&Cesaret Madalyası*" başlıklı bu çalışma, 13 Nisan 2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Demet Ulusoy (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer Özcan Demir (Danışman)

Doç. Dr. Nazan Sönmez

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. İrfan Çakın
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

13.04.2007

Aylin Arslan

TEŞEKKÜR

Araştırmamın hazırlanma aşamasında bilgi birikimi ile yaptığı katkılar ve manevi desteği için tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Nilüfer Özcan DEMİR'e, sosyolojide yüksek lisans öğrenimi almaya başladığımdan bu zamana dek bilgi, birikim ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Cihat ÖZÖNDER başta olmak üzere sosyoloji bölümünün diğer değerli öğretim görevlilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca hayatımın her safhasında olduğu gibi tezin hazırlanma aşamasında da maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan ve bana güvenip destek olan sevgili aileme çok teşekkür ederim.

Aylin ARSLAN

ÖZET

ARSLAN, Aylin. *Pozitivist Paradigma ile Realist ve Natüralist Yazın Arasındaki İlişki: Goriot Baba & Cesaret Madalyası*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Toplum ve bireyi bilimsel bir yolla incelemeyi amaç edinen sosyoloji ile bir yaratı olarak değerlendirilen edebiyat arasındaki ilişki, 19. yy. toplumcu pozitivismi ve bu yüzyıla hakim iki edebiyat akımı olan Realizm ve Natüralizm bağlamında incelenmiş ve genelde sosyolojinin edebiyatı, özelde ise Pozitivizmin Realizm ve Natüralizmi etkileme yönü ele alınmıştır. Nitel araştırma türlerinden biri olan betimsel araştırmanın yöntem ve ilkeleri doğrultusunda tarihsel, entelektüel ve toplumsal kategoriler oluşturularak söz konusu ilişkinin nitelikleri ortaya konmuştur.

19. yy.da sosyolojinin doğa bilimlerinin yöntemlerini kullanarak toplumu ve bireyi incelemesi gerektiği inancı sosyolojinin pozitivist bir biçimde gelişmesini sağlamış ve toplumcu pozitivism Comte, Spencer ve Durkheim'in çalışmalarıyla biçim kazanmıştır. Pozitivism toplum-birey öncüllüğünü tartışarak toplumu bireyin üzerinde tutmuş ve toplum-birey ilişkisinin nesnel bir yaklaşımla, gözlem ve deney yöntemleriyle saptanması gerektiğini vurgulamıştır.

Realizm ve Natüralizm ise toplumcu pozitivismin etkisiyle kendi toplum-birey anlayışlarını geliştirmiş ve birer edebiyat akımı olarak kendi yöntem ve kurallarını belirlemişlerdir. Realizm toplumu bireyin üzerinde tutmuş ve bireyin çevresi tarafından şekillendirildiğini ve içinde yaşadığı toplum karşı sorumlulukları olduğunu dile getirmiştir. Natüralizm ise Pozitivism ve Darwin'in etkisiyle bireyi biyolojik bir organizma olarak tanımlamış ve bireyin içinde yaşadığı toplum tarafından şekillendirildiğini öne sürmüştür. Realizm Pozitivizmin yöntemlerinden biri olan gözlemi kullanarak nesnel bir yaklaşımla toplum-birey ilişkisini incelemiş ve dramatik roman türünü geliştirmiştir. Zola'nın deneysel kuramı doğrultusunda deneysel roman türünü oluşturan Natüralizm ise Realizm gibi Pozitivizmin gözlem ve nesnellik yöntem ve ilkelerini benimsemiş ve bunlara deneyi de eklemiştir.

Balzac'ın *Goriot Baba* adlı romanı Realizmin, Stephen Crane'in *Cesaret Madalyası* adlı romanı Natüralizmin temsilcileri olarak seçilmiş ve bu eserlerin oluşumunda Pozitivizmin etkileri aranmıştır. Her iki eser de Pozitivizmin etkisiyle, temsilcisi oldukları söz konusu akımların öngördüğü kurallar çerçevesinde toplum-birey ilişkisini yansıtmış ve toplumu bireyin üzerinde tutan bir bakış açısı sergilemiştir. Yukarıdaki bulgular ışığında sosyolojinin edebiyatı etkilediği ve edebiyatın toplumun bir ürünü ve toplumsal bir üretim olma özelliklerine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler

(Toplumcu)Pozitivizm, Realizm, Natüralizm, Toplum, Birey

ABSTRACT

ARSLAN, Aylin. *Pozitivist Paradigma ile Realist Ve Natüralist Yazın Arasındaki İlişki: Goriot Baba & Cesaret Madalyası*, Master's Thesis, Ankara, 2007.

The relationship between sociology which takes analyzing society and the individuals in a scientific manner as a goal, and literature which is received as a fiction, is analyzed in the context of the relationship between 19th century sociological positivism, realism and naturalism which were two dominant literature movements in that century. In general sociology's aspects of influencing literature and in particular Positivism's aspects of influencing Realism and Naturalism are also discussed. Through the methods and principles of the descriptive research which is one of the types of qualitative research, historical, intellectual and social categories are constituted and the qualities of the relationships at issue are introduced.

In 19th century the belief that sociology should analyze society and the individual by using the natural sciences' methodology, made the sociology develop in a positivist manner; and sociological positivism took shape by the studies of Comte, Spencer and Durkheim. By discussing the society-individual superiority, Positivism defined society as superior to the individuals and emphasized that the relationship between society and the individuals should be determined by means of the methods that are observation and experimentation in an objective manner.

By the influence of Positivism, Realism and Naturalism developed their own society-individual conception and as literary movements determined their own methodologies. Realism defined society superior to the individuals and expressed that individuals are shaped by their environment and they have responsibilities to the society in which they live. By the influences of Positivism and Darwin, Naturalism defined individuals as biological organisms and suggested that individuals are shaped by the society in which they live. Realism, by using observation which is one of the Positivism's methods, analyzed society-individual relationship in an objective manner and developed dramatic novel type. Naturalism, developed experimental novel type by means of Zola's

experimental theory, adopted Positivism's methods and principles of observation and objectivity as Realism and added experimentation to this methodology.

Balzac's novel *The Old Goriot* and Stephen Crane's novel *The Red Badge of Courage* are chosen as the representatives of Realism and Naturalism and Positivism's impacts are looked for in the creation of these works. Both novels, by the influence of Positivism and within the limits of their own literary movements they belong to, reflect society-individual relationship and display a point of view that perceives society superior to individuals. Through the findings above, it is arrived at a conclusion that sociology affects literature and literature has the qualities of being the product of society and a social production.

Key Words

(Sociological) Positivism, Realism, Naturalism, Society, Individual

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
1. GİRİŞ.....	1
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, AMACI VE METODU.....	3
2. 1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE AMACI.....	3
2. 2. ARAŞTIRMANIN METODU.....	5
3. SOSYOLOJİ VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ.....	8
4. POZİTİVİZM	12
4. 1. TARİHSEL VE ENTELEKTÜEL GELİŞİM.....	12
4. 1. 1. 18. YÜZYIL DÜŞÜNCE SİSTEMİ.....	12
4. 1. 2. FRANSIZ DEVRİMİ VE SANAYİ DEVRİMİ.....	16
4. 1. 2. 1. FRANSIZ DEVRİMİ	16
4. 1. 2. 2. SANAYİ DEVRİMİ	18

4. 1. 2. 3. DEVRİMLER SONRASINDA AVRUPA VE AMERİKA’NIN TOPLUMSAL VE ENTELEKTÜEL DURUMU.....	19
4. 1. 2. 4. 19. YÜZYIL TOPLUMCU POZİTİVİZMİ.....	21
4. 2. TOPLUM VE BİREY ANLAYIŞI.....	24
4. 3. YÖNTEMİ.....	30
5. REALİZM VE NATÜRALİZM.....	33
5. 1. TARİHSEL VE ENTELEKTÜEL ÇERÇEVE.....	34
5. 1. 1. REALİZM.....	34
5. 1. 2. NATÜRALİZM.....	39
5. 1. 2. 1. DETERMİNİZM.....	40
5. 1. 2. 2. EVRİM TEORİSİ.....	40
5. 1. 2. 3. HYPOLYTE TAINE’İN ETKİSİ.....	41
5. 2. TOPLUM BİREY İLİŞKİSİ.....	43
5. 2. 1. REALİZM.....	43
5. 2. 2. NATÜRALİZM.....	43
5. 3. YÖNTEM.....	44
5. 3. 1. REALİZM.....	44
5. 3. 1. 1. GÖZLEM.....	44
5. 3. 1. 2. NESNELLİK.....	45
5. 3. 1. 3. DRAMATİK ROMAN.....	46
5. 3. 2. NATÜRALİZM.....	46
5. 3. 2. 1. GÖZLEM VE DENEY.....	46
5. 3. 2. 2. NESNELLİK.....	47
5. 3. 2. 3. DENEYSSEL ROMAN.....	47
6. ESER İNCELEMESİ.....	49
6. 1. BALZAC VE <i>GORIOT BABA</i>	49
6. 1. 1. HONORE DE BALZAC.....	49
6. 1. 2. <i>GORIOT BABA</i>	50

6. 1. 2. 1. BİÇİMSEL YÖNÜ.....	51
6. 1. 2. 1. 1. KONU.....	51
6. 1. 2. 1. 2. KARAKTERLER.....	52
6. 1. 2. 1. 3. MEKAN/ ÇEVRE.....	52
6. 1. 2. 1. 4. OLAY ÖRGÜSÜ VE ANLATIM BİÇİMİ.....	53
6. 1. 2. 2. REALİST YÖNÜ.....	54
6. 1. 2. 3. TOPLUMSAL YÖNÜ.....	57
6. 2. STEPHEN CRANE VE <i>CESARET MADALYASI</i>	61
6. 2. 1. AMERİKAN NATÜRALİZMİ.....	61
6. 2. 1. 1. 1890'LARIN AMERİKAN NATÜRALİZMİ.....	63
6. 2. 2. STEPHEN CRANE	64
6. 2. 3. <i>CESARET MADALYASI</i>	68
6. 2. 3. 1. BİÇİMSEL YÖNÜ.....	68
6. 2. 3. 1. 1. KONU.....	68
6. 2. 3. 1. 2. KARAKTERLER.....	69
6. 2. 3. 1. 3. MEKAN/ ÇEVRE.....	69
6. 2. 3. 1. 4. OLAY ÖRGÜSÜ VE ANLATIM BİÇİMİ.....	70
6. 2. 3. 2. NATÜRALİST YÖNÜ.....	70
6. 2. 3. 3. TOPLUMSAL YÖNÜ.....	73
7. SONUÇ.....	77
KAYNAKÇA.....	84

1. GİRİŞ

Günümüz sosyoloji çalışmalarında yöntembilimsel bir yaklaşım olarak görülen ve bilimsel bilginin edinimi aşamasında determinizm ile ampirizm yasalarına (Ashley,1998,50) bağlılığı öngören Pozitivizm, temellerini 18. yüzyıl düşüncesinden alarak 19. yüzyılda sosyolojinin bir bilim olarak doğmasıyla birlikte sosyolojik bir nitelik kazanmış ve ‘sosyolojik pozitivizm’e dönüşmüştür (Swingewood,1998,51). 18. yüzyıl felsefe düşüncesinin akla, bireyin özgürlüğüne ve bilimin yasalarının duyularımızla elde edilen bilgiye göre oluşturulmasına dair görüşe yaptığı vurgular 1789 Devrimini hazırlamıştır. Bu devrimin sonuçları sadece gerçekleştiği ve toplumsal, ekonomik ve siyasi koşullarını değiştirdiği dönemin Fransa’sını değil, gittikçe yayılarak önce tüm Avrupa’yı ve 20. yüzyılda da dünyanın geri kalanını etkilemiş ve değiştirmiştir (Ashley,1998,15). Bu dönem içerisinde söz konusu toplumsal, ekonomik ve siyasi koşulların etkisiyle gerek sosyoloji, gerekse sosyolojinin niteliğini etkileyen ve dolayısıyla da etkilendikçe biçim değiştiren Pozitivizm; başta Fransa, İngiltere ve Almanya olmak üzere birçok ülkede -her ülkenin kendi koşulları çerçevesinde değişerek- 20. yüzyılda Viyana Çevresi düşünürlerinin etkisiyle Mantıkçı Pozitivizm’e dönüşmüştür (Ural,1986,24). Bu dönem içerisinde Pozitivizm karşıtı paradigmlar (yorulmayıcı sosyoloji, eleştirel teori gibi) gelişmişse de (Kocacık,2003,28) 20. yüzyılda özellikle yapısal- işlevselci sosyolojinin çatısı altında varlığını sürdürmüştür.

Edebi bir akım olarak, temelleri 18. yüzyıl Romantizm ve Klasisizmini eleştirerek asli şeklini 19. yüzyılda almış olan Realizm ile yine 19. yüzyılda Realizmin savunduğu görüşleri farklı temellere oturtarak yeniden değerlendiren Natüralizm, toplumcu pozitivizmin beslenip büyüdüğü ve şekillendiği aynı toplumsal koşullardan etkilenerek kendilerine bir varlık alanı yaratmışlardır.

Aynı toplumsal koşullar altında birbirlerinden etkilenerek ortaya çıkan ve biri sosyolojinin diğer ikisi edebiyatın alanına giren Pozitivizm ile Realizm ve Natüralizm sosyoloji ve edebiyat arasındaki ilişkinin niteliğini ortaya koymaktadır. Bu ilişkinin niteliğinin sosyoloji ve edebiyatın birbirleri üzerindeki etkileri dâhilinde incelenmesi ise “disiplinler arası bir yaklaşım olan edebiyat sosyolojisinin konusunu oluşturmaktadır”

(Alver,2004,7). Edebiyat sosyolojisi edebiyatın ve sosyolojinin verilerini bir araya getirerek toplumsal gerçekliği, bireyin toplumdaki yerini, toplumsal yapının bireyi ve edindiği davranış örüntülerini etkileme biçimleri gibi birçok konuyu ele alıp incelemeyi hedef edinmiş ve özellikle 1960 ve 1970'lerde çalışmalarıyla gündeme oturmuştur (Alver,2004,7).

Benzer toplumsal koşullar altında ortaya çıkan Realizm ve Natüralizm toplumsal gerçekliğe bakış açıları, eserlerinde bireyi ve toplumu yansıtış şekilleri ve kullandıkları yöntemler açısından birbirine benzer ve birbirinden farklı özelliklere sahiptirler. Her ne kadar birçok düşünür ve eleştirmen tarafından Natüralizm Realizmin devamı ya da radikal hali olarak görülse de; ikisi de birbirinden farklı varlık alanları olan birer edebiyat akımıdır ve hatta Natüralizm Realizmin savunduğu birçok ilkeye karşı çıkararak doğmuştur. Birisi sosyolojinin, diğer ikisi ise edebiyatın alanına giren Pozitivizm ile Realizm ve Natüralizm 19. yüzyılın toplumsal, siyasal, ekonomik ve bilimsel gelişmelerinden etkilenmiştir. Bir başka deyişle hem Pozitivizm hem de Realizm ile Natüralizmin oluşumunu ve gelişimini sağlayan, içine doğdukları aynı 19. yy. toplumdur ancak bu noktada dikkati çeken bir husus ise genelde sosyolojinin edebiyatı, özelde de toplumcu pozitvizmin realist ve natüralist yazını etkileme özelliğidir. Realizm ve Natüralizm toplum ve birey hakkında birtakım görüşleri ileri sürerken toplumcu pozitvizmin yöntem ve ilkelerini benimsemekle kalmamış, onun topluma ve bireye olan bakışından da etkilenmiştir.

19. yy.ın iki önemli ismi Fransız yazar Honore de Balzac ile Amerikalı yazar Stephen Crane içinde yaşadıkları dönemin ve toplumun etkisiyle kendi edebi yaklaşımlarını geliştirmiş, Balzac Realizmin, Stephen Crane ise Amerikan Natüralizminin en önemli isimlerinden ikisi olmuştur. Toplumcu pozitvizmin etkisiyle gelişen Realizm ve Natüralizmin gerçeğe yaklaşımlarını, ileri sürdükleri edebi yazım kural ve ilkelerini eserlerine yansıtan bu iki yazarın en önemli yapıtlarından olan *Goriot Baba* ve *Cesaret Madalyası* yukarıda değinilen Pozitivizm- Realizm ve Natüralizm etkisini yansıtacak nitelikte eserlerdir.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, AMACI VE METODU

2. 1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE AMACI

Felsefî bir yaklaşım olan Pozitivizm A. Comte'un önderliğinde sosyolojinin alanına girmiş (Ritzer,1996,87) ve özellikle 19. yüzyıl boyunca sosyolojinin doğasını belirlemiştir. Mantıkçı Pozitivizm olarak 20. yüzyılda varlığını sürdüren Pozitivizmin altın çağını yaşadığı dönem olarak adlandırabileceğimiz 19. yüzyılda, Pozitivizm karşıtı birçok düşünür birçok fikir ortaya atmıştır. Fakat araştırmanın öncelikli amacı 19. yüzyıl Pozitivizminin 19. yüzyıl Realizmi ve Natüralizminin arasındaki fark ve benzerliklerin, ortaya çıkış sebeplerinin ve öne sürdükleri fikirlerin ortaya çıktıkları dönem arasındaki ilişkiyi incelemek olduğundan, söz konusu Pozitivizm karşıtı görüşlere ve yirminci yüzyıl Mantıkçı Pozitivizmine yer verilmeyecektir. Pozitivizmin ilke ve yasalarını benimseyen ve bu yasalardan hareketle topluma dair fikir üreten John Stuart Mill gibi birçok düşünür bulunmaktadır. Ancak, gerek sosyolojiye yaptıkları katkı ve dolayısıyla da gerekse Pozitivizmin niteliğini değiştiren görüşleri açısından; Pozitivizmin doğasını açıklama çabasında üç önemli düşünürün Auguste Comte, Herbert Spencer ve Emile Durkheim'in görüşleri, realist ve natüralist yazının toplum ve birey hakkındaki temel yaklaşımlarıyla taşıdıkları benzerlikler açısından ele alınacaktır. Pozitivizmin 19. yüzyılda sosyolojik bir niteliğe bürünmesinin ardında yatan 17. ve 18. yüzyıl Aydınlanma felsefesi ile Fransız ve Sanayi Devrimlerinin rolü, Kant, Rousseau, Montesquieu, A. Smith gibi düşünürlerin görüşlerinden yararlanılarak açıklanmaya çalışılacaktır. Devrimlerin sonrasında gelişen Avrupa ve Amerikan toplumsal ve siyasal yapısı, Pozitivizmin sosyolojik bir nitelik kazanmasında rol oynayan toplumsal ve siyasal görüşlerin hazırlanması açısından ele alınacaktır.

Felicity Durey'in (1993) de belirttiği üzere her dönemin ve her çağın kendine özgü bir gerçeklik anlayışı bulunmaktadır ve felsefeden edebiyata kadar birçok alan kendi varlık alanı dâhilinde kendi gerçeklik anlayışlarını ortaya koymaktadır (8). Bu bağlamda araştırmanın bir diğer amacı 19. yüzyıl edebiyatının gerçeklik anlayışının Pozitivizmin gerçeklik anlayışıyla ilişkisi ve bu bağlamda savundukları fikirlerin konuya yaklaşım

biçimlerini (kullandıkları yöntem ve teknikleri) ne ölçüde belirlediğini saptamak olduğundan, 19. yüzyıl realist ve natüralist yazını ele alınacaktır.

Edebiyat ve sosyoloji arasındaki ilişkiyi ele alan Eleştirel Teori ve Genetik Yapısalcılık gibi pek çok edebiyat sosyolojisi teorisi bulunmaktadır. Ancak araştırmanın diğer amacı Pozitivizm ile Realizm ve Natüralizm arasındaki ilişkinin edebi esere nasıl yansıdığını ortaya koymak olduğundan, araştırmada edebiyat sosyolojisinden bahsedilirken edebiyat ve sosyolojinin birbirlerini etkileme biçimleri göz önünde bulundurulacaktır.

Araştırmada, edebi eserin içinde yaratıldığı toplumu yansıtmayı yansıtmadığını belirtmek için ise Fransız yazar Honore de Balzac'ın *Goriot Baba* adlı romanı Realist yazının; Amerikalı yazar Stephen Crane'in *Cesaret Madalyası* adlı romanı Natüralist yazının temsilcileri olarak seçilmiştir. Realist ve Natüralist romanın temsilcileri olarak bahsi geçen yazarların ve eserlerin seçilmesinin ilk sebebi, kısaca her iki yazarın da Realizmin ve Natüralizmin başta gelen savunucuları olmalarıdır. Balzac Fransız Realizminin başlatıcısı olarak, Crane ise Amerikan Natüralizmini eserlerine en başarılı şekilde yansıtan yazarlardan biri olarak görülmektedir. Kısaca açıklanmaya çalışılan bu sebebin beraberinde getirmiş olduğu soru ise neden Fransız Realizmi ve Amerikan Natüralizminin seçilmiş olduğudur. Bu sorunun cevabı ise iki nedene hizmet etmektedir. İlk olarak Realizm Fransa'da doğmuştur fakat 19. yy.ın sonunda Zola'nın deneysel roman kuramıyla Natüralizmi savunması, Realizmin Natüralizm ile karıştırılmasına, Realizm ve Natüralizm arasındaki farkların yöntemsel bir biçime indirgenmesine ve çoğunlukla her iki akımdan da tek bir akım olarak bahsedilmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte, bahsi geçen karmaşıklıklardan sıyrılarak savunduğu görüşler ve benimsediği ilkeler çerçevesinde Natüralizm Amerikan edebiyatında oldukça başarılı bir yere sahip olmuştur. Dolayısıyla Fransız Realizmi ve Amerikan Natüralizmi arasındaki bu net fark, ayrı birer edebiyat akımı olarak Realizm ve Natüralizmin anlaşılır bir şekilde incelenmesine olanak sağlamaktadır. İlk sebepten hareketle öne çıkan ve ondan da önemli olan ikinci sebep ise Realizmin ve Natüralizmin toplumcu pozitivizmin görüşlerinden etkilenerek ortaya çıkışında her üçünün bağlı olduğu toplumsal, siyasal ve entelektüel yapının en iyi yansıdığı ve dolayısıyla Realizm ve Natüralizmin anlaşılır bir şekilde ortaya çıktığı ülkeler Fransa ve Amerika

olmaktadır. Bu bağlamda Fransız Realizmine, Realizmin doğduğu ülke olduğundan ayrıca bir yer verilmeyecek, Realizmin tarihsel ve entelektüel gelişimi ve toplum-birey hakkındaki görüşleri ile benimsediği yöntem ve kurallar dâhilinde Fransız Realizminin de sınırları belirlenmiş olunacaktır. Ancak Amerikan Natüralizmine eser incelemesi bölümünde yer verilecektir. Bunun sebebi ise Crane'in natüralist yönünün daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak ve natüralist eserin toplumu yansıması açısından Amerikan Natüralizminin durduğu yeri saptamaktır.

2. 2. ARAŞTIRMANIN METODU

Araştırma belirli bir zaman dilimi içinde belirli toplumsal koşulların etkisinde oluşan bir durumu, bir diğer deyişle Pozitivizm, Realizm ve Natüralizm arasındaki ilişkiyi, incelediğinden nitel araştırma türlerinden biri olan (Yıldırım ve Şimşek,2000,18) 'betimsel araştırma' modeline denk düşmektedir. Neuman'a göre (2000) betimsel araştırma bir durumun, toplumsal bir çevrenin ya da toplumsal bir ilişkinin özel ayrıntılarını ortaya koyar (23). Toplumsal durum, eylem ya da insan tiplerinin sunulduğu betimsel araştırmada, araştırmanın konusuyla ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşmak için 'Nasıl?' ve 'Kim?' sorularına odaklanılır. Bu sorulara bulunan cevapların ışığında araştırmacı bir dizi kategoriler ya da tipler oluşturarak nedensel bir süreç ya da mekanizmayı belgeler ve söz konusu sürecin aşamalarını netleştirir. Dolayısıyla araştırma sonucunda araştırılan konuyla ilgili ayrıntılı ve doğru bir çerçeve çizilmiş olunur (Neuman, 2000,22).

Bu bağlamda konusu kısaca pozitivist paradigmanın realist ve natüralist yazın ile arasındaki toplumsal-bireysel ve yöntemsel ilişkisi olan bu araştırmada, Realizmin Natüralizm ile ve Pozitivizmin her ikisiyle olan ilişkisinin netlik kazanması için oluşturulan kategoriler tarihsel, düşünsel ve toplumsal niteliktedir. Bir başka deyişle araştırmada sırasıyla Pozitivizm, Realizm ve Natüralizmin gelişiminde tarihsel ve düşünsel süreçlerin etkisiyle oluşan 19. yy. toplum yapısının; Pozitivizmi, Realizmi ve Natüralizmi ne yönde ve nasıl şekillendirdiği betimlenmeye çalışılacaktır. Sosyoloji ve edebiyat ilişkisi bağlamında, sosyolojinin edebiyatı etkilediği ve edebiyatın toplumsal

bir üretim olduğu düşüncesinden hareketle, Pozitivizmin realist ve natüralist yazını ne yönde şekillendirdiğini belirlemek amacıyla, üçünün de toplum ve birey hakkında ortaya koydukları görüşleri ve geliştirdikleri yöntemleri, tarihsel ve toplumsal kategoriler çerçevesinde belirlenecektir.

Pozitivizm, Realizm ve Natüralizm bağıntısı kurulduktan sonra edebiyatın toplumsal bir üretim olup olmadığı, Pozitivizm etkisiyle gelişen realist ve natüralist yazının özelliklerinin eser incelemesine konu olan *Goriot Baba* ve *Cesaret Madalyası* adlı romanlara yansıyor yansımadığını belirleyebilmek için eser incelemesinde kullanılacak yöntem, söz konusu akımların öngördükleri yöntem ve kuralların eserlerde aranmasıdır. Böylelikle araştırmanın sosyolojik ve edebi verileri ışığında genelde sosyolojinin edebiyatı, özelde de Pozitivizmin realist ve natüralist yazını etkileme durumu ayrıntılı bir şekilde betimlenmiş olacağı düşünülmektedir.

Araştırma verilerinin ediniminde kullanılacak kaynaklar konuya ilişkin tarihsel dokümanlar, sosyolojik ve edebi incelemeye konu olan eleştiri ve kuram kitapları ve bu kitaplarda yer alan sosyal kuramcı ve edebiyat eleştirmenlerinin görüşleridir.

Tüm bu koşullardan hareketle araştırmanın problem cümleleri şu şekilde belirlenmiştir;

- 1) Pozitivizm toplumu ve bireyi nasıl tanımlar? Bu ikisi arasında nasıl bir ilişki kurar?
- 2) Pozitivizm sosyolojinin yöntemi olarak neyi öngörür?
- 3) Realizm ve Natüralizm edebi eserleriyle toplumun ve bireyin yerini ne şekilde belirler?
- 4) Bu iki edebi akım edebi eserlerin oluşturulması için ne gibi kurallar koyar?
- 5) Pozitivizm ile Realist ve Natüralist edebi akımlarının toplum ve insanla ilgili ortaya koydukları görüşler arasında paralellik var mıdır? Varsa ne yöndedir?
- 6) Söz konusu paralelliğin oluşumunda, toplumsal ve tarihsel koşulların rolü var mıdır? Varsa ne şekildedir?
- 7) Realist akımın temsilcisi olarak seçilen Balzac ve eseri *Goriot Baba*, Realizmin geliştirdiği toplum ve birey anlayışını nasıl yansıtmaktadır?

- 8) Natüralist akımın temsilcisi olarak seçilen Crane ve eseri *Cesaret Madalyası* Natüralizmin öngördüğü toplum ve birey anlayışını yansıtmakta mıdır? Yansıtıyorsa hangi açılardan temsil etmektedir?
- 9) Realist ve natüralist edebi yöntem ve teknikleri söz konusu her iki eserde ne ölçüde görülmektedir?
- 10) Realist ve Natüralist edebi yöntem ve tekniklerini yansıtmaları bağlamında seçilen eserler, her iki akımın var olan farklılıklarını ortaya koymaya yetecek nitelikte midir? Öyleyse ne yöndedir?
- 11) Eserlerde ele alınan toplum-birey ilişkisi Pozitivizmin öngördüğü nitelikte midir?

3. SOSYOLOJİ VE EDEBİYAT İLİŞKİSİ

Edebiyat, toplumdaki olası insan eylemlerinin hayal gücü aracılığıyla bilinçli bir şekilde keşfedilmesidir. Yazar tarafından yaratılmış bir nesne/ konu olmakla birlikte, yazarın/ okuyucunun eylemin sembolik aşaması sırasında kullandığı söz sanatı biçimidir. Dolayısıyla edebiyat ve hitap ettiği okuyucu kitlesi, edebi eser aracılığıyla insan eylemlerinde var olan bir takım özellikleri belirli bir bakış açısı dâhilinde paylaşır (Duncan,1953,3).

Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi, edebiyat hayal gücü ve hayal gücünü edebi esere dönüştüren bir takım semboller ve söz sanatları aracılığıyla insan duygu, düşünce ve eylemlerini inceleyen bir yaratıdır.

Hayal gücünün edebiyatta davranışın bir takım yönlerini ancak kendisi ile yargılayabileceğimiz araçlar olduğunu belirten Duncan'a göre (1953), insan eyleminin mahiyetini bilebilmek ve yorumlayabilmek için eylemin içinde varolan sembol sistemlerini bilmemiz gerekmektedir (13). Bunun yolu da insanın toplumdaki statü ve rolleri ve bu rollere geliştirdiği tepkileri incelemektir (Duncan,1953,16). İnsan eylemindeki sembollerin, bireyin toplumdaki yeriyle bağlantılı olarak ortaya çıkması, eylem sembollerinin edebi eserde hayal gücü aracılığıyla edebi eylemin sembolik aşamalarını ve dolayısıyla edebi sembolleri oluşturmaktadır (Duncan,1953,13). Bu bağlamda, her edebi sembolün kendi durumsal çerçevesi içinde oluşabileceğini belirten Duncan (1953), sembolün bir anlam ihtiva ettiğini ve bu anlamın insanın ortak duygu ve düşünceleri tarafından ortak bir şekilde oluşturulduğunu ifade eder (6).

Edebiyatta hayal gücünün ağır bastığını ve edebiyatın fizik bilimlerinin yasalarına benzer yasalara sahip olmadığını belirten Wellek (1983) ise edebiyatın bir kurgu olduğunu ve hayatın söz ve sanat yoluyla yapılmış bir taklidi olduğunu söyler (22). Ancak kurgunun karşıt anlamının hakikat olmadığını, zaman ve mekân içinde varolan bir olay, olgu olduğunu vurgular (Wellek,1983,39). Edebiyatın kendine edindiği görevin toplumda yer alan her bireysel deneyimin parçasını oluşturacak ortak sembolik karakterler yaratmak ve güçlendirmek olduğu (Duncan,1953,5) ifade edilebilir.

Sanatın dolayısıyla edebiyatın taklit yoluyla oluşturduğu bir yaratı olması, edebiyatın taklit yoluyla, taklit ettiği olgu, olay ya da durumdaki anlamı ve şeyleri temsil edip etmemesi meselesini gündeme getirmektedir.

Fraassen (1993) sanatın/ edebiyatın herhangi bir şeyi temsil etmesinin, temsil edilen şeyin belli bazı özelliklerini seçme meselesi olduğunu belirtmektedir (76). Bu seçimin niteliğini belirleyen temel faktör ise temsil etme amacıdır. Fraassen'e göre üç temsil çeşidi vardır:

1. Bir şeyin olduğu gibi temsil edilmesi: Örneğin yeşil bir elma yeşil bir elma gibi temsil edilir ve elmanın çağrıştırılabileceği anlam ve bilgiler tanımlanmaz. Amaç, şeyleri olduğu gibi temsil etmek olduğu için herhangi bir yorum yapılmaz.
2. Geleneksel simgeler kullanarak temsil etme: İyi, kötü, güzel, çirkin gibi estetik değerlerin ya da geleneksel olarak kabul görmüş fikirlerin geleneksel semboller kullanılarak temsil edilmesidir. Örneğin, iyi kalpli insanın başına hare çizilerek temsil edilmesi.
3. Yorumlayıcı temsil: Sanatın/ edebiyat eserinin, işlediği konuyu belirli bir tarihsel ve kültürel bağlam içinde yorumlayarak temsil etmesidir (Fraassen,1993,79).

Edebiyatın belirli bir sosyal ortamda ve sadece sosyal ilişkiler içinde meydana geldiği ön kabulü ve edebiyat eserinin yorumlayıcı bir temsili barındırabilme özelliği, edebiyatın ne dereceye kadar toplumsal çevrenin etkisi altında olduğu ve bu etkiyi nasıl yansıttığı sorusunu akla getirmektedir. Bu sorunun yanıtı ise edebiyat sosyolojisinin ilgi alanını oluşturmaktadır.

Edebiyat sosyolojisi “edebiyat birikimi ile toplumsal durumları tahlil etme, edebiyatı izlek olarak sosyolojik olgu analizine varma çabasına denk düşer” ve disiplinler arası bir yaklaşım olarak “gerek edebiyat, gerekse sosyolojinin veri ve imkânlarıyla konuşma düzlemidir” (Alver,2004,8).

Swingewood (1972), sosyolojinin toplumdaki insanın ve toplumsal kurum ve süreçlerin bilimsel ve nesnel bir yolla incelenmesi olduğunu ifade etmektedir (11). Ona göre edebiyat da sosyoloji gibi öncelikli olarak insanın toplumsal dünyası, o dünyaya uyum sağlaması ve o dünyayı değiştirme isteğiyle ilgilenmektedir (Swingewood,1972,12).

Sosyoloji geliştirdiği kavram ve ilkelerle, edebiyat da kullanmış olduğu söz sanatları, hayal gücü gibi araçlarla toplumla ilgili söylemlerde bulunur. Swingewood’a göre (1972), edebiyat ve sosyoloji içerik olarak aynı taslağı paylaşmaktadır (13). Gerek sosyoloji gerekse edebiyat, bu taslağı paylaşırken bu taslağın niteliği konusunda toplumun yapısıyla ilgili bir takım değerlendirmelerde bulunurlar. Sosyoloji toplumda varolan düzensizlikleri ve sorunları kendi bilimsel ilkeleriyle çözümler bulmaya çalışırken, toplumsal yapının değişimiyle ilgili teklifler sunabilir. Edebiyat için de benzer bir durum söz konusudur. Michaud’a göre (2004)

“bir toplum bir tür dengeyi kurduğu, kendi düzenini bulduğu zaman, bu düzen bir tür göreceli bir sadakatle yazınsal yaratıma yansır. Aksi durumda, kriz dönemlerinde – ki bu dönemlerde toplum insana, artık toplumla veya insanın kendisiyle uyumlu bir imaj sunamaz- edebiyat bu düzensizliğe başkaldırır, bu düzensizliğin sebep ve reçetelerini keşfetmeye, yani sonuç olarak, kendisi dışında yaşamın genellikleriyle hayal dünyasının kaynakları arasındaki birleşmeden doğan yeni bir imaj ortaya koymaya çalışır” (66).

Peki, bu imajın yansıtılmasında toplumsal koşullardan başka herhangi bir etki alanı var mıdır? Michaud’un (2004) bu soruya yanıtı “her sosyal sınıf ve daha genel olarak her rejimde var olan düşünce biçimleridir ve düşünce biçimleri yazma ve hayal etme biçimlerini şartlandırır” (63). Bu düşünce biçimlerinin şekillenmesinde ise bilimsel, siyasal, ekonomik ve sosyolojik söylemlerin etkisi büyüktür. Dolayısıyla, denilebilir ki, edebiyatın alanı ve yarattığı imajın temelinde genelde düşünce biçimleri, özelde de sosyolojinin belirli bir etkisi vardır. Swingewood’a göre (1972) ise, sosyoloji olmadan edebiyatın tam anlamıyla anlaşılması mümkün değildir (11). Swingewood’a göre sosyoloji aslında toplum içindeki insanın, sosyal kurum ve süreçlerin bilimsel ve nesnel bir incelemesidir. Toplumun nasıl oluştuğu ve işlediği ve nasıl hayatini sürdürdüğü türünden sorulara cevap arar. Sosyoloji gibi edebiyat da öncelikli olarak insanın toplumsal dünyasıyla, ona uyumuyla ve onu değiştirme arzusuyla ilgilenir. Sanat olma bağlamında edebiyat, toplumsal yaşamın katmanlarına nüfuz edip erkek ve kadının

toplumu duygulanım olarak hangi yollarla tecrübe ettiğini göstererek, salt betimleyici nesnel bilimsel çözümlemenin ötesine geçer.

Edebiyatın kendi varlık alanını oluştururken toplumdan bu kadar çok beslenmesi ve toplumdan aldığı her türlü özelliği, etkiyi, gelişim ve değişmeyi, bir anlamda kendisini ifade etme aracı olan edebi eserde yansıtması, edebiyata aynı zamanda toplumsal bir üretim olma özelliğini de kazandırmaktadır. Edebiyat, içinde şekillendiği toplumu ve özelliklerini yansıttığı ölçüde bu özelliğini korumakta ve sosyoloji ile olan ilişkisi bu ölçüde daha da sağlamlaşıp netlik kazanmaktadır. Edebiyatı toplumun bir ürünü olarak gören Hauser (1982) ise sanat eserinin sosyo- tarihsel bir sürece bağlı olduğunu ve sosyoloji, psikoloji gibi faktörlerin etkisinin içeriğine göre değiştiğini öne sürmektedir. Hauser'e göre artistik bir ilişkinin tüm öğeleri kültürel, toplumsal ve tarihsel olarak değişebilme özelliğine sahip fenomenlere bağlıdır. Söz konusu fenomenlerin değişime uğraması sonucu sanat eserinin de niteliği değişmektedir (94).

4. POZİTİVİZM

4. 1. TARİHSEL VE ENTELEKTÜEL GELİŞİM

Bilimin tek bir mantığı olduğunu ve dolayısıyla gerek doğa bilimlerinin gerekse sosyal bilimlerin aynı yöntem ve kuralları kullanarak bilimsel açıklamalara ulaşması gerektiğini öngören (Neuman,2000,66) Pozitivizm, sosyolojinin bir bilim olarak doğuşuyla birlikte sosyolojinin topluma ve bireye yaklaşımını, toplumsal gerçeklik hakkındaki evrensel yasaların bulunması konusunda uygulanması gereken yöntem ve teknikleri belirleyerek sosyolojinin alanına girmiş ve sosyoloji tarihinde yer alan en önemli paradigmalardan biri olmuştur. Sosyolojinin alanına girmesiyle ‘toplumsal’ bir nitelik kazanan (Swingewood,1998,51) Pozitivizmin gelişiminin ardında on sekizinci yüzyıl düşünce sistemi; sosyolojinin bir bilim olarak doğmasının ve Pozitivizmin toplumsal bir nitelik kazanmasının ardında ise Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi ve bu devrimlere yol açan 18. yy. toplumsal ve siyasi koşulları yatmaktadır.

4. 1. 1. 18. Yy. Düşünce Sistemi

Aydınlanma felsefesinin geleneksel otoriteye eleştirel bir tepki olarak gelişmesiyle yön kazanan (Ashley,1998,9) Pozitivizm, Alan Swingewood’un deyimiyle (1998) 18. yy.da “eleştirel ve devrimci” bir niteliğe sahiptir (51). Bu dönem Pozitivizminin “tarihsel değişimin dışsal yasalarını ortaya” koyduğunu öne süren Swingewood (1998), Pozitivizmin “toplumu dışsal bir veri olarak, gözlem ve deneyim aracılığıyla öğrenilip doğrulanan bir olgular yapısı olarak” tanımladığını ve dolayısıyla “bir toplum anlayışı” geliştirdiğini ifade etmektedir (49). Söz konusu toplum anlayışı ise bireyin toplumdaki yerini belirlerken 18.yy. Aydınlanma felsefesinin de temelini oluşturmaktadır.

Doğaya, insana ve topluma ait bilgilerin ne geleneksel otoriteye itaat edilerek ne de günlük deneyimle elde edilemeyeceğini savunan Aydınlanma düşünürleri, bilimsel

bilginin akıl, gözlem ve deney ile elde edilebileceğini ve toplumsal kurumların akıl sahibi bireyin özgürleşmesinin önünde engel teşkil ettiğini öne sürmektedirler (Ashley,1998,10–11). Tanrının yüce bir varlık olduğu inancına şüphe ile bakmaya başlayan ve gelenekler, din ve adetlerin akıl yoluyla sınanması gerektiğini öne süren Aydınlanma felsefesi, bilgeliğin yerini bilimsel bilginin alması gerektiğini savunmuştur. Bu bilginin ise spekülasyon ya da geleneksel inanışlara körü körüne bir bağlılıkla değil dikkatli ve sistematik bir araştırma ve deneyle elde edileceğine inanmaktadır (Hughes,2003,7). Bu çağda birçok düşünür bireylerin feodal zorunlulukların eski ve mecburi bağlarından kurtarılıp, özgürleştirilmesi gerektiğini düşünmektedir (Hughes,2003,8). Bireyin özgürlüğünün ve hakikatin, yaşamın birbirini tamamlayıcı ve karşılıklı olarak birbirlerini güçlendirici ilkeleri olduğuna inanılmakta ve aklın eleştirel gücü aracılığıyla bireyin denetimi eline alacağı iddia edilmektedir (Ashley,1998,11). Aklın ve ampirik bilginin; otorite, gelenek ve görenekler ve dinin yerini almasıyla özdeş tutulan Aydınlanma felsefesinin en muhafazakar düşünürü olarak adlandırılan Immanuel Kant'a göre

Aydınlanma, insanın kendiliğinden var olan toyluğundan kurtulmasıdır... bu tür bir toyluğun kendiliğinden var olmasının sebebi, insan zekasının eksikliği değil, fakat başkalarınca yönetilmeksizin kişinin kendi aklını kullanmak için kararlılık ve cesaretinin eksik olmasıdır. Dolayısıyla "kendi zekânızı kullanmak için cesur olun" deyişi aydınlanmanın temel vecizesi olmuştur. Aydınlanma için tüm gereken temelde özgürlüktür, özellikle de insanın aklını her alanda açıkça kullanabilme özgürlüğüdür (Ashley,1998,10–11).

Yukarıda da görüldüğü üzere aydınlanmanın temeline özgürlüğü koyan Kant, bireyin araştırma nesnesi olarak ve ahlaki özne olarak ikili bir yapısı olduğunu vurgulamaktadır. Kant'a göre araştırma nesnesi olarak bireyin özellik ya da davranışları doğa bilimlerinin aynı bilimsel yöntemleriyle araştırılabilirler. Ahlaki özne olarak ise birey doğal dünyanın bir parçası değildir çünkü Tanrı bireye ahlaklı ya da ahlaksız davranma özgürlüğünü vermiştir. Medeni bir toplum bireyin ahlaki olarak davranmasına imkân verir ve bireyi cesaretlendirir. Fakat toplum, ahlakı determinist bir şekilde oluşturamaz çünkü ahlaki bir eylem kısmen de olsa her zaman özgür iradenin bir sonucudur (Ashley,1998,11). Kant gibi özgür iradeye vurgu yapan bir başka Aydınlanma düşünürü de Jean Jack Rousseau'dur (Ashley,1998,10). Bireylerin özgür doğduğunu fakat toplumsal kurumların bireyin gerçek özgürlüğünü kısıtladığını öne

süren Rousseau, bireylerin doğal hallerinde, birbirlerinden bağımsız olarak, aralarında herhangi bir bağ olmaksızın sadece doğanın soylu güçlerine bağlı olarak yaşadıklarını ileri sürmektedir. Rousseau bireylerin doğal yasalara gönüllü olarak boyun eğip kendiliğinden hareket ettiklerini çünkü içgüdüsel olarak bunun bireyin kendi çıkarına uygun olduğunu ve yapılacak daha iyi bir şey olmadığını hissettiklerini belirtmektedir (Hughes,2003,7). Doğal haldeyken, bireyin eylemi ve iradesi birbiriyle uyumludur. Medeni halde ise bireyler birbirlerine bağlı değildir, aralarında asgari düzeyde kişisel bir ilişki vardır fakat ortak iradeye bağlıdırlar. Birey ortak iradeye aynı özgürlükle boyun eğer çünkü bu ortak iradenin oluşumunda kendisinin de payı vardır ve onun kurallarına uyarak kendi kurallarına uymuş olmaktadır (Durkheim,1965,135). Bireyi toplumun ürünü olarak gören ve fakat aynı zamanda insanlığın vakıf olduğu tüm özelliklere ulaşmasını sağlayacak toplumsal kurumların oluşturulmasından da sorumlu tutan Rousseau, bireyin özgürce rıza gösterdiği toplumsal bir sözleşmeyle doğal özgürlüklerini kaybettiğini fakat bu yolla sivil özgürlüğünün belirli bir yasallık kazandığını öne sürmektedir (Ashley,1998,11). Dolayısıyla Rousseau'ya göre toplum, “bir sözleşmenin ürünü; kendisini oluşturan bireylerin iradelerinden daha büyük olan bir ahlaki ve kolektif düzen yaratan bir birleşme eylemi”dir (Swingewood,1998,33–34) ve ona göre toplumsal sistem çıkarların halkın düşünce, tavır ve adetlerinin nesnel bir uyumuna bağlıdır. (Durkheim,1965,136–137). Ve yasalar da bu ilişkileri yansıtacak türdendir. Ortak irade birey tarafından temsil edilemez çünkü ortak irade, bireysel iradenin üstündedir. Bu iki irade şekli kıyas edilemez ve birbirlerinin yerini alamazlar. Bu yüzden toplumsal yaşam doğal düzenle zıt değildir ve yasa koyucunun otoritesine saygı toplumsal bir ruhu gerektirmektedir (Durkheim,1965,37).

Bilginin akıl ve deneyle elde edilebileceğini ve toplumsal gerçekliğin Tanrı ile kavranamayacağı iddiasını barından eleştirel pozitivistin Swingewood'un da belirttiği gibi bir toplum anlayışı geliştirdiği hatırlanacak olunursa, bu toplum anlayışının 19. yy. sosyoloji ve Pozitivizmini hazırlayan düşünürleri arasında Montesquieu, Adam Ferguson, Adam Smith ve Millar'ın görüşleri de önem kazanmaktadır.

Toplumunu yapısal bir bütün olarak tanımlayan ve yönetim biçimleri ile ilgilenen Montesquieu, değişik toplumsal fenomenlerin özgül nedenlerini bulmaya çalışmıştır.

Toplumun yasalarının, insan aklının somutlaşmış hali olduğunu ve fakat fiziksel ortama ve onun toplumsal kurumlarına uygun olduğunu belirten Montesquieu, yasalar ve adetleri toplumsal yapıyla ilişkileri açısından değerlendirmiştir (Swingewood,1998,28). Ona göre yasa koyucunun rolü ideal bir anayasanın gerekliliklerini, koşullarla bir başka deyişle ortamla dengelemektir (Swingewood,1998,29) ve bir kanun koyucu yasaları oluştursa da istediği herhangi bir yasayı yürürlüğe koyamaz. Koyulan kanunlar ‘şeyler’in doğasıyla uyumlu olmalıdır. Yasalar keyfi bir eylemin sonucu değildir, toplumda var olan koşullara göre oluşturulurlar. Eğer kanunlar toplumsal şartlara göre konmazsa bu durumda söz konusu yasalar anormaldir (Durkheim, 1965,136).

Adam Smith, John Millar ve Adam Ferguson ise toplumun belirli bir yapıya sahip olduğunu ve parçalarının bütünle olan ilişkisinin toplumsal bilimin başlıca konusu olduğunu belirtmektedirler (Hughes,2003,8). Bu düşünürlere göre toplumun yapısı gereği, birey ile hükümet arasındaki sözleşmeye dayalı bir ilişkiyle sınırlı tutulamayacağını ve toplumun ampirik olarak, doğal yani ‘kurumsal tarihi’ olan özgün bir yapısı olduğunu öne sürerek toplum analizinin temel biriminin ‘gruplar’ olduğunu ifade etmişlerdir (Swingewood,1998,34). Toplumsal gelişimi ekonomik ve sınıfsal düzlemde inceleyen Millar’a göre, sanayi-öncesi toplumda toplumsal tabakalaşma büyük ölçüde işleve dayanmaktadır. Millar, tarımın ve yerleşik bir geçim tarzının gelişmesiyle birlikte mülkiyetin de özel ellerde toplandığını ve böylelikle sürekli bir mertebeli farklılığının ortaya çıkmasıyla otoritenin, istikrarlı ve kurumsal bir hal aldığını öne sürmektedir (Swingewood,1998,39). Yönetim biçimlerini, mülkiyet, toplumsal tabakalaşma, işbölümü ve toplumsal çatışmalarla ilişkilendiren Ferguson (Swingewood,1998,36) ise toplumsal gelişimin çift uçlu olduğunu ileri sürmektedir. Uzmanlaşmanın ‘bütün’ün ortadan kalkmasına sebep olduğunu düşünen Ferguson, yapılan işin daha küçük parçalara ayrıldıkça fikirlerin gelişiminde bir azalma olduğunu, kişilerin daha fazla çalıştıkça düşünmeye ve araştırmaya ayırdıkları zamanın azaldığını öne sürmektedir (Swingewood,198,40). Bireyi bir topluluğun üyesi olarak addeden Ferguson, bireyin eylemlerinin kolektif olduğu için toplumsal olduğunu öne sürerken (Swingewood,1998,43–44) Smith ise bireyin sahip olduğu egoist çıkarlarının; toplum çıkarını belirli bir niyet gütmekten ya da onu bilmeden gözetilen bir ‘görünmez el’ aracılığıyla kolektif yarara dönüştüğünü öne sürmektedir (Swingewood,1998,42).

Ticari toplumu ele alan Smith'e göre, ticari bir toplumun gelişmesi toprak sahipleri, kapitalistler ve emekçiler olmak üzere, gelirlerini ranttan, kardan ve ücretlerden elde eden üç ayrı toplumsal sınıfa bağlıdır (Swingewood,1998,38–39) ve toplumun feodal yapıdan ticari yapıya geçişinde birbiriyle mücadele eden iki toplumsal grubun –zengin baronlar ile gelişmekte olan tüccar sınıf- eylemlerinin etkin olmakla birlikte yükselen tüccar sınıfı, toprak sahiplerinin tarım arazilerini satın alıp verimli ve karlı duruma getirerek, onların yerini almakta ve böylelikle tarımdan gelen zenginlik ticaretten gelen zenginlikten daha kalıcı olmaktadır. Dolayısıyla Smith'e göre toplumsal değişimin özünde, kendi çıkarlarının peşinde koşan ve kamunun yararını gözetmeyen toplumsal grupların bilinçsizce gerçekleştirdiği eylemler bulunmaktadır (Swingewood,1998,42–43).

4. 1. 2. Fransız Devrimi Ve Sanayi Devrimi

18. yy. Avrupa toplumunun 19. yy.a girerken karşı karşıya geldiği siyasi ve ekonomik düzenlemelerin, sınıf çatışmaları ve çeşitli entelektüel fikirlerin kaynağını oluşturan Fransız ve Endüstri Devrimleri dolayısıyla sosyolojinin doğmasında ve Pozitivizmin toplumsal bir yapı kazanmasında da rol oynamışlardır.

4. 1. 2. 1. Fransız Devrimi

Monarşinin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, Fransız kralı XVI. Louis'nin aristokrat sınıfın, ruhban sınıfının ve halkı temsil eden bir tabakanın oluşturduğu genel meclisi çağırmasına neden olmuştur. Toplumun üç sınıfını oluşturan bu meclisten Fransız monarşisinin içinde bulunduğu borçlardan kurtulması için yardım istenmiş, XVI. Louis'nin yaptığı çağrı halkı temsil eden grup tarafından reddedilerek halk ayaklanma başlatmıştır. Halkın ayaklanmasıyla XVI. Louis'nin idam edilmesi, 1789 Fransız Devrimi'ne ve monarşinin yıkılıp yerine bir sonraki yüzyılda cumhuriyetin kurulması yönünde başka toplumsal ve siyasi olaylara yol açmıştır (Ashley,1998,21).

Ancak Fransız Devrimi dönemin yönetim şekline verilen bir tepki olarak kalmayıp 18. yy. entelektüel çevresini ikiye bölmüştür. Bir tarafta devrimi Tanrı'nın verdiği bir ceza olarak görüp, onun sebep olduğu katliamları ilahi dünyanın bir parçası olarak göstermeye çalışan gelenekçi kesim, diğer tarafta da devrimi insanlığın gelişimi için bir fırsat olarak değerlendiren aydınlanma yanlısı “radikal” kesim (Wolff,1960, 23) yer almıştır.

Toplumun kaynağının Tanrı olduğunu ve dolayısıyla Aydınlanma felsefesi için oldukça önemli olan rasyonelliğin geleneksel dini inançların önüne geçemeyeceğini ve aslolanın bu inançlar olduğunu öne süren aydınlanma karşıtı muhafazakâr kesim toplumun Tanrı tarafından yaratıldığı için insanların toplumu değiştirmeye çalışmamaları gerektiğini öne sürmüştür (Ritzer,1996,11). Toplumsal yaşamın faydalı ve gerekli öğeleri olarak gelenek, din, hayal gücü ve duygulanımı ortaya koyan muhafazakârlar var olan toplumsal düzenin sürekliliğinden yanaydılar (Ritzer,1996,11). Maistre, De Bonald, François de Chateaubriand, Lammennais gibi bu gruba dâhil olan birçok kişi, devrimin bireyciliğine ve geleneksel topluluklar üzerindeki yıkıcı etkisine karşı çıkarak (Nisbet,1974,26), toplumu bireyin üzerine koymuş, toplumun bireylerin salt çoğunluğundan oluşmadığını, toplumu oluşturan öğeler arasında bireylerin yanı sıra kurumların, yapıların varlığına dikkati çekmişlerdir. Toplumun oluşturan yapılar karşılıklı bir ilişki içinde olduğundan ve birbirlerine bağlı olarak varlıklarını sürdürdüklerinden, toplumda olası bir değişimin varlığı hem toplum için hem de toplumun üyeleri için tehlike arz etmektedir (Ritzer,1996,12).

Devrim yanlısı aydınlanmacı düşünürler ile devrim karşıtı muhafazakâr kesimin yanı sıra devrimi yücelten fakat devrimle birlikte ortaya çıkan toplumsal düzensizliğin ve karmaşıklığın yeni siyasi- toplumsal reformlarla giderilmesi gerektiğini düşünen bir grup düşünürün varlığı da dikkati çekmektedir. Bu düşünürler gerek toplumsal sorunların çözümüne bir öneri getirmek adına gerekse de on dokuzuncu yüzyıl toplum düşüncesinin oluşumuna katkıda bulunmak adına önemli bir yere sahiptir. Yeni bir dönem doğduğunu ve bu yeni dönemle birlikte yeni bir işbölümünün ve gelişmiş bir teknoloji ve sosyal imkânların yer alacağı mekanik ve endüstriyel bir medeniyetin oluştuğunu öne süren Saint-Simon bu düşünürler arasında dikkati çekmektedir.

Durkheim'a göre insan toplumlarının bir gerçeklik alanı olduğunu ve doğadaki diğer topluluklara kıyasla orijinal ve farklı bir yapıyı barındırdığını ve fakat onlar gibi aynı determinizm yasalarına hedef olduğunu belirten bir çözümleme yaratmada ilk olarak addedilen Saint-Simon (Wolff,1960,23)'ın genelde toplum ve bilim hakkındaki görüşleri, özelde de “sanayi toplumu” kavramı sosyolojinin ve sosyolojik pozitivistizmin gelişiminde önemli bir katkıya sahiptir. Sosyolojinin ve Pozitivistizmin kurucusu olarak anılan ve Auguste Comte'un sosyolojik görüşlerinde önemli bir etkiye sahip olan Saint-Simon (Kocacık,2003,26; Ural,1986,18; Ritzer,1996,13), ‘sosyal fizyoloji’, ‘beşeri bilim’ ya da ‘özgürlük bilimi’ olarak adlandırdığı sosyolojinin görevinin toplumu hareket ve dönüşüm halinde incelemek ve bireylere değil doğaya egemen olmak olduğunu öne sürerek, toplumu geniş bir atölye olarak addetmekte ve toplumun tüm güçlerinin sanayide toplandığını ifade etmektedir (Kocacık,2003,26). Toplumsal yapının bilimsel çalışmalar ve bilimsel yöntemler aracılığıyla yeniden düzenlenmesi gerektiğini öne süren Saint-Simon'a göre Ortaçağdaki yapısından kurtulmakta olan toplumda ve bilimsel değişim ve gelişimlere paralel olarak başlıca eğitim, politika, ahlak olmak üzere toplumun her alanında, köklü değişiklikler ortaya çıkmaktadır ve değişmekte olan toplum pozitivist esaslara göre yeni bilimsel bir yöntem çerçevesinde yeniden şekillendirilmelidir (Ural,1986,18). Devrimlerden sonra oluşan toplum yapısının acil bir reforma ihtiyaç duyduğunu ve özellikle ekonomik sistemin yeniden planlanması gerektiğini öne süren Simon (Ritzer,1996,13), öngördüğü toplumsal reformlar aracılığıyla ‘Sinaî Devlet’ adını verdiği bir toplumun kurulacağını ve bu toplumun liderlerinin bilim adamları ve sanayiciler olacağını ifade etmektedir (Kocacık,2003,26).

4. 1. 2. 2. Sanayi Devrimi

Sanayi Devrimi, makineleşmeye bağlı olarak fabrika sisteminin toplumsal üretim tarzlarının yerini almasıyla (Nisbet,1974,14) 1700'lü yılların ortalarında İngiltere'de başlamıştır (Ashley,1998,19). 18. yy. İngiltere'sini dönemin Fransa ve Almanya'sıyla karşılaştıran Giddens (1971), İngiltere'de toplumu değiştiren etken faktörün Fransa'daki gibi siyasi bir devrimle gelişmediğini, fakat sanayileşmenin İngiliz toplumunu

dönüştüren ileri bir sosyal ve ekonomik değişme süreci olduğunu öne sürmektedir (xi). Bu yıllardaki teknolojik yenilikler pamuk imalatının düzenlenmesini değişime uğratmış ve tarımsal makineleşme ve fabrika üretimini hızlandırıp yaymıştır. Söz konusu yenilikler İngiltere'yi pamuk üretiminde lider konuma getirmiştir (Giddens,1971,xii). Her ne kadar sanayileşmeyle birlikte 18. yy. sonlarında söz konusu üç büyük ülke için ekonomik düzeyde bir refah gerçekleşmişse de İngiltere, ekonomik gelişme açısından Almanya ve Fransa'nın oldukça önündedir. Fransa ve Almanya 18. yy. sonu 19. yy. başında İngiltere'nin sağlamış olduğu siyasi dengeyi kuramamıştır fakat kültürel koşullar açısından özellikle edebiyat, sanat ve felsefe alanında İngiltere'den daha ileri bir konuma gelmiştir (Giddens,1971,xii).

18. yy. sonu 19. yy. başında başta İngiltere, Fransa ve Almanya olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine ve Kuzey Amerika'ya, 20. yy.da da tüm dünyaya yayılan Sanayi Devriminin (Nisbet,1974,14) itici gücünün burjuvazi olduğunu belirten Ashley(1998) sanayileşme öncesinde Avrupa toplumlarında temel/ genel olarak biri soylu kesimin oluşturduğu diğeri de kırsal alanda yaşayan ve tarımla uğraşan halkın oluşturduğu iki toplumsal sınıfın varlığından bahseder (19). Sanayileşmenin bir sonucu olarak bahsi geçen sınıfsal ayırım burjuva sınıfı ve işçi sınıfı ayırımına dönüşür. Bu tür bir toplumsal sınıfın oluşmasında ise sanayileşme ile birlikte gelen kentleşme olgusu önemli bir rol oynamaktadır. Gıda üretimi için elinde çok az toprak kalan ve fabrika üretimiyle girdiği yarışta bir tür varlık mücadelesi veren insanlar, geçimlerini sağlayabilmek için sanayi merkezlerinde toplanmaya başlamışlardır. Bu göç şehirlerin kimliğine yeni bir nitelik kazandırmakla birlikte, burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki çatışmaların kaynağını da oluşturmaktadır (Ashley,1998,19).

4. 1. 2. 3. Devrimler Sonrası Avrupa ve Amerika'nın Toplumsal ve Entelektüel Durumu

Sosyolojinin doğmasıyla birlikte sosyolojik pozitivismin şekillenmesinde 18. yy.dan 19. yy.a toplumsal ve siyasal bir kaos ortamında giren Avrupa ülkeleri ve Amerika'nın sosyal ve politik koşulları ve bu koşulların etkisiyle gelişen düşünce akımları önemli bir

etki alanı oluşturmaktadır çünkü dönemin toplumbilimcileri ve düşünürleri söz konusu düşünce akımlarına gerek katılarak gerekse karşı çıkarak, kendi sosyoloji anlayışlarını geliştirmişlerdir.

Fransız Devrimi'nin sonuçlarını ağır bir şekilde yüklenen Fransız toplumu, 19. yy. boyunca sabit bir siyasi yönetim biçimi kuramamış ve tüm yüzyıl boyunca siyasi düzenin ve dolayısıyla toplumsal düzenin kurulması için uğraşmıştır. Bu düzen ihtiyacı, Fransız Devrimi'ne karşı çıkan muhafazakârların etkisiyle toplum-birey sorunlarının çözümünde toplumsal bir kolektivist anlayışı geliştirmiştir (Ashley,1998,21). Siyasi bir düzen oluşturma çabası içerisinde, dönemin Fransa'sının “olağanüstü zengin ve çok çeşitli bir entelektüel ve kültürel tartışma ortamına” tanık olduğunu belirten Calliconis (1999) “Devrim ve Napolyon İmparatorluğu dönemlerinde yapılan bir dizi reform”un Fransa'daki bilimsel gelişime katkıda bulunduğunu öne sürmektedir (95). Bu dönemde işçi sınıfının yönetici orta sınıfının çıkarlarının kendi çıkarlarından farklı olduğunu belirterek sosyalizme dönmüş ve eşitlikçi ve endüstriyel bir toplum yapısını savunmuşlardır (Ashley,1998,21). Sosyalizmin, bireyin topluma bağlı ve onun bir parçası olduğu görüşünü savunan kolektivist teorinin radikal bir biçimi olduğunu öne süren Ashley (1998), kolektivist teorinin temsilcilerinin daha çok feodal kurumlara geri dönüşü isteyen ve feodal yaşamı, insanların toplumdaki başka rollerle uyumlu bir ilişki içinde olan gerekli rolleri yerine getirdikleri dengeli ve organik bir bütün olarak gören muhafazakâr kesimin olduğunu öne sürmektedir (21).

Fransa ve Almanya ile karşılaştırıldığında, 19. yy.a siyasi bir refah içinde giren İngiltere'de burjuva sınıfının siyasi bir otorite ve hegemonya kurduğu görülmektedir. Üst ve orta sınıfların rahat ve güvende olması ve İskoç ekonomist ve filozofları Adam Smith ve Adam Ferguson'un etkisiyle İngiliz burjuvazisi, devletsel müdahale ve düzenlemenin gereksiz ve zararlı olduğunu ileri sürmektedir. İngiliz aristokrasisi ve burjuvazisi arasında uzlaşma ve asimilasyon politikası olması ve İngiliz orta sınıfının büyük ölçüde siyasi güç kazanması, İngiliz toplumunun yaşama olan bakışını ideolojik ya da teorik olmaktan ziyade pragmatik ve akla uygun kılmaktadır. Âdemi merkezîyet ve kişisel özgürlüğün önemli değer ve kavramlar olduğu İngiltere'de, toplumsal ya da

kolektif iyilik için yapılan eylemle şahsi çıkar için yapılan eylem arasında bir zıtlık olmadığı düşünülmektedir (Ashley,1998,26).

19. yy. da Amerika'da ise devrimlerle birlikte gelişen bireycilik, ilerleme gibi fikirlere karşı çıkan bir aristokrasi sınıfı ya da muhafazakâr bir kesim bulunmamakla birlikte; daha çok beyaz, erkek egemen arazi sahiplerinin oluşturduğu demokratik ve eşitlikçi bir toplum tipi ölküleştirilmiştir. 19. yy. boyunca federal devlet tarafından destek olunan ticari grupların kömür, çelik, tren yolu ve endüstriyel işlere para yatırması Amerika'da endüstriyel gelişimin hızla artmasına ve 20. yy.da Amerika'nın endüstri devi olmasına yol açmıştır. Söz konusu gelişmeler dâhilinde Amerika'da ortaya çıkan demokratik eşitlik görüşünün zengin ve fakir arasındaki fırsat eşitsizliği ile çelişmesi birçok Amerikalı düşünürün Amerikan toplumunun incelenmesi açısından çeşitli görüşlerin ortaya konmasını beraberinde getirmiştir. Veblen söz konusu bu çelişkiyi eleştirirken G. H. Mead gibi düşünürler tarafından voluntarism olarak adlandırılan ve toplumsal eylemin çeşitli davranış biçimleri arasından seçim yapılarak meydana gelmesi anlamına gelen düşünce biçimi Amerika'da etkin olmuştur (Ashley,1998,26–27).

4. 1. 2. 4. 19.yy. Toplumcu Pozitivizmi

18. yy. siyasal, toplumsal ve entelektüel oluşumlarıyla ortaya çıkan fikir ayrılıkları ve çatışmalar 19. yy.da Pozitivizmi, sosyolojinin bir bilim olarak kabul edilmesiyle Auguste Comte'un önderliğinde toplumcu bir niteliğe bürünmüştür. 18. yy. eleştirel pozitivizmi, bireyi toplumun üstünde tutan ve bilimsel bilginin deneyle edinimini öngören Aydınlanma felsefesinin etkisi altında kalmaktadır. 19. yy. içinde ise Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nin beraberinde getirmiş olduğu toplum-birey öncüllüğü tartışmaları, burjuva sınıfının yükselmesi ve kapitalist çalışma koşullarının işveren ve çalışan arasındaki çatışmaların doğması gibi çözülmesi gereken birçok sorunun çözümüne yol gösterecek olan toplumcu pozitivizmin gelişimine bakılacak olunursa sosyolojiye adını veren ve sosyolojinin pozitif bir nitelikte olmasını savunan Auguste Comte öne çıkmaktadır. Sosyolojinin gerek toplumsal sorunların çözümünde gerekse Fransız ve Endüstri devrimlerinin ortadan kaldırmış oldurduğu denge ve düzenin tekrar

kurulmasında bilimsel bir yaklaşımla hareket etmesini ve nitelik olarak pozitif bir yapıda olması gerektiğini belirten Comte, Pozitivizmi toplumsal dünyanın değişmez yasalarının bulunması ve bu yasaların kuramlaştırılması olarak tanımlamaktadır. Ona göre insan aklı, bilginin tüm dalları ve dünya tarihinin tümü bir değişim sürecinden geçmektedir ve bu süreç üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama olan *teolojik aşamada* insan düşüncesinin şeylerin doğasını, nedenlerini ve var olma amaçlarını anlamaya çalışarak; her şeyin doğaüstü güçler tarafından yaratılıp düzenlendiği inancının bu aşamanın niteliğini belirttiğini ifade eden Comte, bu aşamada dini inanış şeklinin fetişizm ve çok tanrıcılık olduğunu vurgulamaktadır. Bir geçiş aşaması olan *metafizik aşamada* ise şeylerin doğasını açıklamada doğaüstü güçlerin yerini soyut güçler almıştır ve insanlar arasında yaygın olan inanç şekli tek tanrıcılıktır. Comte için en önemli ve en son aşama olan *pozitif aşama* ise insanların şeylerin oluş şekillerini ve nedenlerini araştırmaktan vazgeçtiği ve sadece fenomenler ve aralarındaki ilişkileri bilebileceği bir aşamadır. Bu aşamada doğa üstü ve mistik güçler gibi bilimsel olmayan fikirlerden vazgeçilip, toplum ve dünyaya hakim olan değişmez yasalar araştırılır (Ritzer,1996,90–91). Devrim sonrası Fransız toplumunun yaşadığı sorunların odağında entelektüel bir anarşinin olduğunu savunan Comte (Ritzer,1996,91), gelişimlerini ilerici bir farklılaşma süreci olarak gördüğü bilimlerin ayrıntılı bir sınıflamasını yapar. Bilimlerin belirli bir düzenden- ansiklopedik dizilerden- oluştuğunu ve en soyut ve karmaşık olandan başlayarak, insan ve toplumla en çok ilgili olana doğru giden ve birbirini izleyen her bir disiplinin özelliğine ve karmaşıklığına göre ilerlediğini ifade etmektedir. Bu bilimlerin en karmaşık olanı matematik, toplumla en çok ilgili olanı ise sosyolojidir (Calliconis,1999,107). Bu bağlamda sosyolojiye pozitif bir nitelik kazandıran Comte sanayileşme sürecinin kaotik bir yapı yarattığını fakat ileride işçi ve işveren arasında uyumlu bir ilişkinin doğabileceğine inanmaktadır (Hughes,2003,12). Bu noktada işçi sınıfı arasında yayılmakta olan komünist eğilimleri Marx gibi ekonomik temelli almamış, ahlaki açıdan değerlendirmiştir. Komünizmin Marx'ın komünist devrimi ya da Saint-Simon'un sosyalist görüşünden ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiğine inanan Comte, komünizmin bireyciliği öne çıkardığını, endüstri liderlerinin etkinliklerinin yitirilmesi gerektiğini öngördüğünü ve veraseti yok etmeye çalışan sosyal bir "ruh" olduğunu belirtmiş ve insanlar arasında pozitivist bir anlayışın yayılması gerektiğine inanmıştır (Ritzer,1996,103). Tüm bu ifadelerden hareketle

denilebilir ki Comte'un Pozitivizmin gelişimine katkısı ve ona toplumcu bir nitelik kazandırması, pozitif anlayışı toplumsal alana sokması ve toplumsal dünyanın değişmez yasalarının araştırılmasında pozitif bir yaklaşım geliştirmiş olmasıdır.

Comte'un pozitivizminin toplumsal alanı özgül bir alan olarak değerlendirdiğini ve toplumcu pozitivizmin Comte'dan sonraki gelişmesinin iki biçime dönüştüğünü öne süren Swingewood'a göre (1998) bunlardan ilki

“sosyal bilimlerin yöntemlerinin, yasaların belirlenmesini, deney ile gözlemin kullanılmasını ve toplumsal analizde öznel unsurun ortadan kaldırılmasını kapsadığından...doğa bilimlerinin yöntemlerinden farklı olmadığı yönündeki yaygın görüş”

ikincisi ise “ampirik yöntemin gün geçtikçe daha çok farkına varılması ve hipotezlerin bir çerçeveye oturtulması ile doğrulama modellerinde istatistiğin değerinin tanınmasıdır” (71). Bununla birlikte toplumcu pozitivizmin her iki biçiminin de özgür irade, niyet ve bireysel güdüler gibi felsefi kavramları toplumbiliminden çıkarmanın ve sosyolojiyi nesnel bir bilim olarak yerleştirmenin gerekliliğini” vurguladığını belirten Swingewood (1998,71–72) -her ne kadar kendisini bir pozitivist olarak görmese de (Hassard,1993,9)- Herbert Spencer'in bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (72). Spencer geliştirmiş olduğu evrim teorisiyle ve bu teoriyi topluma da uygulamasıyla ün kazanan ve toplumcu pozitivizme katkıda bulunan bir düşünürdür. Spencer'in evrim teorisine göre evrendeki her şey bir değişim sürecinden geçmekte ve dünyanın oluşumu, türlerin evrimi, insan-hayvanın biyolojik büyümesi ve toplumların gelişiminde basitten karmaşığa doğru giden bir farklılaşma ve bütünleşme süreci bulunmaktadır. Spencer evrilmemiş yapıların parçalarının dâhili olarak birbirinden ayrı ve homojen bir yapıya sahip olduğunu ancak önce farklılaşarak daha sonra da bütünleşerek parçaların birbirine daha sıkı bir şekilde bağlı olduğu heterojen bir yapıya dönüştüklerini belirtmektedir (Hassard,1993,10). “Evrimci pozitivizm” olarak da adlandırılan (Kocacık,2003,38) Spencer'in teorisine göre sosyolojinin görevi toplumsal fenomenin genel evrim yasalarını nasıl temsil ettiğini göstermek; evrimin-gözlemlerden çıkarsayarak- varlığın nasıl evrensel bir niteliği olduğunu açıklamak ve dolayısıyla türlerin değişimini açıklayan nedensel mekanizmalardan ziyade, toplumsal evrimin analizinde türden türe gelişimin kayıt ve gerçek deneyimlerini elde etmektir (Hassard,1993,12). Bununla birlikte *laissez-faire* politikasını savunması ve geliştirdiği

evrim teorisinin temeline rekabet duygusunu yerleştirmesi (Calliconis,1999,170) Spencer'ın 19. yy. Avrupa toplumundaki sanayileşme sürecini “sivil toplumun çerçevesini genişletip kurumlarını özgürleştirirken, aynı zamanda devletin kendi içinde merkezileştirici eğilimleri de doğuran” (Swingewood,1998,80) bir süreç olarak algılamasına ve sınırsız sanayileşmenin en açık sözlü destekleyicisi olmasına neden olmuştur (Ashley,1998,20).

İntihar adlı eserinde dörtlü bir intihar tipolojisi geliştiren ve bunlardan özellikle ikisinin, egoist ve anomik intihar çeşitlerinin, sanayileşme ve demokratikleşmenin dahili güçlerinin ve toplumsal şartların direkt sonucu olduğunu ifade eden Durkheim (Nisbet,1974,14) Comte gibi kapitalist sanayi toplumunun yarattığı sorunların acilen çözülmesi gerektiğini (Hughes,2003,11) ve bunun için de toplumbilim aracılığıyla yeni bir ahlak anlayışı geliştirilerek davranış kalıplarının yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır (Wolff,1960,29–30). Sosyolojinin toplumsal sorunları acilen çözmesi gerektiğini ifade eden ve kendisini pozitivist olarak değil de bir rasyonalist olarak gören Durkheim'in (La Capra,1972,6) toplumcu pozitivistliğin gelişimine katkısı toplumsal olguları keşfedecek “bilimsel” bir yöntem geliştirme çabasıyla (Hassard,1993,14) toplumsal olguların analizinde istatistikî analizleri sosyolojinin alanına dahil etmesi ve *Toplumsal İşbölümü* ve *İntihar* adlı eserlerinde yaptığı ampirik araştırmalarla saha çalışmalarına yön vermesidir (Nisbet,1974,14).

Comte, Spencer ve Durkheim'in yaptığı çalışmalar doğrultusunda şekillenen 19. yy. toplumcu pozitivistliği, bu dönem içinde görülmeye başlanan yorumlayıcı sosyoloji gibi Pozitivistlik karşıtı görüşlerin etkisiyle etkinliğini yitirmeye başlamış ve 20. yy.da Viyana Çevresi olarak adlandırılan bir grup düşünürün katkılarıyla Mantıkçı Pozitivistliğe dönüşmüştür.

4. 2. TOPLUM VE BİREY ANLAYIŞI

19. yüzyılda devrim sonrası Avrupa toplumunda hâkim olan toplumsal ve siyasal düzensizlikler toplum ve birey hakkında ortaya atılan görüşlerin iki farklı grupta

toplanmasına sebep olmuştur. Giddens'in (1972) ifadesiyle 19. yüzyıla egemen olan iki hâkim grup toplumun ve bireyin birbirlerine olan öncülüklerinin tartışmasını yürütmüşlerdir (1). Birinci grup Giddens'in (1972)'idealist holizm' (idealist bütüncülük) olarak adlandırdığı ve 19. yüzyıl modern biyolojinin gelişimiyle (Callicolis,1999,19) toplum ve biyolojik organizma arasında benzeşim kuran daha önce de sözü edilen Louis de Bonald, Maistre gibi devrim karşıtı muhafazakâr kesimin görüşlerinin hâkim olduğu gruptur (1). Toplumsal yaşamın ancak tarihsel bir bakış açısıyla anlaşılabilceğini ve faydacıların aksine toplumun, bireyin özelliklerine indirgenemeyecek bir birlik ve bu birliğin öncelikli olarak ahlaki nitelikte olduğu vurgulanmaktadır. Bir başka deyişle toplum, toplumun gelişimiyle beraber evrilen ahlaki ideallerden oluşur ve yararcı bireyciliğin fikirlerinin aksine toplum kendine özgü özelliklere sahiptir ve sosyal birliğin çekirdeğini oluşturan ahlaki idealler bireysel fayda ilkesinden türeyemez (Giddens, 1972, 2).

Giddens'in bahsettiği diğer grup ise faydacı bireyciliktir. İngiliz düşünür Jeremy Bentham'ın ahlak ve siyaset "mümkün olduğunca fazla insanın mümkün olduğunca fazla mutlu olduğu" bir koşul hazırlamalı olarak ortaya koyduğu faydacılık görüşünün etkisiyle 19. yy.ın birçok düşünürü insan eyleminin bireylerin zevk almak ve acıdan kurtulmak temelinde ne yapacağını karar verdiği "faydacı" bir hesap sonucu oluştuğunu düşünmektedir (Hughes,2003, 8). Toplumun ilkel biçimlerinden daha gelişkin biçimlere doğru geliştiği sırada bireyciliğin çıkışına doğru tarihi bir hareket olduğunu savunan Faydacılık kuramı bireyciliğin doğmasına neden olmakta fakat egoist bireylerden oluşan bir toplumun toplum olamayacağını ve dolayısıyla ortak çıkarın kişisel çıkarın bir biçimi olmayacağını savunarak bu temellere dayalı soyut bir sosyal teori geliştirmeye çalışmaktadır. Faydacı bireycilik bireyi tarihin dışında tutarak, insanın toplumsal davranışını geçici fayda ve şahsi çıkar açısından yorumlamıştır (Giddens,1972,2).

Pozitivist paradigmanın geliştirmiş olduğu toplum anlayışı, yukarıda "idealist holizm" olarak adlandırılan grubun toplum anlayışına benzer bir çizgidedir. Buna göre toplum parçaları birbiriyle ilişkili ve birbirine bağımlı organik bir bütündür ve parçalardan herhangi birinde meydana gelen bir değişiklik, önce diğer parçaları sonrasında da

bütünün tamamını etkilemektedir. Bahsi geçen bu durum toplumsal bütünü parçalarına bağımlı kılmakta fakat bu bütün parçalarının toplamından ibaret olmamakla birlikte ayrı bir yapıyı ihtiva etmektedir (Ritzer,1996,12). Pozitivist paradigmada toplum belirli bir yapıya sahip olmakla birlikte belirli değişim aşamalarından da geçmektedir ve toplumsal yapı Comte'un ifadesiyle toplumun statik ve dinamik süreçlerin etkisi altında şekillenmektedir. Comte'a göre toplumsal statik parçaların, yapıların bütünle (toplumsal sistemin tümüyle) uyumlu ve dengeli olduğu ve belirli bir yapıya ulaşmış toplum durumunu simgeler (Ritzer,1996,95). Toplumsal statigi "ideal- tipik" bir toplum durumu olarak, toplumsal dinamiği ise toplumun sürekli olarak değişmekte olduğu ve değişim sırasında bir takım toplumsal yasalarca düzenlenip yönetildiği ve Pozitivizmin yasalarıyla nihai uyumlu biçimini alana dek ilerlediği ve geliştiği evrimsel bir süreci barındıran bir durum olarak tanımlar (Ritzer,1996,98). Toplumsal dinamiği, insan toplumunun doğal ilerlemesi olarak adlandıran Comte toplumların bu ilerlemeci gelişim yasasından geçtiğini, sadece zamandan zamana ya da toplumdan topluma gelişim hızının farklılaşabileceğini belirtmektedir (Ritzer,1996,99).

Comte gibi toplumun organik bir bütüne benzediğini ve bir evrim sürecinden geçtiğini düşünen Herbert Spencer ise, toplumsal yapı ve toplumsal değişimi denge ve işlev kavramlarıyla açıklamaktadır. Buna göre Spencer toplumu bir organizma olarak tanımlamış ve biyolojik organizmayla aralarında bir analogi kurmuştur. Bu analogiye göre her iki organizma tipi de küçük organizmalar olarak oluşmuş, yavaş ilerleyen belirsiz ya da hissedilmeyen bir gelişim ile on katı büyüklüğe ulaşmıştır. Basit yapılardan karmaşık yapılara dönüşen her iki organizmanın da parçalarının asgari derecede geliştikçe ve karmaşık bir yapıya büründükçe bütünleşmiş ve birbirlerine bağlı hale gelmiştir. Her ikisi de kendilerini oluşturan alıcı birimlerden daha uzun bir yaşam süresine sahiptir. Biyolojik organizmayla benzer olarak toplum büyüdükçe daha karmaşık bir yapıya bürünür, birey ve toplumsal gruplar arasındaki bağıllık artar ve onu oluşturan bireylerden daha uzun bir yaşama sahip olur (Ashley,1998,162).

Spencer 'a göre süper organik bir varlık olan toplum, denge içinde olan parçaların işlevsel ilişkisinden oluşmaktadır ve zaman içinde yavaş yavaş evrilmektedir. Biyolojik bir varlık gibi toplumsal organizmayı belirleyen şeyin işlevsel bir organizasyon

olduğunu belirten Spencer, organizmanın her parçasının tüm toplumun ihtiyaçlarına göre ve varlığının devamı için belirli bir işlevi gördüğünü öne sürmektedir (Hassard,1993,10).

Parçalarının birbirleriyle etkileşim halinde olduğu organik bir bütün olarak toplumsal yapının gerek oluşumunda gerekse Comte'un tabiriyle statik bir düzen, Spencer'ın tabiriyle ise denge içinde olup olmamasında bir başka deyişle değişiminde rol oynayan temel faktör Pozitivizme göre işbölümüdür. Özelde işbölümünün yapısını genel de ise toplumun yapısını belirleyen ise toplumsal norm ve kurallardır. Bu bağlamda Durkheim ise toplumun kendine özgü bir gerçeklik alanı olduğunu ve toplumların değişiminde/dönüşümünde iş bölümünün farklılaşmasının önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir (La Capra,1972,10).

Toplumcu pozitivism toplumu bireyin üstünde görmekte ve bireyden ayrı bir varlık alanına sahip olduğunu belirtmektedir. Toplumcu pozitivismde bireyler bencil, memnuniyet peşinde koşan, rasyonel kişiler olarak görülmektedir (Neuman,2000,67). Toplumun parçalarının bireylerin aksine kurumlar, norm ve değerler olduğunu öngören toplumcu pozitivismin birey ve topluma ilişkin yaklaşımını örneklendirmek ve daha iyi ifade etmek gerekirse Comte, Spencer ve Durkheim'in bu konudaki görüşlerini detaylandırmak oldukça yararlı olacaktır.

19. yy.da hâkim olan, toplumu bireyin üzerinde gören ve toplumun birey için varolduğunu öne süren iki düşünce akımından ilki içinde sayılan Comte (Giddens, 1972,1) toplumun kendine ait bir gerçeklik alanı olduğunu ve en küçük biriminin ise aile olduğunu ifade etmektedir. Bireyin farklı mikroskobik birimlerden oluştuğunu ifade eden Comte (Ritzer,1996,97), bireyin bencil, yaratıcı gücünün sınırlı ve zayıf olduğunu ve bireylerin toplumsal dünyayı değil toplumsal dünyanın bireyleri yarattığını öne sürmektedir. Bireylerin bencilliğinin yerini özgeciliğin alması gerektiğini ve bunu bireyin olumsuz dürtülerine dışsal bir müdahale ile gerçekleştirebileceğini belirtmektedir. Bireyin dört temel içgüdü olduğu belirten Comte, bunların beslenme, cinsel ilişki, yok etme ve oluşturma ile gurur ve kibirlilik olduğunu ve özellikle oluşturma olmak üzere dışsal bir denetime ihtiyaç duyduğunu ifade etmektedir. Aile, toplum gibi büyük

sosyal yapıların bireysel bencilliği engellemeye yardımcı olduğunu ve bireysel özgeciliğin oluşumunda önemli bir role sahip olduğunu belirten Comte'a göre toplumu oluşturan asıl birim ailedir ve toplumsal yapının daha küçük parçalarını oluşturmaya yardımcı olmaktadır (Ritzer,1996,96). Birey ve toplumu bir araya getirip bütünleştirme işlevini gören ve bencil dürtülerin yerinin özgecilik ile değişmesinde önemli bir role sahip olduğunu belirten Comte, toplumun en önemli kurumunun ise din olduğunu öne sürmektedir. Temel iki işleve sahip olan dinin öncelikli olarak bencilliğe baskı yaptığını ve özgeciliği geliştirerek bireysel yaşamı düzenlediğini, bireyler arası ilişkilerin gelişiminde yardımcı olduğunu ve dolayısıyla daha büyük ölçekli toplumsal yapıların oluşmasında temel teşkil ettiğini ifade etmektedir (Ritzer,1996,97). Comte için toplumu oluşturan bir başka kurum ise dildir ve insanların birbirleriyle iletişim kumalarını sağlarken, dini fikirlerin oluşumu, aktarımı ve uygulanışı açısından önem teşkil etmektedir. Bireyleri bir arada tutan bir başka toplumsal öge ise işbölümüdür ve Comte'a göre işbölümü aracılığıyla bireyler sahip oldukları yetenekler ve aldıkları eğitim doğrultusunda toplumda birtakım pozisyonları doldururlar. Ancak bireylere sahip oldukları özelliklerin üzerinde ya da altındaki görevlerin verilmemesi gerektiğini öne süren Comte, bireyin yerine getirdiği görevlerde aşırı özelleşmenin tehlikeli olduğunu ve bu durumda hükümetin toplumun bütününün iyiliği açısından müdahale yetkisinin bulunduğunu belirtmektedir. Comte'a göre hükümetin temelinde güç vardır ve toplumu bir arada tutan faktör ise bu gücün kullanımıdır fakat bu gücün yanlış kullanılması toplumun bütünlüğünü bozacak türde bir tehlikeyi beraberinde getirir. Dolayısıyla bu tehlikenin önüne geçilmesi için hükümetin daha serbest ve yüksek bir toplum tarafından düzenlenmesi gerekmektedir. Bu düzenlemeyi yapacak olan kurumun ise [toplumun pozitif aşamasında oluşan insanlık dininin-pozitif] din olduğunu belirten Comte için böyle bir din hükümetin eğilimli olduğu kötülükleri önlemek için var olmalıdır (Ritzer,1996,98).

Toplumun birey dışında kendine özgü bir gerçekliğe sahip olduğunu ve bireylerin toplamından ibaret olmadığını ifade eden Durkheim ise bireyin ikili bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. Durkheim'a göre bireyin bir toplumsal bir de bireysel tarafı vardır ve toplumsal yanı sosyalizasyon süreciyle gelişip başka bireylerle etkileşime girerek ve kolektif aktivitelere katılarak yaşam boyunca elde edilirken; bireysel yanı ise

bireyin doğumundan itibaren sahip olduğu özelliklerdir. Bireyin toplumsal yanı özgeci ve kolektif amaçları tamamlayarak ve toplumsal kurallara uyularak elde edilirken bireysel yanı ise ben-merkezcidir ve bireyin bencil arzu ve ilgilerini yansıtmaktadır (La Capra,1972,9). Bireyin varolan bir toplumun içine doğduğunu belirten Durkheim, toplumda var olan ortak bilinç aracılığıyla bireylerin eğitildiğini ya da sosyalleştiğini ve toplum içinde toplumsal aktiviteleri nasıl yerine getireceğini belirtmektedir. Bireyler sosyalizasyon sürecini tamamladıktan sonra ortak inanç, değer ve normları yansıtan toplumun parçaları olarak kendilerinden sonra gelen nesillerin sosyalizasyonunda bir ajan olarak işlev görmektedirler ve dolayısıyla sosyalleşmiş bireyler aracılığıyla toplumsal bilinç nesilden nesile aktarılmaktadır (La Capra,1972,10–11). Toplumun bireysel aktiviteleri kısıtladığını belirten Durkheim, toplumun dışsallık, genellik ve sınırlama gibi özel özellikler aracılığıyla tek bir gerçeklik seviyesi oluşturduğunu vurgulamaktadır (Hughes,2003,14). Toplumun temel gelişimsel ve işlevsel öğesinin kurumlar olduğunu ifade eden Durkheim bu kurumların din, eğitim, aile ve hükümet olduğunu belirtmektedir. Toplumun en önemli kurumunun din olduğunu düşünen Durkheim, dinin kutsal ve cismi olarak ikiye ayrıldığını ve kutsal olanın kolektif olarak bir arada olduğunu ve günlük kullanımdan farklı olduğunu; cismi olanın ise günlük faydacı bir tutumla ele alındığını öne sürmektedir (Nisbet,1974,36). Kutsal, toplumdan türemiştir ve Durkheim'a göre kutsal fenomenler ve ayinler toplumun mitleştirilmiş bir temsilidir. Dinin toplum yönelimli olduğunu vurgulayan Durkheim Tanrı mevhumunun birey yaşamının bağlı olduğu toplumu yansıttığını ifade etmektedir. Ailenin bireyin sosyalleşmesinde bir başka deyişle topluma katılmasında yardımcı bir kurum olduğunu belirten Durkheim, eğitim aracılığıyla bireyin ait olduğu toplumsal grubun diğer üyeleriyle bir arada olabildiğini, onların ihtiyaç ve özelliklerine göre sosyal özelliklere sahip olduğunu belirtmektedir (Giddens,1972,23–24).

Dönemin faydacı bireyciliğini savunanlardan biri olan Spencer (Nisbet,1974,15) ise toplumun bireyler arasındaki ilişkiler üzerine kurulduğunu ve toplumu anlayabilmek için kendisini oluşturan bireyin doğasının anlaşılması gerektiğini iddia etmektedir (Hassard,1993,11). Biyolojik bir organizma olarak bireyin de evrimsel bir süreçten geçtiğini ve bu evrim sürecinde bireyin fiziksel özelliklerinin yanı sıra duygusal özelliklerinin de evrildiğini ifade eden Spencer (Peel,1972,11); evrim sürecinde bireyin

sahip olduğu özelliklerin evrim sürecindeki toplumsal özelliklerle paralel olduğunu ve bireyin sahip olduğu duyguların (askeri/endüstriyel gibi) toplum tiplerini yansıttığını öne sürmektedir (Ashley,1998,170–171). Bu bağlamda toplumsal kurumların da bireysel evrim özelliklerini yansıttığını öne süren Spencer, kurumları evcil (domestic), törensel, siyasi, dini (ecclesiastical), profesyonel ve endüstriyel olmak üzere altı grupta toplamıştır ve her grubun kendi yapısal evrimini incelemiştir (Ritzer,1996,131).

4. 3. YÖNTEMİ

Yöntembilimsel bir yaklaşım olarak bilimsel bilgiyi “nesnel gerçeğin insan zihni tarafından kavranması” olarak tanımlayan Pozitivizm (Köker,1990,19); “insan- öznenin dışında nesnel bir gerçeklik alanının varolduğunu kabul etmektedir.” Bu bağlamda bilimsel bilginin sistematik bir yolla elde edilmesi koşulunu koyan Pozitivizm, bilimsel bilgiye ulaşmanın evrelerini, incelenecek konuyla ilgili gözlem ve deney yapılması, gözlem ve deneyden elde edilen verilerden hareketle bir takım genellemelere varılması, tümevarımsal bir yolla ulaşılan genellemelerden tümdengelimsel mantık kuralları aracılığıyla varsayımlar üretilmesi, varsayımların tekrar gözlem ve deney yoluyla sınanması, bu sınama işlemi sonucunda doğrulanan varsayımların genel geçer bir yasa niteliği kazanması ve bu yasalar aracılığıyla inceleme konusunu açıklayan bir teoriye ulaşılması olarak altı grupta toplamaktadır (Köker,1990,20–21).

Bu bağlamda Pozitivizm, tümevarım ve tümdengelim yöntemleriyle bilimsel bilginin dışsal bir gerçeklik olarak ne şekilde ele alınacağını belirlemektedir ve sosyolojide temellerini, A. Comte ve E. Durkheim ve H. Spencer’ın sosyolojinin bir bilim olarak toplum ve birey hakkında ortaya koyduğu gerçekliğin yollarının keşfinde bulmaktadır. Pozitivizme göre toplumsal gerçeklik bireyin beş duyu organıyla algılayabileceği kadar yakında ve ortaya konmasında bilimsel bir yolun izlenmemesi durumunda da yanlış ve sahtedir. Pozitivizm toplumsal gerçekliğin belirli bir düzeni olduğunu ve örüntülerden oluştuğunu öne sürmektedir. Toplumsal gerçekliğin temel örüntüleri sabit ve bilgisine ulaşılabilir niteliktedir. Dolayısıyla toplumsal gerçekliğin niteliğini anlamak için

toplumcu pozitivism gözlem ve deneyi nesnel bir bakış açısıyla kullanmalıdır (Neuman,2000, 67).

Yukarıda değinildiği gibi Pozitivizmin toplumsal gerçekliği ortaya koyması konusunda gözlem ve deneyi başat kılması Comte, Spencer ve Durkheim'ın da kendi toplum anlayışlarını geliştirirken yer yer kullandıkları birer yöntemdir. Kısaca değinilecek olunursa, Comte'a göre toplumsal dünya hakkındaki deneysel bilgiyi edinebilmek için sosyologun uygulaması gereken dört yöntem bulunmaktadır. Bunlardan ilkinin gözlem olduğunu belirten Comte teorik bir bakış açısı olmadan gözlem yoluyla elde edilen bilginin toplumsal dünyayı açıklamada anlamlı ifadeleri barındıramayacağını öne sürmektedir (Romm,1991,21). Beş duyu organı aracılığıyla yapılan gözlemlerin yanı sıra uygulanması gereken bir diğer yöntemin ise deney olduğunu belirten Comte, deney aracılığıyla suni koşullar altında bulguların nasıl değiştiğinin bilgisine ulaşılacağını ifade etmektedir. Comte'a göre deney yönteminin uygulanmasında iki ilkeye bağlı kalınması gerekmektedir. Öncelikle sosyologun incelenen fenomenin sahip olduğu koşullarda herhangi bir değişiklik yapılmazken, ikincisinde fenomenin sahip olduğu koşullarda değişiklik yapılarak değişen koşulların fenomen üzerindeki etkisi araştırılır. Deney yönteminde sosyologun uymak zorunda olduğu ikinci ilke ise konu dışı etkilerin yapılan deneyin sonuçlarını etkilemesine izin vermemektir (Romm,1991,22).

Toplumun incelenmesinde uygulanması gereken bir diğer yöntemin ise karşılaştırma olduğunu öne süren Comte, bireylerin hayvanlarla (Romm,1991,23), farklı toplumlarla ve toplumların birbirleriyle karşılaştırması olarak üç çeşit karşılaştırma yolu bulunduğunu öne sürmektedir (Romm,1991,24). Toplumların geçirdiği değişim aşamalarının karşılaştırmasının bu karşılaştırma tipleri arasında en önemli olduğunu vurgulayan Comte (Romm,1991,24), bu karşılaştırma tipini sosyolojinin temel bilimsel araştırma aracı olarak adlandırmaktadır (Ritzer,1996,89). Comte'un öne sürdüğü dördüncü araştırma yöntemi ise tarihi araştırmadır (Ritzer,1996,90).

Toplumu kendine özgü bir gerçeklik alanı olarak gören Durkheim (Hughes,2003,14) ise bu gerçekliğin temelinde toplumsal olguların “şeyler” olarak değerlendirilmesi ve toplumsal olgular arasında dışsal, nesnel, ispatlanabilir ve ölçülebilir ilişkiler kurulması

gerektiğini ifade etmektedir (Wolff, 1960,16). Toplumsal olguların incelenmesinde toplumsal göstergelerin ele alınması gerektiğini öne süren Durkheim, sosyologun toplumsal göstergelerdeki değişiklikleri gözlemleyerek toplumsal olgular arasındaki ilişkileri ortaya çıkarabileceğini vurgulamaktadır (Ashley,1998,123). Dolayısıyla Durkheim için sosyal göstergeler; soyut teorik fikirleriyle ampirik analizde kullanılabilir nitelikte olan operasyonel kavramlar arasındaki bağı kurmaktadır (Giddens,1972, 35).

Toplumun evrimini incelemek için etnografik gözlemler ile tarihsel olguları bir arada kullanan Spencer, elde ettiği verileri evrim teorisinin doğruluğunu ispatlamak için bir araya getirmiştir. Buna göre kendi sosyolojik analiz yöntemini parçaların ve bütünün birbirleri aracılığıyla incelenmesi olarak tanımlayan Spencer tümevarım yöntemini, tümdengelim yöntemiyle elde ettiği evrim teorisinin parçalarını oluşturma ve bir araya getirme ve dolayısıyla kendi teorisinin doğruluğunu ortaya koyma amacıyla kullanmıştır. Fakat bu doğrulamayı deneysel analizle test etmemiştir (Ashley,1998,177).

5. REALİZM VE NATURALİZM

“Gerçek” anlamında olan Fransızca “realite” kelimesinden türetilen (Çetişli,2001,69) Realizm, edebi bir akım olarak 18. yüzyılda ve 19. yüzyılın başlarında etkin iki edebi akım olan Klasisizm ve Romantizm’e baş kaldırarak ortaya çıkmıştır (Macit,2004,36).

Bilimsel düşüncenin, teknolojik gelişmelerin hâkim olduğu; ulusalcılık fikirlerinin yayılmaya başladığı, ticaretin hızla geliştiği ve Fransız Devrimi ve Endüstri Devrimi’nin etkileriyle sınıfsal değişimlerin yaşandığı bir çağda, 19. yy.da ortaya çıkan Realizm (Hemmings,1974,9) hakkında ortaya atılan görüşler kişiden kişiye, dönemden döneme ve ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Gerçeği olduğu gibi yansıtmak iddiasıyla (Boynukara,1993,94) edebiyatı ve içeriğini yeniden değerlendiren ve gerçeğin yansıtılmasında tamamıyla bilimsel yöntemlerin savunulması gerektiğini iddia eden (Çetişli,2001,72) Realizm, bu noktadan hareketle (dönemin diğer iki edebi akımı olan) Klasisizm ve Romantizm’e tepki olarak doğmuştur ve doğduğu zamanın bilimsel yöneliminin –Pozitivizmin- etkisiyle kendi yöntem ve kurallarını, kendi varlık alanını yaratmıştır. Ancak dönemin birçok düşünürü ve yazarı ve edebiyat eleştirmenleri tarafından birtakım eleştirilere uğramıştır. Kimilerine göre Realizm, bir edebi akım olmaktan ziyade edebiyatta yöntemsel bir yaklaşım, kimilerine göre romantizmin devamıdır. Fakat birçok eleştirmen tarafından Realizm Natüralizmin başlamasında bir hareket noktası olarak addedilmiştir. Realizm ile aynı toplumsal koşullar içinde doğan ve Realizmden sonra gelen Natüralizm ile arasındaki ilişkisi ise çoğunlukla Natüralizmin Realizmin devamı olduğu görüşünde yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda Realizmin ortaya attığı fikirler değerlendirilirken, Natüralizme ait görüşler de Realizm çerçevesinde ele alınmıştır. Sözgelimi Flaubert kimilerince Fransız Realizminin temsilcisi olarak sayılırken kimilerince Natüralist bir yazar olarak adlandırılmıştır. Ya da birçok eserde Emile Zola’dan Natüralizmin savunucu olarak bahsedilirken, kimi eserlerde de realist akımın temsilcisi olarak bahsedilmiştir. Hatta Becker *Documents of Modern Literary Realism* (1963) adlı eserinde Realizmin genel çerçevesini ortaya koyarken “ Realizm ya da Natüralizm; Zola nasıl adlandırmayı tercih ederse” ifadesiyle (10) Realizmi Zola’nın bakış açısıyla sınırlandırmıştır. Şüphesiz bir yazarın görüşlerinde, içinde yaşadığı toplumun ve entelektüel çevrenin etkisiyle bir takım

değişiklikler olabilir ancak buraya kadar bahsedilen durum, her iki akımın ait olması gereken yerde, iki ayrı edebi akım olarak adlandırılmalarının önünde engel teşkil eden bir kavram karmaşasını ortaya koymaktadır.

Realizmin toplum ve birey hakkında ortaya attığı görüşleri açıklamak ve dolayısıyla söz konusu kavram karmaşasına bir netlik kazandırmak, realist ve natüralist yazının Pozitivist paradigmanın etkisiyle toplum ve bireye bakış açılarının nasıl geliştiğini ve iki ayrı edebiyat akımı olarak kendi yazın ilkelerini nasıl belirlediğini ortaya koymak için öncelikle realist ve natüralist yazının tarihsel ve entelektüel gelişimini incelemenin uygun olacağı düşünülmektedir. Yine gerek iki akım olarak farklılıklarını ve toplumcu pozitivistin hangi yönlerinden etkilendiklerini ortaya koymak için her iki akımın toplum ve birey anlayışları ve kendilerine seçtikleri yöntem ve teknikler incelenecektir.

5. 1. TARİHSEL VE ENTEKTÜEL ÇERÇEVE

5. 1. 1. Realizm

Edebi bir terim olarak ilk defa 1826'da *Le Mercure Français* gazetesindeki bir yazıda kullanılan ve söz konusu yazıda başyapıtların değil, onların doğa tarafından sunulan orijinallerinin taklidine dayanan bir doktrin olarak değerlendirilen Realizmin (Hemmings,1974,9) edebi bir hareket olarak belirginleşmesi ve netlik kazanması ise 1850'lerden sonra başlamıştır (Becker,1963,7). Fransız ressam Courbet, 1855'deki bir sergisinde 'Du Réalisme' işaretini koymuş (Becker,1963,7), bu serginin başlangıcında Realizmden "kendi çağımızı tutum, fizik ve görünümleri gördüğüm gibi yansıtmak" olarak bahsetmiştir (Chiari,1960,49). 1856- 1857 yılları boyunca Duranty ise tarafsız ve kişisel olmayan bir nesnellik için çağrıda bulunarak, yazarın toplum ve eser arasındaki aracı rolünden vazgeçmesini ve kendini geri plana çekerek, metni ön plana alması gerektiğini ifade etmiştir (Chiari,1960,48).

Bu yıllarda birçok yazar, Realist akım dâhilinde görülen eserler yayınlamış ve Realizmin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Örneğin Walt Whitman'ın *Leaves of Grass* adlı eseri 1858'de, Tolstoy'un *Sevastopol* adlı romanı 1856'da, Flaubert'in yazdığı *Madame Bovary* seri yayın olarak 1856'da yayımlanmıştır (Becker,1963,8). Fakat William Dean Howells'ın da belirttiği gibi, Realizmi hiç kimse icat etmemiştir; aksine, kendiliğinden ortaya çıkmıştır (Becker,1963,9). Realizmin Romantizme yaptığı eleştiriden hareketle, yazarlar dışsal dünyayı kaydetmişler ve değişmekte olan toplumsal şartların ve kültürlerinin anlamlarını ve ideolojilerini yansıtmışlardır (Ammons,1995,96).

Realizm 19.yy.da Fransa'da başlamış diğer Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya hızla yayılmıştır. Fransa'daki temsilcileri arasında Balzac, Flaubert, Goncourt Kardeşler, Maupassant, Fernand Desnoyers gibi yazarlar yer almaktadır (Becker,1963,8). Rusya'da, 1835 yılında akımın felsefi özünü tanıtan ve yayılmasında Chernishkovsky'nin yanı sıra önemli bir yere sahip olan kişi ise Belinsky'dir. On sekizinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yayılan Realizmin Rus temsilcileri arasında ise Tolstoy, Dostoyevski, A.F. Pisomsky ve Ivan Goncheroov bulunmaktadır (Becker, 1963,10–11).

Toplumsal koşullarını yeniden oluşturduğu ve yeni bir varlık alanının araştırılıp oluşturulmasına yön verdiği 19.yy. Almanya'sında ise Realizm Julian Schmidt ve Gustov Freytag gibi yazarlarca temsil edilmiş (Daemmrigh,1944,47) ve aynı zamanda duygusal olana yönelen ve 'Şiirsel Realizm' olarak adlandırılan bir eğilim göstermiştir (Becker, 1963,12).

Tiyatroya Henrik Ibsen'in oyunları ile giren Realizm (Becker, 1963,13), Portekiz'de Eça de Quieroz tarafından temsil edilmiş; İspanyol edebiyatında ise 'bölgesel öykücülük' (costumbrismo/local colorism) olarak yer almıştır. Emilia Pardo Bazan, Leopoldo Alas ve Palacio Valdes tarafından temsil edilen yerel öykücülük kısaca edebiyatta yerel özelliklerin yansıtıldığı Realizmin bir alt türüdür. İtalya, Realizmin 'verismo' olarak adlandırılan bir türünü geliştirmiştir ve temsilcileri Luigi Capuana ve Giovanni Verga'dır. Hamlin Garland'a göre verismo'da amaç gerçeklik ve bireysel

anlatımdır. Yazarın gerçeği ve kendi anlatımını kullanma tutkusunu teoriden türemez, teorinin kendisi hakikat sevgisinden türer ve dolayısıyla yazara göre gerçeğin nedenleri sadece kendi samimi kanaatlerini anlatarak ilerlemiş olur (Becker,1963,137).

İlk etapta İngiltere’de kabul edilmeyen Realizmin İngiltere’deki yapısının dar kapsamlı ve mezhepçi olduğunu belirten Becker (1963), İngiliz Realizminin gelişiminin George Moore’un katkılarıyla sağlandığını öne sürmektedir (15). George Eliot’ın da temsilcileri arasında bulunduğu Realizm, Amerika’da ise William Dean Howells tarafından tanıtılmıştır (Becker,1963,15–17). Editörlük gücünü kullanarak Avrupalı realist yazarları Amerikan toplumuna tanıtan Howells’a göre (1963), “her yeni yazarın, her sanatçının bir başka yazar ya da sanatçıya oran/uygunluk çabalarından ziyade, hepimizce bilinen ve yorumlanması yazarın kendi görevi ve ayrıcalığı olan insan doğasıyla ilişkisinin ele alınacağı zaman” gelmektedir (133).

Benardete (1972) ise Amerikan Realizminin 1870–1880 ve 1890’larda etkin olduğunu belirterek Amerikan realist yazının ‘Burjuva Yazını’, ‘Yerel Öykücülük’ ve ‘Kötümser Yerel Öykücülük’ olarak üç döneme ayrıldığını ifade etmiştir. Realizmin Amerika’daki temsilcileri arasında Howells’ın yanı sıra Walt Whitman, Henry James, Mark Twain, George Washington Cable, Joseph Kirkland bulunmaktadır (Benardete, 1972,11–15).

19.yy. sonlarında yerini Natüralizme bırakan Realizm, yirminci yüzyılda Neo-Realizm adı altında İtalya ve İspanya’da yeniden ortaya çıkmıştır (Becker,1963,20). Yirminci yüzyılda Realizmin devamı olarak ortaya çıkan bir başka Realizm türü ise büyük ölçüde Marksist ideolojiye dayanan ve Rusya’daki 1917 Ekim Devrimi’nden sonra belirginleşerek 1834’ten sonra da parti ideolojisinin emrine giren (Çetişli,2001,75) Sosyalist Realizm’dir. Çetişli’nin tarifıyla (2001), Sosyalist Realizmde “gerçek ve gerçeğin eleştirilmesi ile sınırlı kalınmaz; eleştirel durumdan çıkış için bir yol da gösterir. Üstelik gerçek ve gerçeğin eleştirisi, teklif edilen yola göre şekillenir (75).

Entelektüel açıdan bakıldığında ise Realizm dönemin etkin iki edebi akımına, Klasisizmin ve Romantizmin görüşlerine karşı çıkmıştır. On altıncı yüzyılın ortalarından on sekizinci yüzyılın başlarına kadar olan dönemde yer alan ve “İngiliz

edebiyatında John Dryden ‘in olgunlaştığı yıllardan Johnson’un ölümüne kadar ki dönemde (1784) Neo-Klasisizm” olarak adlandırılan Klasisizm (Macit,2004,34–35) sanatın Eski Yunan ve Roman kültürlerine ait özellikler olarak adlandırılan sadelik, açıklık, denge, birlik, akıl ve bütünlük öğelerini kapsaması gerektiğini öne sürerek (Barton,1997,33); gerçekliğin doğaüstü fikirlerin ya da ebediyet düşüncesi ile değil yalnızca aklın deneyimiyle ile ele alınabileceğini ve algılanabileceğini ifade eder (Chiari,1960,67). “Klasisizme göre edebiyat ya da sanat insan tabiatının taklididir” ve “duygu, sezi, ilham ve izlenimlerinin akli rehber” (Macit,2004,35) seçerek ahlaki yönlerini ortaya çıkarıp bu yönleri desteklemelidir (Chiari,1960,67). Yazar herhangi bir değer yargısı taşımaksızın, eserinde duygu ve düşüncelerini gizlemeli; açık, pürüzsüz, sade, işlek ve doğal bir dil ile okuyucuya ideal insanın yüce değerlerini anlatmalıdır (Macit,2004,35).

Romantizm toplumsal şartların oldukça etkin bir şekilde değişmekte olduğu, burjuvazi görüşlerinin hâkim olduğu ve akıl ile deneyin önem kazandığı 18. yy. Avrupa’ında dönemin Neo-Klasik edebiyatına karşı olarak doğmuştur (Chiari,1960,63–64). Bu dönemde 1789 Fransız Devrimi’nin doğurmuş olduğu toplumsal ve siyasal fikir ayrılıkları ve belirsizliklerin etkisiyle Romantizm (Barton,1997,172) “doğduğu çağın akılcılığı ve maddeciliğine tepki olarak bireye, öznelliğe, akıl-dışılığa, düş gücüne, kişiselliğe, kendiliğinden-ciliğe, ve aşkınlığa, yani sınırları zorlayıp geçmeye önem verir” (Macit,2004,36). Romantik yazarlar bilgi ve deneyi birbirinden ayırmış; ne sadece duyulara ya da akla ya da sağduyuya bağlanmış, ne de akli küçümseyip hiçe saymışlardır. Hayal gücünün asıl en yüce halinde bir sağduyu olduğunu düşünmüşlerdir (Chiari,1960,67–68).

Daha önce de belirtildiği gibi, Romantizm ve Klasisizme karşı çıkarak doğan Realizmin geliştirdiği tepkinin ardında 19. yüzyılın toplum ve bilim düşüncesi yatmaktadır. Hatırlanacağı üzere, Avrupa 18. yüzyıldan 19. yüzyıla girerken Fransız Devrimi ve Endüstri Devriminin sonuçlarını ağır bir şekilde yaşamış ve içinde bulunulan kaos ortamına çözümler bulmaya çalışmıştır. Bu çabayı bilimsel bir temele oturtturarak sosyolojiyi kuran ve sosyolojinin yöntem ve ilkelerinin doğa bilimlerinin yöntem ve ilkeleriyle aynı olması gerektiğini savunan Auguste Comte, Pozitivizmin yöntem ve

ilkelerini belirlemiştir. Bununla birlikte 18. yüzyılda kaydedilen bilimsel ve teknolojik gelişmeler ilerleme nosyonunun önem kazanmasına yardımcı olmuştur (Budd,1995,32). İlerleme nosyonu, toplumun ve bilimin her alanında yaygınlık kazanmış ve Realist romancılar da bu anlayışa ortak olmuşlardır (Budd,1995,32).

Pozitivizm, “doğa olaylarının doğa ötesi (metafizik) görüşlerle değil, olgular (olaylar) arasındaki bağlantının gözlem ve deneylerle bulunacak yasalarıyla açıklanabileceğini” öne sürer (Ergun,2005,228). Olayların “niçin” ve “neden”leri ile uğraşmayan Pozitivizm, insan zihninin doğa ve eşyanın mahiyetini kavrayamayacağını, insan zihninin kavrama imkânının ve varlığının deneyle ispatlanabilenlerle sınırlı olduğunu iddia etmektedir. Deneyle ispatlanamayan her tür bilginin metafizik ya da teolojik olduğunu savunan bu doktrin, insan ve toplum hayatının tanımını kendi öngördüğü doğrultuda yeniden düzenlemeyi amaçlamıştır (Çetişli,2001,71). Hayal gücünün yerine akıllı ve gözlemi koyan Pozitivizm, sanatta/ edebiyatta bilimsel yöntemlerin kullanılması gerektiğini ve sanatçının/ yazarın içinde yaşadığı toplumun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışması gerektiğini vurgulamaktadır (Chiari,1960,72).

Bu öngörülerden hareketle, gerçekliğe yeni bir bakış açısı getiren Realizm, Klasisizm gibi akıl/ sağduyu ile yetinmeyip, gerçeği bilimle sınırlamak ister ve dolayısıyla, Romantizmin öngördüğü doğaüstü ve hayali olaylarla, tesadüflerle ya da soyut genellemelerle ilgilenmez (Çetişli,2001,72). İnsanların direkt, materyalist ve pragmatist bir şekilde bilebileceği bir varlık alanına odaklanmak ister (Barton,1997,160) ve bu alanı “önyargısız, bilim adamının klasik bulgularına benzer nesnel bir bakış açısıyla” ortaya koymayı amaçlar (Macit,2004,37).

Nesnellik kaygısı, Realistlerin estetik değerlerden uzak durmalarını gerektirmiştir. Toplum ve insanı mümkün olduğunca nesnel ve gerçeğe uygun aktarmak için güzel-çirkin, iyi-kötü ayırımı yapmamışlardır. Bu görüşün en güzel örneği Gorki ve Tolstoy arasındaki bir konuşmada görülebilir;

Gorky- “Birçok sarhoş kadın mı gördün? Çok demek- Tanrım! Onlar hakkında yazmamalısın.

Tolstoy- Neden? ... Neden? Bilmiyorum. Sadece hatalı. Pislik hakkında yazmak büyük bir utanç. Ama neden onun hakkında yazmamalı. Evet, her şey ama her şey hakkında yazmalı.” (Becker,1963,25).

Desnoyers'e göre (1855) ise, "Güzellik ya da çirkinlik bir ressam ya da şairin ilgilendiği bir meseledir, hangisini seçeceğini kendisi belirler"; ve Realizmin sadece kötüyü yansıttığı görüşüne karşı çıkar (82).

5. 1. 2. Natüralizm

"Tabiatçılık, doğalcılık" anlamına gelen ve "natürel" kelimesinden türeyen Natüralizm, 19. yüzyıla kadar "tabiat severlik", "tabiata dayanan felsefe" anlamında kullanılmıştır (Çetişli,2001,80). Aşırı gerçekçilik olarak da adlandırılan ve (Ergun,2005,230) birçok eleştirmen ve yazar tarafından Realizmin devamı olarak görülen Natüralizm (Pizer, 1996,11–12) 19. yy.ın ikinci yarısından itibaren Fransa'da etkinlik kazanmış (Ergun,2005,120) ve Emile Zola'nın *Le Roman Experimental* adlı eseri, akımın temel bildirgesi sayılmıştır (Lehan,1995,46).

İnsanların duygu, düşünce ve eylemlerinin kendi denetimleri dışında bulunan doğa, soyaçekim ve toplumsal güçlerce belirlendiği görüşünü savunan (Barton,1997,117) Natüralizm; İngiltere'de George Gissing ve G. Moore tarafından temsil edilmiştir (Ahnebrink,1961,19–20). İskandinavya'da Georg Brandes; Danimarka'da J. P. Jacopsen ve Herman J. Bang; Norveç'te Hans Jaeger, Christian Krohg, Arne Garborg, Amalie Skran, İsveç'te August Strindberg Natüralist yazını benimseyen yazarlardır. Natüralizm 1880'lerden sonra Almanya'da yayılmaya başlamıştır ve Gerhart Haugtman, Herman Suderman tarafından temsil edilmiştir (Ahnebrink,1961,30). Nedenleri ileriki bölümlerde daha ayrıntılı biçimde ele alınmak üzere belirtmek gerekir ki Natüralizmin en çok Amerikan edebiyatında yankı bulduğu öne sürülmektedir (Lehan,1995,49).

Entelektüel açıdan incelendiğinde ise Natüralizmin savunduğu fikirlerin temelini oluşturan Zola'nın ve deneysel roman teorisinin temelinde üç görüşün etkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

5. 1. 2. 1. Determinizm

Pozitivizmi oluşturan temel öğelerden biri olan Determinizm, “meydana gelen olayları, daha önceki olayların nedenleri ve sonuçlarıdır ve bunlar da daha sonra meydana gelecek olayların nedenleri olacaktır” görüşünü savunmaktadır (Ergun,2005,231). “Aynı şartlar altında aynı sebepler, daima aynı sonuçları verir” görüşü Determinizmin sebep- sonuç ilişkisine dayalı bilimsel sonuçların insan ve toplumun ferdi, sosyal, kültürel ve psikolojik hayatında da geçerli olduğuna inanmasını sağlar (Çetişli,2001,82). Her olayın bir öncekinin sonucu, bir sonrakinin ise sebebi olduğu görüşünden hareketle insan ve toplumun da bu kurala bağlı olduğunu ve insan veya toplumun her hareket, tavır ve davranışının mutlaka maddi bir sebebe dayandığını öne sürer. Dolayısıyla “aynı sebep tekrar ettiğinde yine aynı hareket, tavır ve davranış gerçekleşecektir, insanın söz konusu sebepler zincirine müdahale etmesi... mümkün değildir.” Dolayısıyla imkân, tesadüf ve olağanüstülük Determinizmde kabul edilemez (Çetişli,2001,82).

Determinizmin edebiyatta iki çeşidi vardır: insanların duygu, düşünce ve eylemlerinin dışsal güçler ve koşullarca belirlendiğini savunan katı Determinizm ve her ne kadar söz konusu dışsal güçlerin kontrolünde olsalar da bireylerin iradelerini uygulayacakları hafif Determinizm (Barton,1997,118).

5. 1. 2. 2. Evrim Teorisi

19. yüzyılda gelişen biyoloji bilimi, Darwin’in evrim teorisiyle yeniden şekillenmiştir (Budd,1995,30). Darwin 1856’da yayımladığı *Türlerin Kökeni* (Çetişli,2001,82) adlı eseriyle evrendeki fiziksel süreçleri ele almıştır (Lehan,1995,54). Evrendeki her canlı ve bugün var olan her türlü değer ve nitelik milyonlarca yıllık bir evrim sürecinden geçmiştir (Çetişli,2001,82). Bu evrim sürecinde türler çevrelerine uyum aşamasında değişip gelişmektedir ve türlerin sahip olduğu en iyi özellikler türün devamını sağlamak için birbirleriyle birleşirler. En güçlüünün korunumunu sağlayan bu evrim sürecinde kullanılmayan özellikler evrim aşamasında organizmadan atılır. Doğal seçilimin

yaşandığı bu süreçte gerileme ve bozulma öğeleri de mevcuttur (Lehan,1995,56). Darwin'in ortaya koyduğu evrim teorisi, insanın sosyo- ekonomik ve biyolojik katılımın mahsulü olduğu anlayışını doğurmuştur (Çetişli,2001,83).

Darwin doğal seçimin yeni türleri üretmede nasıl işlev gördüğünü açıklamak için pozitif yöntemi kullanmıştır. Teorisi, kendinden önceki biyologların türlerin sabitliği inancını değiştirmiştir, evrendeki 'amaç' ve 'yaratı' kavramlarına meydan okumuştur. İnsanın biyolojik gelişimini inceleyerek hayvani doğasını vurgulamıştır (Wallcutt,1956,7-8).

5. 1. 2. 3. Hyppolyte Taine'in Etkisi

1863'te L' *Historie de la Philosophie Aglaise* adlı kitabında sanatın bilimsel bir tavrı olması gerektiğini savunan Hyppolyte Taine (Chiari,1960,78), sanatın ve sanat eserinin doğasında ırk, ortam ve çevrenin üç önemli faktör olduğunu belirtmektedir (Benardete,1972,17). Irk kavramıyla "bir ulusun ulusal özelliklerini" kastederek bir toplumun insanının doğuştan var olan özelliklerinin ulusal karakteri oluşturduğunu öne sürer. "Sanatkâr (dolayısıyla sanat eseri) çok büyük ölçüde içinde yaşadığı ve mensubu olduğu coğrafyanın sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel ortamının eseridir" (Şen,2004,98). Zaman kavramının diğer iki faktörle bağını ise edebiyatın, sanat eserinin zaman zincirinin halkalarından biri olmasıyla açıklar (Benardete,1972,17).

Taine'e göre sanat, parçaların ilişkileri ve karşılıklı bağımlılıklarını yani gerçek bir varlığın yapı ve organizmasını taklit eder ve sanatın daha kolay anlaşılır hale gelebilmek için nesnelere en önemli karakterini ya da özelliğini nitelemektedir. Ona göre sanat, sonsuz ve evrensel karakterlerini yansıttığı sürece önemli, sanatçı da kendi toplum bireylerinin karakterlerini ve zekâsını ortaya koyduğu sürece büyüktür (Chiari,1960,80).

Sanatın yaşamı gerçek bir şekilde yansıtması gerektiğini ifade eden Zola'ya göre sanat eseri, değişmekte olan insanla, değişmez bir varlığı olan doğanın birleşmesinden ibarettir (Chiari,1960,78). *Rougen- Mac Quart* serisinde klinik nesnellik fikrini ortaya

atan Zola, ünlü Doktor Claude Bernard'ın deney temelli tıp biliminin etkisiyle 'deneysel roman teorisi'ni oluşturmuştur (Benardete,1972,18). Zola *Le Roman Experimental*'da edebiyatın bilim tarafından yönetilmesi gerektiğini ve bilim adamının kullandığı yöntemin aynısını uyguladığını belirtmektedir. Kitabının, Bernard'ın *Introduction a l'étude de la médecine expérimentale* (1865) adlı kitabının bir uyarlaması olduğunu belirten Zola, "doktor" kelimesi yerine "romancı" kelimesini koyarak amacının sanat eserine bilimsel bir gerçeğin sertliğini kazandırmak olduğunu ifade etmiştir (Ahnebrink,1961,22–23). Zola'ya göre edebiyat artık bir sanat değil tıp gibi bir bilimdir. Bilim adamının yöntemini edebiyata uygulayarak romanı bilimin seviyesine ulaştırmak istemiştir. Zola Taine'nin soya çekim ve çevre kavramlarını almış ve insanın alın yazısını dönüştüren ve tekrar şekillendirenin bu iki faktör olduğunu belirtmiştir (Ahnebrink,1961,23).

Zola'nın teorisine göre, romancı kurguyu teşhis eden kişidir. Karakterlerin soyaçekimle belirlendiğini ve çevrelerindeki doğal yasalarla denetim altında tutulduğunu savunur. Baskıcı koşullar altında hayatta kalmaya çalışan karakterler, ahlaki güdülerini taklit etmeye çalışmazlar. Kendi zayıflıklarından dolayı kişisel olmayan güçlerin, bir toplumun şanssız kurbanlarıdır (Benardete,1972,18).

Zola'ya göre romancı, bir bilim adamı gibi hareket etmelidir. Doğal ve toplumsal veriyi gözlemleyerek, fiziksel dünyanın doğüstü ve tarih üstü açıklamaları ile ahlak ve özgür irade standartlarını reddetmelidir. Zola doğal ve insani deneyimin determinist ve mekanik bir süreç olarak tanımlanarak, tüm gerçekliğin maddenin biyolojik bakış açısıyla açıklanması gerektiğini öngörmektedir. Zola'ya göre insan ırk ve çevrenin denetimi altındadır, toplumsal yapı da yaradılışın/ doğanın bir ürünüdür ve Zola yaradılışın/ doğanın karakterden daha önemli olduğunu belirtir. Ona göre, mekân çevreden, konu da evrim teorisinden ayrı tutulamaz (Lehan,1995,47). Zola'nın görüşleriyle şekillenen Natüralizm tarihi geçmişten uzak durarak, daha güncel sorunlarla ilgilenir (Lehan,1995,48).

Roger Sherman Loomis'in (1919) belirttiği üzere, Natüralizmde üç doğüstü kavrama karşı çıkmaktadır: ilahi takdir, soyut ahlak ve özgür irade. Natüralist romanda ilahi

takdir ‘kör bir hırsız’ olarak gösterilirken, geleneksel ahlak gözlenip ortaya koyularak geleneksel ahlak ile alay edilir ve birey çevre ve kalıtım güçlerince yönetilir. Natüralizmin yansıttığı dünya görüşü adaletin olmadığı kozmik bir düzeni, onay ya da dengenin olmadığı bir ahlaki ve sözde “özgür” iradeyi sergilemektedir (538).

5. 2. TOPLUM -BİREY İLİŞKİSİ

5. 2. 1. Realizm

Realizmin toplum ve birey hakkında sahip olduğu fikirlerin temelinde gerçeklik anlayışı yatmaktadır. Realistlere göre gerçek ya da hakikat anında elde edilebilir niteliktedir ve görünen anda, yaşanan zamanda bulunmakla birlikte ancak zeki bir gözlemcinin bulabileceği niteliktedir. Toplumsal çevrenin, kişinin sahip olduğu kültürel özelliklerin kişinin doğal ve toplumsal kişiliğinin oluşumunda büyük bir etkiye sahip olduğunu, toplumda oluşabilen her hangi bir değişimin bireyler üzerinde etkisi olabileceğini savunan realist yazın bireylerin içinde yaşadıkları topluma karşı bir takım sorumlulukları olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Realizm, bireyi toplum ilişkisi içinde incelemeyi amaç edinmiş ve toplumun her katmanında ve ortamındaki bireyi ve ait olduğu toplumsal grup ve düzen ile birlikte eserlerinde yansıtmayı tercih etmiştir. İçine doğduğu 19. yüzyılın siyasi, ekonomik, toplumsal koşullarının etkisiyle orta sınıf ve işçi sınıfına mensup insanlar üzerinde yoğunlaşan Realizm, eserlerinde toplumun ortak değerlerini, kültürel özelliklerini taşıyan ve yansıtan bireyleri seçmiştir (Barton,1997,60; Benardete,1972,23; Çetişli,2001,72–73; Ergun,2005,229).

5. 2. 2. Natüralizm

Natüralizm, evrenin sebep- sonuç ilişkisine bağlı mekanik yasalarla kontrol edildiğini ve bireyin de sahip olduğu kalıtımsal özellikler ve içinde yaşadığı çevrenin etkisiyle bu

yasaların kontrolü altında olduğunu öne sürmektedir. Darwinci bir yaklaşımla bireyin içgüdüleriyle özellikle de cinsel dürtüleriyle yönetildiğini ifade eden Natüralist yazarlar, bireyin içinde yaşadığı toplum tarafından şekillendiğini ve kendisini çevreleyen ve kontrol eden çevreden ayıramayacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla Natüralizm, eserlerde bireyin fizyolojik yapısı, kalıtımsal özellikleri, yaşadığı çevre ve aldığı eğitimin yansıtılması gerektiğini vurgulamaktadır. Orta ve alt sınıfın meseleleriyle ilgilenen Natüralist yazın, birey ve kendisini çevreleyen koşulların olumsuz taraflarını yansıtmayı tercih etmiştir (Ahnebrink,1961,26–28; Çetişli,2001,86).

5. 3. YÖNTEM

5. 3. 1. Realizm

5. 3. 1. 1. Gözlem

Toplum ve birey hakkındaki gerçekliğin toplumcu pozitivizmin öngördüğü akıl ve mantık ilkeleriyle yansıtılması ve görünenin dışında herhangi bir gerçekliğin yansıtılmaması, bir başka deyişle dışsal gerçekliğin yansıtılması gerektiği düşüncesine sahip olan realist yazın dışsal gerçekliğin ediniminde kendine yöntem olarak gözlemi seçmiştir. Herhangi bir karakterin ya da herhangi bir nesnenin, durumun ya da olgunun hayal gücünün denetiminde değil gözlem yoluyla yansıtılması görüşü yazarları dışsal gerçeklik hakkında birtakım araştırmalar yapmaya götürmüştür. Realist yazarların herhangi bir eğitim amacı olmaksızın sadece gözlem yoluyla gerçekliği yansıtmaya çalışırken her sahnenin sunumunu yaparak, kesin bir tavırla gerçekliğin çeşitli ve değişen yansımalarının düzenlenmesi gerektiğini, duruma göre özel ayrıntılara başvurulması ve gözlemlenen verinin hiyerarşik bir sıra içinde işlenmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir.

Realist yazının gerçeğe uygunluk amacını gütmesi ve yöntem olarak gözlemi kullanması beraberinde realist eserlerde mekân ve çevre ile karakter hakkında ayrıntılı bir tasvir yapılmasını getirmiştir. Mekân ve çevre tasvirinin önemli bulunmasında realist yazının gerçeklik endişesinin ve çabasının yanı sıra mekân ve çevrenin insan ruhu üzerinde etkisi olduğuna dair inanç yatmaktadır. Bununla birlikte realist yazına göre mekân ve çevre insan üzerinde etkili olduğu gibi insanın da mekân ve çevreyi etkileme ve değiştirebilme gücü bulunmaktadır. Dolayısıyla realist yazın, bireyin dış görünüşünün ve içinde yaşadığı mekânın tüm ayrıntılarıyla tasvir edilmesi gerektiğini ve tasvirin o mekânda yaşayan insanın karakterini, kültürünü, ekonomik durumunu ve iç dünyasını yansıtmada önemli bir işleve sahip olduğunu savunmaktadır. Realist yazında tasvir aracılığıyla dış gerçeklik iç gerçekliği yansıtan bir ayna görevi görmektedir. Kullanılan gözlem yönteminin tasvirin yanı sıra eserde uygulanma biçiminin bir başka şekli ise realist yazarın eserinde anlattığı olay ve durumları (vak'ayı) sınırlayarak eserin bütünlüğünü koruma çabasıdır. Realist yazar çok büyük ve ender olaylardan ziyade, günlük hayatın içinde her zaman rastlanabilen ve yaşanılabilen sıradan olayları ele alarak; etkin bir neden-sonuç ilişkisi içinde ortaya koymaya çalıştığı gerçekliğe zarar verebilecek olan olağanüstü, tesadüfi ya da şaşırtıcı durumlara yer vermeksizin hayatın belirli bir zamanındaki belirli bir dilimini / bölümünü anlatma çabasıdır (Çetişli, 2001, 73–75–77; Daemmrich,1944,50–57; Ergun,2005,230).

5. 3. 1. 2. Nesnellik

Realist yazın bilimsel bir yaklaşımla belirli neden-sonuç ilişkileri içerisinde ve gözlem yoluyla oluşturulan edebi eserin yazarın duygu ve düşüncelerinden arınmış olması gerekliliğini, yazarın eserinde gerçekliği yakalayabilmesi için nesnel bir bakış açısına sahip olmasını şart koşmuştur. Nesnel olma gerekliliğiyle toplumsal gerçekliğin her türlü biçimini iyi-kötü, güzel-çirkin ayırımı yapmadan edebi eserin oluşturulması gerektiğini vurgulayan Realizm, eserin kompozisyonunun, sadece mekanların seçilmesi, olayların determinizm yasalarına ve mantığa uygun olarak düzenlenmesinden ibaret olduğunu öne sürmüştür(Çetişli, 2001,76; Daemmrich,1944,49; Ergun,2005,229).

5. 3. 1. 3. Dramatik Roman

Tipik konuları arasında işçi sınıfı ve orta sınıfın yaşam biçimleri olan realist yazının gözlem ve nesnellik yoluyla gerçeklik anlayışını ortaya koyduğu yazın biçimi genelde roman, özelde de dramatik romandır. Sade bir üslup ve dil aracılığıyla ve söz oyunlarından kaçınarak karakterin sırasıyla fiziksel, tarihi, sosyal ve ekonomik çevresi, fiziksel özellikleri ve son olarak da belirli durumlara verdiği tepkilerin anlatıldığı dramatik romanda sınırlı bir mekân ve zaman içinde basit olaylar çerçevesinde başkahramanın ruhi deneyimi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dramatik roman hikaye anlatıcısının özetleri, tahlilleri ve öznel tasvirlerine yer vermemekle birlikte hikaye anlatıcısının bilginlik ve kahinlik taslamasına engel olup; olaylar okuyucunun gözü önünde gerçekleşebilecek türde sahneleme/ gösterme tekniğine dayanmaktadır (Barton,1997,160; Çetişli, 2001,76–77–78; Daemmrch,1944,57; Ergun,2005, 230.)

5. 3. 2. Natüralizm

5. 3. 2. 1. Gözlem ve Deney

Natüralist edebiyat akımı, toplumsal gerçekliği aktarabilmek için Realizm gibi toplumcu pozitivistizmden etkilenerek gözlemin önemli olduğu belirtmiş ancak gözlemin söz konusu gerçekliği yansıtmada tek başına yetersiz olduğunu, gözlem ile birlikte deneyin de kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Bir bilim adamı tavrıyla yazarın gerçeği aramasının ve gerçekliğin ne kadar sert ve kaba olsa da en ince ayrıntısıyla açıklanmasını şart koşan Natüralizm deney laboratuvarının toplum, deneysel inceleme aracının ise insan olduğunu öne sürmüştür. Zaman içinde belirli bir statik andan bahseden ve aynı zamanda da karakterin gelişebileceği eski kuşaklardan gelen bir bilim yada gelecekçi bir ideali ön gören natüralist yazın, mekan ve çevreyi insanı belirleyen ve tamamlayan temel unsurlardan biri olarak ele almış ve realistlerden daha da ileri

giderek mekan ve çevreyi tasvir etmede zaman zaman okuyucunun dikkatini bozacak ölçüde ayrıntıya önem vermiştir (Ahnebrink,1961,24; Benardete,1972,20; Çetişli,2001,85–87; Lehan,1995, 47).

5. 3. 2. 2. Nesnellik

Deneysel gerçekliğin ifade ediliş şeklinde natüralist yazar edebiyatın toplumcu pozitivistin öngördüğü gerçeklik bağlamında nesnel bir tutumla eserini ele almalı ve eserinin konusu ve kahramanları karşısında en az bir bilim adamı kadar tarafsız olmalıdır. Çevre ve soyaçekimin etkisi altında olan bireyi inceleyen ve bu tür bir analizi yapabilmek için bireyin içinde yaşadığı çevrenin, aldığı eğitimin ve fizyolojik yapısının bilinmesi gerektiğini öne süren Natüralizm, yazarın eserde kişiliğini ve düşüncelerini gizlemesi gerektiğini ve sosyal gerçekliğin bilimsel bir nesnellikle incelenmesini; dikkatle toplanan belgelerin neden sonuç ilişkisi ve eserin organik bütünlüğü içinde önceden tahmin edilen bir sonuca doğru kurgulanması gerektiğini savunmuştur. Realistlerin aksine olanla birlikte olması gerekenin de yansıtılması gerektiği fikrini savunan Natüralizm olması gerekenin ne olduğunu bilimsel bir deneyle elde edilen bilimsel bilgilerden hareketle belirlenmesinin doğru olduğunu ileri sürmektedir (Budd,1995,43; Çetişli,2001,85; Ergun,2005,231).

5. 3. 2. 3. Deneysel Roman

Natüralist yazın belirli bir nesnellik anlayışıyla, gözlem ve deney yoluyla ele aldığı konuları realistlerden farklı olarak imgelem, mecaz gibi çeşitli söz sanatları aracılığıyla eserlerinde birey ve toplum ilişkisine değinmiş ve kendisine yazın türü olarak deneysel romanı seçmiştir. Zola'nın niteliğini ve sınırlarını belirlediği deneysel romanda çevre ve kalıtımın ürünü olan insan gerçekliği üzerinde durulmuş ve dolayısıyla insanla insanı etkileyen ve belirleyen toplumsal çevre, tabiat ve olaylar gözleme tabi tutulmuştur. Eserini oluşturmaya başlamadan önce çeşitli gözlem ve araştırmalar yapan natüralist

yazar, elde ettiği veriler doğrultusunda hipotezler kurarak; toplum-birey gerçekliğinin ortaya koymak istediği yönünü belirlemektedir. Kurulan hipotezlerin edebi eserde ispat edilmesi için ise elde edilen veriler belirli bir gerçeklik anlayışı içinde neden-sonuç ilişkilerine dayalı olarak edebi eserin konusu oluşturulur ve işlenen konu belirli bir olaylar zinciri doğrultusunda kurulan hipoteze dayandırılır. Böylece romanın sonunda ulaşılan sonuç ile romanın başındaki hipotez aynı kalmaktadır (Ahnebrink,1961,26; Budd,1995,43; Çetişli, 2001, 85–87–88).

6. ESER İNCELEMESİ

6.1. BALZAC VE *GORIOT BABA*

6. 1. 1. Honore De Balzac

İnsanlık Komedyası'nın (1842) önsözünde Fransız toplumunu tarihçi, kendisini ise geniş, yayılmış ve karmaşık bir toplumun sekreteri olarak adlandıran Balzac, toplumun sekreteri olarak romancının toplumun temel olaylarını seçmesi ve homojen karakterlerin davranışlarını birbirine bağlayarak tipleri birleştirmesi gerektiğini iddia etmiştir (Daemmrich,1944,45). Romanda oyunda olduğundan daha başarılı olan, fakat romanlarında da teatral etkilerin görüldüğü Balzac (Brooks,1976,111), kendi eserinin dışında eserini sorgulayan bir gerçeklik olduğunu ve aynı zamanda gerçeklik özelliğini roman aracılığıyla damıttığını da ifade ederek toplumun romanın arkasında olduğunu ve romanın da toplumun arkasında olanı anlattığını öne sürmektedir (Bersani,1970,7). Temel amacı edebiyat yazmak değil, belirli bir dönemin davranışlarının tarihini yazmak olan Balzac, sosyal yaşam şartlarını, tavır alışları, düşünceleri, kıyafetleri resmetmiş ve bir dönemin sürekli resmini sağlamıştır (Helm,1973,9).

Balzac'a göre, sistematik bir çözümleme yapıldığında insan, tanrıya isyan eder gibi kendi yaratıcısı haline gelmektedir. Kendi varlığının dramatisti olarak sıradan, günlük şeylerin ötesinde engellerin üstesinden gelebilme özelliğine sahiptir. Balzac'ın romanlarında kişiler amaçlarının ötesinde yaşarlar. Karakterlerinin ekonomik koşullarını ve genelde genç erkek karakterlerinin düşük olan ekonomik durumları ile bunu düzeltmek için çabalarını anlatan Balzac karakterlerin amaçlarının ötesinde yaşamasının sadece ekonomik temelli olmadığını, ahlaki koşulların da oldukça baskın olduğunu belirtmektedir (Brooks,1976,114–115).

Kendini gözlemci olarak tanımlayan Balzac (Turnell,1958,213), konunun adım adım geliştirilmesi gerektiğini (Helm,1973,17), karakterlerin içsel ve dışsal her özelliğinin

ayrıntılı bir biçimde anlatılması; fiziksel özelliklerinin, mimiklerinin, kıyafetlerinin ve hatta kıyafetlerinin maddelerinin tanımlanması ve karakterlerin portreleri çizildiğinde okuyucunun onları görmüş gibi tam anlamıyla aklında canlandırabileceği kadar gerçeğe uygun olması gerektiğini savunmuştur (Helm,1973,5-6). Dolayısıyla gerçeğe mümkün olduğunca yakın olabilmek için aşırılığın gerekli olduğunu ve böylelikle gerçekliğin saklandığı perdenin açıldığını öne sürmüştür (Brooks,1976,115).

Materyal gerçeğin tanımını yapan (Turnell,1958,213) ve gerekli gördüğünde hikâyesine başlamadan önce yüzlerce sayfa giriş yazabilen ve okuyucunun da çevre içinde karakterlerin birbirleri ile olan ilişkilerini anlayabilmesi için tarihi, coğrafi ya da sosyal koşulları bilmesi gerektiğine inanan Balzac (Helm,1973,8) için yaratı, kâinatın gerçekliğini içine alabilecek kadar sonsuz genişleyebilme özelliğine sahip bir alandır (Bersani,1970,7). Balzac'a göre sanat karşıtlıkları ortaya çıkarmakla yükümlüdür ve bu karşıtlıklar gerçeğe uygun bir biçimde ele alınmalıdır (Brooks,1976,112).

6. 1. 2. *Goriot Baba*

Hayatın saklı anlamlarını gözler önüne sermeyi amaçladığı (Bersani,1970,7) ve insanoğlunun her tipinin göze çarpan özellikleri şeklinde temsilcilerini sunduğu *İnsanlık Komedyası* (Helm,1973,23)'nda Balzac, yaşamın her evresini fakat özellikle lüks basamakların, insanların başarısızlıklarını, kaderin karşı konulmaz gücünün farkına varılmasını, kalıtım, çevrenin insan davranışlarının belirlenmesini ele almıştır. Bu bölümde incelenecek olan *Goriot Baba* adlı romanı *İnsanlık Komedyası*'nı oluşturan romanlarından biridir (Helm,1973,26). *İnsanlık Komedyası* içindeki onlarca kitap arasından *Goriot Baba*'nın seçilmesinin ilk nedeni basım tarihi olarak Realizmin Fransa'da konuşulmaya başlandığı yıllara denk düşmesi ve bu bağlamda realist yazını daha iyi temsil edebileceği düşüncesidir. Bu seçimin ardında yatan bir diğer sebep ise bu bölümün devamında da görüleceği üzere, romanın içinde yaratıldığı toplum yapısını yazarın realist anlayışıyla bağlantılı olarak uygun bir biçimde vermesidir.

6. 1. 2. 1. Biçimsel Yönü

6. 1. 2. 1. 1. Konu

Romanın konusunu Fransız Devrimi'nin sonuçlarıyla şekillenen ve tarihi bir kesit olarak 1819 yılında Paris'in toplumsal ve ekonomik koşullarının yansıdığı ve bir pansiyonda kalan bir grup pansiyonerin yaşamları ve birbirleriyle olan ilişkileri oluşturmaktadır. Romanda Paris'e hukuk okumak için gelen Eugene de Rastignac adlı bir gencin Fransız toplumunda statü kazanmanın yolunun eğitimden değil, zengin bir kadınla evlenerek sosyete de mevki kazanmaktan geçtiğini anlayarak; sosyete ye girmek için akrabalarından biri olan ve sosyete de önemli bir mevkiye sahip olan Madam de Beuséant'ın desteğiyle partilere katılması ve kızlarına aşırı dere de düşkün olan ve fakat kızları tarafından sadece mali bir kaynak olarak muamele gö ren ve kızlarının borçlarını ödemek için tüm mal varlığından gönüllü bir şekilde vazgeçen Goriot Baba'nın Rastignac'ın kaldığı pansiyonda yaşaması ve zamanla Goriot Baba ile Rastignac arasında kızları aracılığıyla kurulan ilişki anlatılmaktadır. Rastignac Goriot Baba'nın kızlarından biri olan Delphine'e âşık olmuş, daha sonradan bir mezar kaçkını ya da bir hapis hane kaçkını olduğu ortaya çıkan Mösyö de Vautrin'in pansiyonda kalanlardan biri olan ve babası tarafından mirastan hak talep etmemesi için evlatlıktan reddedilen Matmazel Victorine ile evlenmesi konusunda yaptığı baskı ve anlaşma teklifine rağmen, Delphine ile birlikte olmaya karar vermiştir. Delphine'nin Alman asıllı bir tüccar olan eşiy le arasındaki mali çatışmaya engel olmak ve kızının haklarını korumak için geriye kalan tüm mal varlığını ortaya koyan Goriot Baba ise Rastignac ile kızının arasını yapmak için çaba göstermiş ve ikisinin yaşayabileceği bir daire kiralamıştır. Goriot Baba'nın tek amacı ise eşleri yüzünden kızlarını göremediği düşüncesiyle (aslında kızları eşleriyle birlik olup babalarını dışlamışlar ve onu kendilerinin meşhur olduğu yüksek Fransız sosyetesinden çıkararak bir pansiyona yerleştirmişlerdir) kızı ve Rastignac'a tuttuğu dairenin çatı katında yaşayarak kızına mümkün olduğunca yakın olmaktır. Fakat Goriot Baba'nın ölümü ile düğüm çözülmüş ve Rastignac içine dâhil olmak istediği Fransız sosyetesinin çarpıklığının, ikiyüzlülüğünün iyice farkına varmıştır. Çünkü ne âşık olduğu Delphine, ne de

Goriot'nun diğer kızı Madam de Restaud babalarının cenaze törenine bile gelmemiştir. Kısaca anlatılmaya çalışılan romanda, anlaşılacağı üzere genel olarak Fransız toplumunun belirli bir dönemdeki toplumsal ilişkileri ve bir gencin sosyeteye girme çabalarıyla, kızları uğruna ve kızları tarafından sosyeteden uzaklaştırılan bir babanın yaşam biçimi ve ölümü anlatılmaktadır.

6. 1. 2. 1. 2. Karakterler

Romanın en önemli karakterleri yukarıda kısaca öyküleri anlatılan Eugene de Rastignac ile Goriot Baba adlı bir ihtiyar adamdır. Romanın diğer karakterleri pansiyonda yaşayanlar ve Fransız sosyetesinin özelliklerini yansıtan kişiler olarak ikiye ayrılabilir. Pansiyonda yaşayan kişiler arasında bir hapisane kaçkını olan ve Rastignac'ın Matmazel Victorine ile evliliğinden elde edeceği parayla Amerika'ya gidip köle satın almak isteyen Mösyö de Vautrin; Vautrin'in hapisane kaçkını olduğunu öğrenen ve yakalamasının yardımcıları olan Poiret ve yaşlı Matmazel Michonneau; Victorine'e refakat eden ve hakkı olan mirası almasında ona yardımcı olan Madam Couture; uşak Chrisophe ve hizmetçi Slvie ve en başlarda Goriot Baba'nın zenginliğinden etkilenerek onunla evlenme hayalleri kuran fakat Goriot'nun ilgisizliği karşısında ona karşı savaş açıp kendisinin yaşlı bir çapkın olduğunu pansiyona yayıp; Rastignac'ın Goriot'nun gerçek kişiliğini açığa çıkarmasına kadar Goriot'yla alay edilmesine sebep olan pansiyonun sahibi Madam Vaquer sayılabilir. Sosyetenin temsilcileri olan karakterler ise Rastignac'ın sosyeteye girmesine yardımcı olan Madam de Beauséant, Goriot'nun kızları Madam de Restaud ile Madam Delphine de Nucingen'dir.

6. 1. 2. 1. 3. Mekân/Çevre

Romanda bahsi geçen ilişkiler ve olaylar başlıca Madam Vaquer'in pansiyonu ile sosyetenin temsilcileri olarak ele alınan Madam de Beauséant, Madam de Restaud ve Madam Delphine de Nucingen'in evlerinde geçmektedir. Fransız toplumunun alt

tabakasının yaşam koşullarının bir örneği olarak pansiyon en kötü özelliklerinden en iyi özelliklerine değin her yönüyle ele alınmış ve genel olarak eski, pis, bakımsız, her katta bir ya da iki pansiyonerin yaşadığı ve pansiyonerlerin içinde buldukları maddi imkânsızlıklar nedeniyle yaşadığı yatılı pansiyonerlerin yanı sıra gündüzleri gelen ve genellikle diğer pansiyonerlerle birlikte yemek yiyen ve ilişkiler kuran insanların da bulunduğu bir yer olarak tasvir edilmiştir. Sosyetenin temsilcisi olarak bahsi geçen kadın karakterlerin evleri, sınıfsal bir zorunluluk olarak dönemin moda olan tüm özelliklerini barından, lüks, sosyete için partiler düzenlenen mekânlar olarak tasvir edilmiştir.

6. 1. 2. 1. 4. Olay Örgüsü ve Anlatım Biçimi

Romana pansiyonun ayrıntılı bir tasviriyle başlanmış, pansiyonun önce hangi mahallede olduğu, çevresindeki binaların özelliği, kendi yapısal özelliği gibi dışsal özellikleri ayrıntılı bir biçimde anlatılmış, sonra pansiyonun içeriden görünümü ve hangi pansiyonerin hangi katta, ne kadar bir ücretle kaldığı anlatılarak karakterler hakkında bilgi vermeye başlanmıştır. Sırasıyla karakterlerin kısa geçmişleri ve pansiyondaki yaşamları ele alınmış sonra zamanda birkaç yıl önceye geri dönülerek Goriot Baba'nın pansiyona ilk gelişi ve yukarıda bahsi geçtiği gibi Madam Vaquer'in Goriot Baba hakkındaki düşünceleri ve başarısızlığından dolayı düşüncelerindeki değişimi ve Goriot'nun pansiyonerler tarafından görmüş olduğu muamele ele alınmıştır. Daha sonra Rastignac hakkında bilgi vermeye başlanmış ve romandaki olaylar zinciri Rastignac'ın Goriot Baba'nın aslında düşünülenenden daha farklı bir hayatı olduğunu anlaması ve sosyete girme çabasındayken Delphine'nin iddia edildiği gibi Goriot'nun sevgilisi olup olmadığı üzerinden gelişen olaylarla devam etmiştir.

Romandaki olaylar neden-sonuç ilişkisine bağlı bir sırayla çizilmiş, zaman zaman olaylar hakkında kısa bir bilgi vermek amacıyla geçmişe dönülmüştür. Romanda karakterlerin özellikleri ve düşünceleri ve olayların gelişimi üçüncü tekil kişi aracılığıyla anlatılmış, bahsi geçen ilişkiler ise karakterler arasında kurulan diyaloglar aracılığıyla verilmiştir.

6. 1. 2. 2. Realist Yönü

Sosyeteye girmek isteyen hırslı fakat yoksul bir genç olan Eugene de Rastignac ile kızları için her şeyinden vazgeçen Goriot'nun iç içe geçmiş öyküsünün anlatıldığı *Goriot Baba* belirli bir dönemin toplumsal yapısının yansıtılması, toplum-birey analizinde toplumsal ve bireysel özelliklerin edebi eserde işlenmesi, belirli yöntem ve tekniklerle eserdeki karakterlerin, olayların ve koşulların ele alınması açısından realist edebiyat akımının neredeyse tüm özelliklerini barındırarak “dramatik roman” türünde nesredilmiş edebi bir eserdir.

Realist yazının nesnel bir bakış açısıyla ve gözlem yoluyla eserin oluşturulması için ön gördüğü mekân ve çevre özelliklerinin tasvir edilmesi, işlenen konunun belirli bir zaman dilimi içinden seçilmesi ve okuyucunun anlayabileceği bir dille eserde bahsi geçen konu ve olayların aktarılması gibi özellikler ya da ön kabuller *Goriot Baba*'nın oluşumunda da oldukça etkin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Genel olarak bir pansiyonda yaşayan kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinin anlatıldığı eserde yazar öncelikli olarak pansiyonun dışsal ve içsel özelliklerini sonrada pansiyonda yaşayan kişilerin fiziksel ve kişisel özelliklerini ayrıntılı bir biçimde tasvir etmiştir. Bahsi geçen özellikleri betimlerken yazar, Realizmin öngördüğü gibi iyi-kötü, çirkin-güzel ayrımı yapmaksızın nesnel bir tavırla kendi gerçeklik anlayışını ortaya koymuştur. Gerek pansiyonun gerekse pansiyonerlerin dışsal ve içsel özelliklerini yansıtırken yazar aynı zamanda 1819 yılında Paris'in toplumsal koşullarını da betimlemiştir.

Pansiyon olarak işletilen ev Madame Vauquer'nin malıdır. Neuve-Sainte-Genevieve sokağında, atların pek seyrek inip çıktıkları sert ve dimdik bir eğimle arazinin Arbalate sokağına açıldığı yerdedir... kupkurudur bu sokakların kaldırımları, yol kenarlarında ne çamur nede su vardır. Duvarlar boyunca otlar biter. En tasasız, en vurdumduymaz insan bile, bütün gelip geçenler gibi kedere kapılır burada. Bu sokaklarda bir araba gürültüsü bile bir olay yaratır. Evler kasvetlidir, duvarlar hapisane kokar. Yolunu şaşırıp ta buraya sapacak olan bir Parislinin göreceği şey, aile pansiyonları ya da kuruluşlar, koyu bir sefalet ya da can sıkıntısı, ölüm halinde yaşlılık, çalışmak zorunda kalmış neşeli bir gençliktir sadece. Paris'in hiçbir mahallesi, bundan daha berbat, hiç çekinmeden söyleyelim, bundan daha meçhul değildir (Balzac, 1988,19).

“Döşeme tahtaları pek berbat bir halde olan duvarları, yerden bir metre yüksekliğe kadar tahta kaplıdır... Şöminenin üzerinde eski, yapma çiçeklerle dolu iki vazo, en kötü bir zevksizlik örneği olan mavimtırak bir konsol saatine eşlik eder. Bu ilk odadan, dilde adı bulunmayan pansiyon kokusu denmesi gereken bir koku yayılır. Havasızlık küf, bozulmuş yemek kokar bu oda insanı üşütür burnu nemlendirir, elbiselere işler. Yemek yenmiş bir yerin kokusu vardır burada. Yemek artıkları, kiler, imarethane kokar buram buram. Genç ya da yaşlı her pansiyonerin sui generis’inin ve nezleli soluğunun ortaya döktüğü ter ve bunaltı veren iğrenç nicelikleri ölçmek için bir yol icat edilebilse, bunu anlatmak kolaylaşırdı belki de ya, evet, böyle işte, ama düpedüz iğrenç pisliklere rağmen, burasını bitişikteki yemek odasıyla karşılaştıracak olursanız, bu salonu, kibar bir hanımın oturma odası kadar zarif ve güzel kokulu bulursunuz.” (Balzac, 1988, 22–23.)

Yukarıda örneklendirildiği gibi pansiyonu en ince ayrıntılarıyla betimleyen yazar, okuyucunun zihninde yaratmak istediği görüntüyü tasvir ettikten sonra okuyucunun aşırı tasvirten sıkılarak romanın ilerisinde anlatılacak olan hikâyeye ilgisinin azalacağı düşüncesiyle pansiyonun fiziksel niteliklerini tasvir etmeyi bırakmış ve pansiyonerleri anlatmaya başlamıştır. Gerektiği kadar tasvirin yapıldığını hikâye anlatıcısının ağzından ifade eden yazar (Balzac,1988,23–24), romanın türü ve gerçekliğinin açıklanması konusunda yine hikaye anlatıcısını kullanmıştır. Hikâye anlatıcısının okuyucuya

“Sizler, bu kitabı bembeyaz ellerle tutan sizler, ‘Belki de beni eğlendirir bu kitap’ diyerek yumuşak bir koltuğa gömülen sizler, işte böyle yapacaksınız. Goriot Baba’nın gizli bahtsızlığını ve uğradığı felaketleri okuduktan sonra, duygudan yoksunluğunuzu yazara yükleyip, onu abartmayla suçlayarak şairanelik yaptığınızı öne süreceksiniz. Sonra da oturup, büyük bir iştahla yemeğinizi yiyeceksiniz. Ah! Şunu iyi bilin ki, bu dram ne bir uydurma, ne de bir romandır; all is true [her şey gerçektir] bu dramda, her şey öylesine gerçektir ki, onun unsurlarını herkes kendi hayatında, kendi yüreğinde bulabilir.”

diyerek romanın gerçekliği nasıl yansıttığını açıklamaktadır (Balzac,1988,18–19).

Goriot Baba’yı dramatik roman türüne sokan özelliklerden biri de dramatik romanın öngördüğü gibi belirli bir zaman dilimi içinde günlük olaylar çerçevesinde kendi içeriğini oluşturmasıdır. Yazar romanın türü, romanın karakterleri ve geçtiği mekân olarak pansiyonu ayrıntılarıyla birlikte açıkladıktan ve bu anlamda okuyucuya roman konusunda bir tür ön bilgi verdikten sonra şimdiki zamana yani romandaki olayların geçtiği 1819 yılına dönmüş ve karakterlerin günlük eylemleri aracılığıyla ve birbirleriyle kurdukları diyaloglarla romanda anlatılacak olan olaylar zincirinin başlangıcını hazırlamıştır. Böylelikle yazar romandaki olaylar zincirinin başına Goriot Baba’nın pansiyonerlerce gördüğü muameleyi; kendisinin odasında genç kızlarla

birlikte olan yaşlı bir çapkın olarak alay edilmesini ve Rastignac'ın bir gece tesadüfen Goriot'nun odasında altın ve gümüş alaşımli bir nesneyle uğraştığını ve ertesi gün onu tefeciye sattığını öğrenmesi üzerine; Goriot hakkındaki gerçeği araştırmaya karar vermesini koymuştur. Romanın önemli bir kısmı tek bir günü ve karakterlerin o gün içinde yaptığı eylemleri anlatmaktadır. Gerek olaylar zincirini başlatması gerekse karakterler ve dönemin toplumsal koşul ve ilişkileri açısından bilgi vermesi dolayısıyla bahsi geçen o tek gün oldukça önemlidir. O günün sonunda Rastignac, Goriot'nun Madam de Restaud adlı büyük kızıyla tanışmış, tesadüfen aralarındaki ilişkinin pansiyonda sanılanın aksine, baba-kız ilişkisi olduğunu öğrenmiş ve pansiyonerlere bu gerçeği açıklamıştır. Kendi adına o gün sonunda edindiği deneyim ise 1819 yılının Paris toplumunda statü kazanmanın yolunun, kendisinin almaya çalıştığı eğitimden değil; zengin bir kızla evlenerek sosyeteye adım atmak olduğunu anlamasıdır ve bunun için planlar yapmaya başlamıştır. Her ne kadar romanın başından o tek günün sonuna değin yazar okuyucuya Goriot'nun hikâyesi ve niteliği konusunda ipuçları verse de; hakkındaki gerçeği gerek romandaki karakterlere gerekse okuyucuya Rastignac aracılığıyla iletmiştir. Rastignac'ın sosyeteye girme çabalarında ise okuyucunun bilgisine bu çabanın yanı sıra devam eden roman içinde dönemin Paris'i hakkındaki gerçekleri bir karakterin ağzından şu şekilde sunulmaktadır:

Paris'te başarı her şeydir: İktidarın anahtarıdır o. Kadınlar sizi akıllı, zeki bulurlarsa, onlara aksini göstermediğiniz sürece, erkekler de buna inanırlar. İşte o zaman her şeyi isteyebilirsiniz, her yere çekinmeden girebilirsiniz. O zaman sosyetenin, dünyanın ne olduğunu öğrenirsiniz: avanaklar ve hilekârlar topluluğu. Ne avanakların ne de hilekârların arasında bulunun. O labirente girmeniz için... size adımı veriyorum..." (Balzac,1988,110).

Böylelikle yazar günlük olaylar çerçevesinde geçen neden-sonuç ilişkileri sonucuyla oluşan gelişmeler ve koşulların aktarılması adına eserinin dramatik roman olma özelliğini korumuş, realist yazının bir örneği olarak nesnel bir tavırla okuyucu ile eseri arasına girmekten kaçınmıştır. Okuyucunun roman ve içinde geçen olaylar hakkında bilgi aldığı kaynak ise hikâye anlatıcısıdır. Hikâye anlatıcısı zaman zaman olaylar ve durumlar hakkında bilgi verirken eleştirilerde bulunsa da dramatik romanın öngördüğü özelliklerin dışına çıkmamıştır.

Romanın devamında Rastignac'ın sosyeteye girmesi, Delphine ile kurduğu ilişki, Vautrin'in yakalanması, Victorine'nin ağabeyinin ölmesiyle babasının mirasına sahip olması, Delphine ile Rastignac'ın Goriot Baba'nın masraflarını karşıladığı bir daireye taşınması v.b olaylar anlatılmakta ve zaman içinde yapılan atlamalarla romanın olay örgüsü biçimlenmektedir ve söz konusu olay örgüsü realist yazının öngördüğü neden-sonuç ilişkileri dâhilinde kurulmuştur.

Goriot Baba'yı realist yazın türüne sokan bir başka özelliği ise eserde bahsi geçen olayların belirli bir nesnellik anlayışından hareketle sade bir dil ile anlatılmış olmasıdır. Yazar zaman zaman benzetmelere başvurmuş olmasına rağmen romanın genelini dil ve üslubu günlük konuşma dilinde kullanılan deyim, mecaz vb. ifade şekilleriyle oluşturulmuştur.

6. 1. 2. 3. Toplumsal yönü

1789 Devrimi etkilerini ağır bir şekilde yaşayan ve devrim sonrası toplumsal ve siyasi bir karmaşa ortamına giren Fransa, bilindiği üzere 19. yy.ın ortalarına kadar siyasi bir istikrara sahip olamamış ve bu istikrarsızlık ortamı içinde toplumsal yapısı olumsuz değişimlere uğramıştır. Fransa'nın geçirmiş olduğu değişimi ve yarattığı sorunları 19. yy. toplumcu pozitivistleri gibi bilimsel bir bakış açısıyla ele alan Balzac, *Goriot Baba* adlı romanında Fransa'nın Restorasyon döneminde toplumsal değerlerin dönüşümünün temsilciliğini yapmakla birlikte, Fransız sosyo-ekonomik değişimini belgelemektedir (Colaterella,1990,33). Ait olduğu realist yazının bakış açısı ve kuralları doğrultusunda 1819 yılında Paris kentinin erkek egemen toplumsal yapısını aile ve evlilik kurumları, aile içi roller dahilinde bireyin babalık rolü ve para mevhumu üzerinden değerlendiren romanda, evliliğe ve babalık rolüne ise devrim sonrası kaos ortamının yarattığı toplumsal değerlerin olumsuz yönde değişmesi açısından yaklaşmıştır. Söz konusu değişim ortaya konurken de Paris toplumunun tabakalaşma sistemi betimlenmektedir.

Romana aile ve evlilik kurumları açısından bakıldığında, yazarın bu kurumların özelliklerine dair bilgileri gerek Fransız kültürünün özellikleri gerekse bu kültürel

özelliklere uygun düşüp düşmemesi açısından yaklaştığı anlaşılmakta ve bu bağlamda söz konusu kurumların özellikleri okuyucunun bilgisine sunulmaktadır. Aile kurumundan bahsedilirken bireyin babalık ve evlatlık rolleri üzerinde durulmakta ve birbirine zıt iki baba-evlat ilişkisi çizilmektedir. İyi evlat rolünü pansiyonda oturan Matmazel Victorine, kötü evlat rolünü ise Goriot babanın kızları Madam Delphine ve Madam de Restaud oynamaktadırlar. Bu bağlamda mirastan hak talep etmemesi için Matmazel Victorine’i evlatlıktan reddeden Matmazel’in babası kötü baba rolünü; kızları için tüm servetini feda eden Goriot Baba ise iyi baba rolünü yansıtmaktadır. Yazar söz konusu Fransız aile yapısının niteliği hakkında bilgi verirken bu yapı içinde hangi durum ve koşulların iyi ya da kötü olarak addedildiğini herhangi bir kişisel görüş belirtmeden zaman zaman hikâye anlatıcısının zaman zaman ise romanda yer alan diğer karakterlerin gelişen olaylara verdikleri tepkiler aracılığıyla ortaya koymuştur. Goriot babanın kızlarına karşı babalık görevlerini yeterince iyi yerine getirememesi, Goriot babanın kızları tarafından Paris’in fakir bir semtindeki bir pansiyona yerleştirilmesine neden olmuştur. Devrim öncesinde bir makarna tüccarı olan ve kızlarını tek başına yetiştiren Goriot babanın kızları tarafından eski bir pansiyona yerleştirilmesinin nedeni ise tüm mal varlığını kızlarının iyiliği ve mutlu birer evlilik hayatı yaşamaları için harcamış olması ve parasının tükenmiş olmasıdır. Kızlarının rahat birer yaşam sürmesi ve onları toplumun üst sınıfına mensup zengin birer eşle evlendirmek için kızlarına oldukça yüklü miktarda çeyizler ödemiş, damatlarının borçlarını, kızlarının sevgilileri için kefil oldukları borçları, kısacası tüm maddi ihtiyaçlarını karşılamış, sıfırı tüketmiş ve bahsi geçen o eski pansiyona yerleştirilmiştir.

Matmazel Victorine’nin mirastan hak talep etmemesi için babası tarafından evlatlıktan reddedilmesi ise Matmazel’in Goriot Baba’nın kaldığı pansiyonda sefalet içinde yaşamasına neden olmuştur. Yazar, yukarıda örneklendirilen iyi/kötü baba/evlat rollerinin yanı sıra, Fransız toplumunun aile yapısının olağan halini yansıttığı bir başka evlat rolü ise Paris’e hukuk okumak için gönderilmiş Rastignac’a verilmiştir. Eğitimi için her türlü maddi sıkıntı içine giren Rastignac’ın ailesinin kendisinden beklentisi ise eğitimi tamamlayıp toplumda uygun bir statü kazanmasıdır ve Rastignac gerek ailesinin beklentisini karşılamak gerekse kendi hayatını düzene sokmak için Goriot Baba ile aynı pansiyonda parasızlık içinde geçen bir öğrenci hayatı sürmektedir. Fakat

Rastignac, toplumda bir yer edinmenin yolunun eğitimden değil de sosyeteye karışıp zengin bir ailenin kızıyla evlenerek servet sahip olmaktan geçtiğini fark etmiş ve kısa yoldan zengin olup hem kendi hayatını garantiye almak hem de ailesini içinde bulunduğu maddi sıkıntıdan kurtarmak için sosyeteye girme ve kendisine uygun zengin bir aile kızı bulma çalışmalarına başlamıştır. Görüldüğü üzere yukarıdaki üç farklı aile tipi ve aile içi ilişkilerinin olağan aile tipinden farklı ve olumsuz bir nitelikte olmasının temel sebebi olarak para(sızlık) ve getirmiş olduğu bireysel ihtiraslardır ve Colaterella'nın deyiimiyle (1990) romanda bahsedilenin 19. yy. Fransız toplumunda onurun yerini para hırsını almış olduğudur (33).

Karakterlerin roman ve romanda nesredilen toplum içindeki statülerini belirleyen ve başlarına gelen iyi ya da kötü olayların temel sebebi olarak gösterilen para mevhumu ise fakirlik ve zenginlik kavramlarını ortaya koymuş ve yazarın romandaki toplumun tabakalaşma sistemini betimlemesine yardımcı olmuştur. Romanda 19. yy. Fransız toplumunun sınıfsal özellikleri, Goriot Baba'nın kızlarının da dâhil olduğu üst sınıf ve Goriot Baba, Rastignac ve diğer pansiyonerlerin dâhil olduğu alt sınıf açısından ele alınmıştır. Yazar, okuyucuya Fransız toplumunun sınıfsal özelliklerini zenginlik ve fakirlik kavramlarıyla açıklamakla birlikte üst ve alt sınıf arasındaki farklar bu sınıflara bağlı olan roman karakterlerinin yaşayış biçimleri, yaşadıkları ortamlar ve ait oldukları sınıfın diğer üyeleriyle olan ilişkileri açısından ortaya konmuştur. Alt sınıfın temsilcisi olarak tanıtılan Vaquer Pansiyonu sakinleri arasındaki ilişki yazarın betimlediği üzere sıradan, herkesin kendi geçim derdine düştüğü ve birbiriyle olan ilişkilerinde şahsi çıkarlarını gözetten bir niteliğe sahiptir. Bu sınıfın insanları yani pansiyonerler kötü şartlar altında yaşayan, eski ve onarılmış kıyafetler giyen, üst sınıfın sıradan olarak göreceği bir yemek çeşidine bile özel ve lüks olarak bakabilecek kadar parasını sınırlı kullanmak zorunda olan ve her ne kadar şahsi çıkarlar çerçevesinde ilişkiler geliştirseler de üst sınıfın kurduğu ilişkilere oranla daha samimi insanlardır. Romanda alt sınıfın kültürel özellikleri, adet ve geleneklerine ilişkin bir betimleme yapılmamış; alt sınıf, içinde bulunduğu toplumsal imkânsızlıklar dâhilinde betimlenmiştir. Fransız toplumunun üst tabakasını oluşturan sosyete sınıfında ise roman karakterlerinin günlük yaşantılarında gerçekleştirdikleri eylemlerin temelini oluşturan faktör ise zenginlik bağlamında ele alınmıştır. Zengin üst sınıf karakterlerinin refah içindeki yaşantıları

sahip oldukları evlerin dekorasyonundan giyim kuşam adetlerinin lüks ve pahalı niteliğine kadar birçok obje aracılığıyla tasvir edilmiş ve birbirleriyle kurdukları ilişkiler yüzeysel, çıkara dayalı ve sahte olarak anlatılmış ve bu ilişkilerin temelinde de para mevhumunun önemine dikkat çekilmiştir. Alt sınıfın bireyleri para mevhumuna ihtiyaçları doğrultusunda yaklaşırken bu ihtiyaçlarının niteliği doğrultusunda birbirleriyle olan ilişkilerinin niteliklerini belirlemişlerdir. Üst sınıf mensupları ise para mevhumuna, sahip oldukları maddi zenginlikleri göstermek ve bir tür güç ve statü gösterisinde bulunmak için yaklaşmışlardır. Alt sınıfa mensup bireyler paraya olan ihtiyaçları doğrultusunda kötü yaşam şartlarında yaşamakta ve sınıflarının diğer bireyleriyle bu oranda ilişkilerini geliştirmektedirler. Üst sınıf mensuplarınca ise sahip olunan zenginliğin büyüklüğü oranında birey kendi sınıfında özel ve saygı duyulur bir statüye sahip olmaktadır. Üst sınıfın sahip olduğu söz konusu para mevhumu bu sınıfın evlenme adetlerini ve evlilik yaşantılarını da belirleyen bir özelliğe sahiptir. Üst sınıfa mensup bireyler arasında evlilik gelinin damat tarafına yüklü miktarda çeyiz vermesi koşuluyla gerçekleşmekte, damat gelinin malvarlığının denetimini eline almaktadır. Üst sınıfın bireyleri arasında gerçekleşen evliliklerin bir başka yönü ise yine para mevhumuna bağlı olarak eşler arasındaki sadakat eksikliğinin bulunmasıdır. Kadın da erkek de evliyken başka kişilerle duygusal ve cinsel ilişkiler kurmakta, bu ilişkiler evli eşlerin her iki tarafınca bilinmekte ve görmezlikten gelinmektedir. Evli kişilerin kurmuş oldukları bu yasak ilişkiler üst sınıfın diğer bireylerince de bilinmekte ve kabul edilmektedir. Söz gelimi Delphine'nin Rastignac'la kurduğu ilişki ya da Rastignac'ı sosyeteye sokan Madam de Beauséant'ın kurmuş olduğu ilişki bu ilişkiler yapısını örneklendirecek türdendir. Romanda yasak ilişkiye giren kadın ve erkeklerin bunu yapma sebepleri arasında ise kişilerin eşleriyle uyumlu bir evlilik sürdürememesi ve bu başarısızlığın, eşlerin ilgisizliği ve benzeri sebeplerin doğurmuş olduğu mutsuzluk olarak açıklanmaktadır.

Balzac *Goriot Baba* adlı romanında 19. yy. Fransız toplumunu evlilik ve aile kurumu, aile içi bireye düşen roller ve toplumsal sınıflar açısından ele almış ve romanda gelişen olayların merkezine ise para mevhumunun ekonomik, kültürel ve toplumsal açıdan zararlarını koymuştur. Tüm bu özelliklerden hareketle Balzac romanında 19.yy. bireyini maddi çıkarlar peşinde koşan, doyumsuz, toplumsal dayanışmanın olmadığı ve paraya

değer veren bencil bir yapıya sahip olarak betimlemiştir. Sözelimi Madam de Beauséant sevgilisinin bir başka kişiyle evleneceğini öğrenince şaşalı bir parti vermiş ve o partinin sonunda ise mensup olduğu sosyeteye veda etmiş ve kocası ve çocuklarını terk edip manastıra kapanmayı seçmiştir. Madame'ın verdiği partiye gelen davetliler bir yandan Madame'ın çektiği acının dedikodusunu yaparken bir yandan da böylesine şaşalı ve lüks bir davete katılmayı zenginliklerinin gösterimi için bir fırsat olarak görmüşler Madame'a karşı sadece sahte bir acı duygusu geliştirmişlerdir. Goriot Baba'nın gömülmesine yetecek kadar bile parası olmadan ölmesi ise, her şeyini uğurlarına feda ettiği kızlarının cenazesine katılmaması, öldüğü günün akşamında pansiyonerlerin ölünün anısına saygı duymayı bile akıllarına getirmemeleri ve Rastignac tarafından uyarıldıklarında ise kayıtsız bir tavır takınmaları ise Balzac'ın betimlemiş olduğu insan tipinin örneklerini oluşturmaktadır. Realizmin eserlerinde toplumun bütününe yansıtan toplumsal tipler geliştirme özelliği düşünülecek olunursa, Balzac'ın insan tiplemesi 19. yy. devrim sonrasında Fransız toplumundaki düzensizliğin, toplumsal eşitsizliğin ve siyasi istikrarsızlığın dönemin Fransız toplumunu ve bireyi ile arasındaki ilişkiyi destekleyecek niteliğe sahip olmaktadır.

6. 2. STEPHEN CRANE VE *CESARET MADALYASI*

6. 2. 1. Amerikan Natüralizmi

Natüralizmin Amerikan edebiyatında etkili olmasında Darwin'in ve Herbert Spencer'in eserlerinin tanınmaya başlamasının etkisinin oldukça büyük olduğunu belirten Budd (1995), Amerikan Natüralizmin Darwin'den çok Spencer'in etkisinde kaldığını ifade etmektedir (29). Spencer, Amerikan toplumunun yapısını ortaya koyabilecek olan toplumsal evrim teorisini benimsemeleri gerektiğini söylemiştir (Benardete,1972,16).

Spencer'a göre doğa, güçlerin direnmesi çevresinde organize olmuştur. Spencer basit yaşam biçimlerinin daha karmaşık bir yapıya bürünene kadar bir takım güçlerce yürütüldüğünü ve dolayısıyla nihai yapısına kavuşarak dengeli hale geldiğini öne

sürmektedir. Spencer'a göre bu güçlerin işlemesi kaçınılmazdır. Darwin'in 'en güçlü'nün korunumu' kavramı dolayısıyla topluma uygulanmış ve deklare edilmemiş ekonomik rekabete uyarlanmıştır (Benardete,1972,17).

Amerika'da Natüralizme karşı çıktıldığını ve bunun pek çok nedeni olduğunu belirten Pizer'e (1982) göre natüralistlerin okurlar üzerinde bıraktığı etkilerin kendi görüşlerini yanlışlama boyutunda olmasından dolayı özellikle Ahlakçı ve Dinciler Natüralizmi eleştirmiştir. Natüralizmin Amerikan toplumunun, aile ve sevgi rollerinin korunması gibi geleneksel kurumlara saldırdığı düşünülmüştür. Ayrıca Natüralist romanın estetik değerleri de sorgulanmıştır (ix).

İnsan ve eylemi hakkındaki bu karşı çıkışlardan da baskın olan ise Natüralist romanın ideolojik özellikleridir, pek çok görüş böyle bir ideolojik eğilimin edebiyatın değil felsefenin alanına dâhil olması gerektiğini savunur. Eleştirmenlerin büyük bir çoğunluğu Natüralistlerin akıllarının karışık olduğunu çünkü zorunluluklarla dolu bir dünyada özgür irade ve ahlaki sorumluluğu savunduklarını ortaya koymaktadırlar (Pizer,1982,xi).

Amerikan Natüralizmi, Avrupa'daki Natüralistlerden farklı olarak gelişmeye devam etmiştir. Belgesel metodundan dolayı Natüralist roman somutluk ve koşulluluğa sahiptir, özellikle Amerikan doğasına uygundur (Pizer,1982,x). F. Norris'e göre, Natüralist yazının sansasyonel olmasının nedeni, şiddet ve cinsellik gibi konularda genel beğeniyi yansıtan eserlerden daha derin noktalara değinmesidir (Pizer,1982,x-xi).

Natüralist romandaki karakter ve eylemlerin olağanın dışında olma özelliği ise sembolizm ve alegoriye bir potansiyel yaratmasına yol açar çünkü söz konusu özellik somut ve kabul edilebilir olanı birleştirerek bunu yüzeyin altındaki anlama uygular (Pizer,1982,xi). Natüralist yazın, ideolojik konulardaki deneyimlerin çeşitli özelliklerinin belgelerini detaylandırır, bu konular bireylerin oldukça sınırlandırılmış olduğunu ele alır (Pizer,1982,xi).

Amerikan Natüralizmini 1890'lar, 1930'lar ve 1940'lar olmak üzere üç döneme ayıran Pizer'e göre (1982), Amerikan Natüralizminin amacı, yaşamdaki güç kontrolü ve birey değerinin birbirine karışmasını göstermektir (xii). 1890'lı yıllarda Stephen Crane, Frank Norris ve Theodore Dreiser (Pizer,1982,4), 1930'lu yıllarda James T. Farrell, John Dos Passos ve Steinbeck (Pizer,1982,13), 1940'lı yıllarda ise Mailer ve Bellow tarafından temsil edilmiştir (Pizer, 1966,81–82).

6. 2. 1. 1. 1890'ların Amerikan Natüralizmi

1890'larda, kendinden önceki ortalama kırk yılda meydana gelen toplumsal ve entelektüel gelişmelerden daha azı söz konusudur. Fakat bu dönemin ayırt edilme nedeni, Sivil Savaş'tan sonra Amerikan yaşamının oldukça değişmesi sonucu Amerikan Rüyasının anahtar özelliklerinin oluşmasıdır. William Dean Howells'ın 1885'te yayımlanan *The Rise of Silas Lapham* romanı Amerikan Rüyasını yansıtan güzel bir örnektir. Aynı neslin yazarları olan ve 1830'ların sonları ya da 1840'ların başlarında doğmuş olan William Dean Howells, Mark Twain ve Henry James, kendi gençlik dönemleri olan Endüstri öncesi ve Darwinizm öncesi etik idealizmi çeşitli seviyelerde korumuşlardır (Pizer,1982,3).

Genel düşünce, insanın sınırlandırılmış, şekillendirilmiş, belirlenmiş olduğu yönündedir ve bu düşünceyi açığa vurmak için uygun sembolik yapılanmaları sağlamak için araştırmalar yapılmıştır. Tam olarak anlaşılmayan Darwincilik ve hızlıca özümsemiş Spencercilik bir eğretilenme ve sembol çekirdeği sağlamıştır. Stephen Crane *Maggie*'deki temayı açıklarken 1893'te; 'Çevre, dünyada büyük bir unsurdur ve yaşamları şekillendirir' yorumunu yapmıştır.

1890'ın genç yazarlarının en belirgin özelliklerinden biri, başta Zola olmak üzere 19. yüzyılın Avrupalı Realist ve Natüralist yazarların eserlerinden algıladıkları 'güçleri' yansıtmaıdır. Zola'nın eserleri ve görüşleri 1890'lardan itibaren Amerika'da yayılmaya başlamış ve dönemin yazarları da bu eser ve görüşlerden oldukça etkilenmişlerdir. Zola'ya göre; yazın nazik, etkileyici ya da güzeli değil gerçekliği

yansıtmalıdır ve bu da ancak hayatı bilimsel yasa ve metotlara uygun olarak yansıtmakla sağlanabilir (Pizer,1982,4).

Amerikan Natüralizminin ilk neslinin yarattığı yazın, Zola ve Natüralist edebiyatın savunduklarını özümser ve yansıtır özelliktedir. Bu dönemin en belirgin örnekleri Crane, Norris ve Dreiser'dır. Bu yazarların diğer bir özelliği de orta ve alt sınıfın yaşamını eserlerinde ele almalarıdır. Başka bir deyişle, her biri romanın göz ardı edilen sosyal gerçeklik ve iç dünya arasındaki etkileşim alanlarını keşfetme yeteneğine sahip olduğu inancına cevap verir niteliktedir (Pizer,1982,5).

Amerikan Natüralizminin başlıca temaları iki seçenekte incelenebilir. Bunlardan birincisi, bireysel potansiyelin yaşamın güçleri tarafından boşa harcanmasıdır. Bu tema Natüralist eserlerde, kahramanın açık olan ilerleme potansiyelinin yaşam koşullarınca gelişmesinin engellenmesi şeklinde işlenir (Pizer,1982,6).

İkinci tema, bilgi sorunu ile ilgilidir. 1890'larda doğaüstü koşullara bağlanmış kader ve benzer şekilde oluşmuş gerçekliklerin kuşkuyla karşılanmaya başlanması sonucu, kompleks ve değişken bir dünyada insanın kendisi hakkında net bir düşüncesi olması yeteneğinin de sorgulanmasına neden olur (Pizer,1982,7).

1890'ların Amerikan Natüralist romanının biçimi, kendinden önceki romanların estetik özelliklerinden farklıdır; deneyimle kazanılmış ya da öğrenilmiş her şey hakkında belirsizlik, şüphe ve akıl karışıklığı söz konusudur. Ayrıca bir diğer temel izi zamanın etkisizliğidir (Pizer,1982,9).

6. 2. 2. Stephen Crane

Crane, sanatın “dosdoğru” olması ve kişisel dürüstlük taşıması gerektiğini savunmuştur; Kesinlik ve doğruluğu amaçlamış, kendisine ve diğer yazarlara ‘kişisel dürüstlüğü’ öğütlemiştir. Romanın bir amacı olması fakat yüceltmemesi gerektiğini düşünen Crane, yazdığı eserlerde yaşama yakın olmayı hedeflemiştir. (Ahnebrink,1961,150-153).

Toplumsal düşüncesi ve eleştirisi, etrafındaki hayatın oldukça fazla farkında olması, sınıf mücadeleleri hakkında bilinçli oluşu (Nye,1972,221) onun bu hedefine ulaşmasına oldukça yardımcı olmuştur. Aynı zamanda, yazmada en önemli ilke olarak gördüğü doğruluk, yazarın hem kendine hem de kendisini çevreleyen yaşama tam anlamıyla bağlı kalması gerektiğine (Ahnebrink,1961,152) ve dürüstlük ile tarafsızlığa olan inancı, yazarlığının haricindeki mesleği olan gazeteciliğin ona sağladığı en büyük katkılardır. Gazetecilik ayrıca, onun için görüşlerini ifade etme kaynağı olmuştur (Kwiai,1972,168).

Eserlerinde kendi gerçeklik anlayışını ifade etmek için zihinsel bir simge yansıtmaya çabalayan (Cazemajou,1972,54) Crane'in eserlerinde kurguladığı ortam konsepti bir dereceye kadar deterministtir, diğer bir deyişle çevreyi karakterler üzerinde oldukça büyük bir etkiye sahip bir güce dönüştürmüştür (Ahnebrink,1961,186). Ortama verdiği önemden dolayı, Amerikan ortamını kesin ve gerçek bir şekilde yeniden üretmek istemiştir. Böylece, Amerika ve Amerikan yaşamını gördüğü gibi, abartıp süslemeden ve herhangi bir eğilim göstermeden resmetmeye yönelik Crane'nin bu resmi koyu renklerden oluşmuştur ve genelde içerisinde çaresiz insanların bulunduğu alçaltıcı koşulları yansıtmıştır (Ahnebrink,1961,182,229).

Yarattığı karakterler pasif ve pek çok etkiye kolaylıkla maruz kalabilir niteliktedir. İnsanın iradesini denetleyen güçler olarak determinizm ve fatalizmi kabul etmiştir ve diğer Natüralistler gibi özgür irade denen bir şeyin olmadığına inanmıştır. Dolayısıyla, ona göre insan eyleminde etkili olan faktörler soya çekim ve ortamdır ve ele aldığı olay ve koşullarda en ufak bir kader belirtisi göstermemiştir (Ahnebrink,1961,182–192). Soyutlama ve çözümlenmemiş kutuplaşmalar çerçevesinde karakterlerini alegorik satırlar boyunca psikolojik gelişmelerini tarif edebilmek için tek bir özelliğe indirgemiş, sanatsal yönelimi, karakterlerini tam olarak tanımlama zorunluluğu duymasını engellemiştir (Cazemajou,1972,54–55). Solomon'a göre (1972), Crane'in yarattığı karakterlerin özellikleri, tam olarak büyümemeleri, ümitlerini kötülükte bulmaları ve bu yolla hayatta kalmalarıdır (248).

Geleneksel fazlalıkları bölmek ve sanatsal değeri, kendi sade stil tekniği ve ortamını uygulayan Crane (Solomon,1972,244), eserlerinde, örtük fakat derin bir şekilde hissedilen adalet duygusu için bir araç olarak ironi kullanmıştır (Cazemajou,1972,54).

Fikir ifade etme tekniği olarak Naturalizmden faydalanmış (Solomon,1972,245) ve kısa hikâye teknik anlamda katkılar yapmıştır (Nye,1972,221).

Nesirde, tanıdık temaları parodileştiren fakat bunu sürekli ve komik etki için yapmayan Crane, genelleştirmeler yerine, net, odaklanmış ironik bir duruş sergilemiştir (Solomon,1972,243–248). Çalıştığı her türde parodiler yazmış aynı zamanda, Zola'nın bilimsel acımasızlığını Balzac'ın detaycılığıyla birleştirmiştir (Solomon,1972,244–245).

Crane öncelikle yazmak istediği ortama girmiş ve orada yaşayan insanları gözlemlemiştir (Ahnebrink,1961,172). Bunun nedeni, zorlu yaşam koşulları hakkında yazmaya hazır olmayı ve gerçekleri net bir şekilde aktarabilmeyi amaçlamasıdır. Böylece, New York sokaklarında yürüyen insanlarla sempatik ve ilgili bir tavırla konuşmuş, bir yoksul gibi giyinerek aşağı sınıf otellerinde konaklamış, serserilerle sohbet etmiş, ekmek kuyruklarında beklemiş ve hiç parası olmadan yaşamaya çalışmıştır. Dolayısıyla, toplumu gözlemleyerek eserinin büyük bir bölümünü kurgulamıştır. *Cesaret Madalyası* yayımlandığında İngiltere'deki okurlar, metnin çok inanılır olduğu için kitabın eski bir asker tarafından yazıldığını düşünmüşlerdir. Fakat Crane, bu fikirleri futbol sahasından edindiğini söylemiştir (Nye,1972,222).

Konu olarak geleneksel ve ağdaş pek çok türü kullanan Crane eserlerinde, olduğua çeşitli konuları ele almıştır. Bunların en önemlilerinden birini savaş oluştururken, diğeride toplumun daha önce neredeyse hiç yansıtılmamış alt sınıflarının yaşantısı olmuştur.

Eserlerinde savaşı pek çok farklı alanda ele almıştır, bunlar yer yer anne ve ocuk arasındaki i çatışmalar (Cazemajou,1972,55) olabilirken, toplumda insanların hayatta kalma savaşını ya da şehri bir savaş alanı olarak yansıtması şeklinde okuyucunun karşısına çıkabilir. Realist olan bu savaş sahnelerinde de tüm zayıflıklarıyla anti-kahramanlar yaratmıştır; bu kahramanlar geleneksel davranışlar sergileseler de Crane kahramanlarına korku unsurları eklemiştir. Böylece farklı unsurları birleştirdiği bu savaş sahneleriyle yarattığı formu güçlendirmiştir (Solomon,1972,251).

Taşra romanı, savaş romanı, çocukluk romanı, deniz hikâyesi, Batı hikâyesi, küçük kasaba hikâyesi, aşk hikâyesi gibi konuları ele alan Crane'in (Solomon,1972,243) gerçekçi bir şekilde ilgilendiği konular genel olarak toplumsal sorunlardır

(Gullason,1972,221). Bunların başlıcaları, büyük şehirde masumiyetin kaybedilmesi (Solomon,1972,244), siyasi iktidar, savaş ve ahlaki mesleklerin ikiyüzlülüğü (Kwiai,1972,168), yoksulluk, suç, uyumsuzluk, kent topluluğu, toplumsal belirsizlikler ve iktidarın kullanım şekilleridir (Nye,1972,221). Bunlara ek olarak, anne sevgisi, ilk iş, alkolün baştan çıkarıcılığı gibi kapsamı daha dar olan konuları da ele almıştır.

Crane'in nesri için tipik bir konu belirleyen Solomon; bunun, ilk eserlerinde dalgın fakat sonraki eserlerinde sinirli ve endişeli bir gencin, şiddet ve öfke dünyasında riskler alması, savaş, doğa ya da toplum içerisinde şaşkınlıklar yaşaması ve varlığının tehlike altında olması sonucu çoğunlukla kaçması ve değerlerini kaybetmesi şeklinde geliştiğini belirtir (Solomon,1972,248).

Crane'in toplum ve birey hakkındaki görüşlerinin temeli var oluş zinciridir. Solomon, Crane'in oldukça basit olduğunu söylediği bu zinciri şöyle tanımlamıştır. 'En üstte sert ve hiçbir şeyi önemsemeyen tanrı, en altta temelde iyi, zayıf ve çabalayan insan, ortada ise hem yöneten insan hem de o insan tarafından ara sıra fethedilen toplum yer alır (Solomon,1972,247). Bu zincirden yola çıkarak toplum ve birey kavramlarını irdeleyen Crane, her ikisinin de birbirleri ile ilişkilerine göre durumlarını belirlemiş, çözülmesi gereken sorunlara ve nedenlerine değinmiş, bu sorunlar için çözüm yolları önermiştir.

Çeşitli durumları gözlemleyen Crane, toplumda hastalık ve uyumsuzluk olduğunu öne sürmüştür. Bu uyumsuzluğun doğmasının temel nedenleri olarak toplumdaki bireysel eşitsizlik, fırsat eksikliği ve teşebbüs eksikliğini göstermiştir. Toplumsal hastalığın nedenlerini ise, toplumun zalimliği, zayıf insanın ürkekliğinden kaynaklanan cesaret eksikliği ve kişisel amaçlarından vazgeçmesi olarak tanımlamıştır. Crane, bu görüşten yola çıkarak, bireyin psikolojik devrime, sorunlu toplumun da reform ve kendisini yeniden düzenlemeye ihtiyacı olduğunu savunmuştur (Nye,1972,223).

İyimser olmayan Crane, yaşamın bir amaç ve bir tuzak olduğunu; doğal yasalar ya da rastlantı ile kontrol edilen bir dünyada yaşayan bir insan için hiç bir umut olmadığını ortaya koymuştur (Ahnebrink,1961,229). Böylece, kötünün kaynağı olarak bireyi değil toplumu göstermiştir; ona göre insan doğuştan kötü değildir, yalnızca öğrenir ve adapte olur (Nye,1972,224).

Toplumsal kötünün oluşmasına neden olan toplumun güçleri ise, insan yapısı güçlerdir ve insanlar bunlara hareket kazandırdığı gibi kontrol de edilebilirler. Birey yaşamın iki alanına uyum sağlamalıdır: doğa ve toplum. Doğa ile ilişkisinde insan güçsüzdür; toplumla olan ilişkisinde ise insancıl, ılımlı ve adil olmalıdır. Fakat insan bu özelliklerini diğerleriyle olan ilişkisinde kaybeder. Şayet insan bireysel ya da toplu olarak gelişmek istiyorsa bunu yapmakta özgürdür ve şayet riyakarlık ve korkaklıktan uzak durursa ki bunlar toplumsal kötünün köklerinde yatar, dünya ve toplum daha yaşanacak bir yer haline gelir (Nye,1972,225).

Eserlerinde çocukların dünyasına değinen Crane, çocukların dünyasının toplumun mikro kozmik bir örneği olduğunu düşünmüş, böylece toplumu hastalıklarıyla birlikte en basit şekilde tanımlayabilme özelliğine sahip olmuştur. Ona göre çocuk, gruba katıldıkça bireyliği artar ve toplumda bireylerin yaşadığı sorunları yaşamaya başlar (Nye,1972,224).

6. 2. 3. Cesaret Madalyası

Stephen Crane'in 1895 yılında yayınlanan ve Türkçeye *Cesaret Madalyası* adıyla çevrilen *The Red Badge Of Courage* adlı romanının önce biçimsel özellikleri sonra da natüralist özelliklerine değinilerek gerek roman hakkında fikir verebilmek gerekse romanın natüralist yazının içindeki yerini kullandığı yöntemlerle ne şekilde kazandığı anlatılmaya çalışılacaktır.

6. 2. 3. 1. Biçimsel Yönü

6. 2. 3. 1. 1. Konu

Romanın konusunu Amerikan Sivil Savaşı'nın bir bölgesinde Kuzeyli ve Güneyli Amerikalılar arasındaki savaşa katılan 'genç bir delikanlı'nın savaşa ve çevresine karşı

geliştirdiği görüşleri ve tepkileri oluşturmaktadır. Roman, savaşa büyük bir arzuyla gönüllü olarak katılan ve uzun süren kamp döneminden sonra savaş konusunda duygu ve düşüncelerini tetkik etmeye başlayan delikanlının savaştan ve ölmekten korktuğunu kendi kendine itiraf etmesi ve iki grup arasında savaşın başlamasıyla çatışmadan kaçması ve gösterdiği cesaretsizliğe türlü türlü bahaneler bulmasına rağmen vicdan azabı çekmesiyle birliğine geri dönmesi ve diğer askerlerle birlikte karşı gruba karşı savaşarak türlü cesaret örnekleri göstermesini anlatmaktadır.

6. 2. 3. 1. 2. Karakterler

Roman, romanın başkahramanı olan Henry Fleming'in duygu, düşünce ve eylemlerinin etrafında dönerek bir savaşı anlatmaktadır. Romanın yardımcı karakterleri uzun boylu Jim Conklin ve Wilson karakterin asker arkadaşları olarak okuyucuya tanıtılmaktadır. Romanın bir diğer karakteri ise Fleming'in birtakım şeylerin farkındalığını kazanmasında farkında olmaksızın yardımcı olan vatansever yaralı bir askerdir. Romanın geri kalan karakterleri "yardımcı figürler" olarak adlandırılabilen olan askerler ve komutanlardan oluşmaktadır.

6. 2. 3. 1. 3. Mekân/ çevre:

Romanda anlatılan savaş ve savaşla ilgili olaylar ormanda geçmektedir ve iki tür mekân kullanılmıştır. Birincisi savaş alanı, ikincisi ise askerlerin kurdukları kamp bölgeleridir. Savaş alanı genel olarak panoramik bir bakış açısıyla verilmiş ve olay örgüsünün devamlılığını sağlamak için kullanılmıştır. Askerlerin kurdukları kamp bölgelerinin fiziksel koşulları hakkında çok fazla bilgi verilmemiş; bu bölgeler savaşan askerlerin özellikle de Henry Fleming başta olmak üzere Jim ve Wilson'ın aralarındaki ilişki ve savaşa karşı geliştirdikleri tepkileri ifade etmek için kullanılmıştır.

6. 2. 3. 1. 4. Olay örgüsü ve anlatım biçimi:

Belirli bir tarih mevhumu kullanılmamakta, zaman içinde atlamalar yapılmakla birlikte romanın olay örgüsü birbirini takip eder durumdadır. Romana kamp alanında bekleyen askerler hakkında bilgi verilerek başlanırken, savaş başladıktan sonra Mavi Üniformalılar ile Boz Üniformalıların savaşı anlatılırken, iki tarafın da mağlubiyet ve galibiyetlerini sergileyecek şekilde bir kurgu yapılmıştır. Arada Henry'nin gerek geçmişe dönmesi gerekse de gördüğü ve yaşadığı şeyler karşısında düşündüğü ve hayal ettiği şeyler, romanda olayların arasına bir bekleme süresi koymaktadır ancak bu, olayların sıralanışındaki düzeni bozmamaktadır.

Romanda üçüncü tekil kişi anlatımı ve diyaloglar kullanılmıştır. Çoğu zaman olaylar Henry'nin bakış açısıyla verilmiştir ancak özellikle savaş ve doğa tasvirlerinin büyük bir kısmında bu tasvirlerin Henry'nin mi yoksa hikâye anlatıcısının mı ifadeleri olduğu açık değildir. Romanda Henry'nin fikirleri gerek hikâye anlatıcısının diliyle gerekse kurulan diyaloglarla anlaşılabilir. Fleming'in dışındaki karakterler hakkındaki bilgiler çoğunlukla kurulan diyaloglar aracılığıyla verilmiştir.

6. 2. 3. 2. Natüralist Yönü

Yukarıda da değinildiği gibi, *Cesaret Madalyası*, Henry Fleming isimli bir delikanlının savaş aracılığıyla toyluktan olgunluğa geçişini anlatmakta ve karakterin bu süre içinde savaşa karşı geliştirdiği duygu ve düşüncelerine, tepkilerine yer vermektedir.

Roman natüralist yazının öngördüğü kurallar çerçevesinde ele alındığında, dikkati çeken ilk husus romanın natüralist toplum- birey bakışını yeterince ama farklı bir tutumla yansıtmasıdır. Hatırlanacağı üzere, Natüralizm bireyin toplum tarafından

şekillendirildiğini ve sahip olduğu kalıtsal özellikler ve içinde yaşadığı çevrenin etkisiyle toplumun kendisi üzerinde kurduğu denetimden çıkamayacağını öngörmektedir. Bu bağlamda romanda toplum ve birey ilişkisi, askere yeni katılan genç bir delikanlının savaşa karşı geliştirdiği tepkiyle ordudan kaçmaya çalışmasını fakat bu çabanın kendisini kaçak konumuna düşürmesinden ve kaçıışı boyunca karşılaştığı yaralı askerlerin kendisine yaralanıp yaralanmadığını sormalarıyla farkında olmadan kaçak damgasının savaş bittikten sonra da kendisine vereceği zararların etkisiyle, orduya geri dönmüş ve diğer askerlerden biri olarak üzerine düşen askerlik görevini yerine getirmiştir. Fleming'i içinde bulunduğu savaş ortamına savaşmakla yükümlü bir asker olarak geri döndüren ve savaşmaya boyun eğdiren bir başka sebep ise yaralı askerlerin ülkeleri için savaşırken yaralanmayı hatta ölmeyi gurur verici bir durum olarak nitelendirmeleridir. Fleming, gençliğinin verdiği cesaretsizlikle savaşı bir vahşet olarak görmüş, savaşı yanlış bulmuş ve kaçmaya karar vermiştir. Ancak en başında savaşa gönüllü olarak katılan Fleming, cesaretinin kırılmasını kendisine yakıştıramamış ve ait olduğu grubun üyelerinden biri hatta en cesurlarından biri olmak istemiştir.

Natüralizmin zamanın belirli statik bir anından bahsetmesi açısından ele alındığında roman, Natüralizmin bu özelliğini yansıtmaktadır. Romanın biçimsel yönünde de ele alındığı üzere, romanda belirli bir tarih mevhumu kullanılmamakta, zaman içinde atlamalar yapılmaktadır.

Natüralist yazın, toplumsal gerçekliğin aktarımı konusunda kullanılması gereken yöntemin gözlem ve deney olduğunu; bu gerçekliğin barındırabileceği en kötü özelliklere rağmen, bilim adamının nesnel bir biçimde bu gerçekliği yansıtmayı gerektiğini vurgulamıştır. Bu özellikler açısından bakıldığında roman, toplumsal gerçekliğin hakikaten kötü bir yönü olan savaş halini en yakın gerçekliğiyle anlatmış ve bu gerçekliği okura aktarırken gözlem ve deneye başvurmuştur. Ancak gözlem ve deneye başvurulmasının iki yönü vardır. Birincisi, yazar toplumsal gerçekliği yani savaşı gözler önüne sererken natüralist gözlem tekniğini okuyucuya ve Fleming'e, deney tekniğini ise sadece Fleming'e yaptırmıştır. Fleming savaş ortamını gözlemlemesi ve savaş gerçeği karşısında korkması sonucu kaçmış, ancak bu kaçışın kendisine savaşta ölmekten daha pahalıya mal olacağını, bu kaçışı sırasında

deneyimleyerek cesur bir asker olarak ölmeyi göze almış ve savaş gerçeğini kabullenmekle kalmayıp, geri döndüğü toplumsal grubun- ordunun- etkisiyle kahraman bir asker dahi olmuştur. Okuyucu ise romanın aksettirdiği toplumsal gerçeği roman kahramanının gözlem ve deneyimlerini gözlemleyerek, söz konusu gerçekliğin niteliğini anlama imkânı kazanmıştır.

Gözlem ve deneye başvurmanın ikinci yönü ise yazarın bu iki tekniği kullanmasıdır. Bilindiği üzere yazar, romanında bahsettiği savaş gerçeği hakkındaki fikirlerini bir futbol sahasında yaptığı gözlemlerden hareketle oluşturmuştur (Nye,1972,222).

Romanını oluştururken yazarın ne tür hipotezler geliştirdiği bilinmemektedir ancak romanın başında askere gönüllü olarak katılan ve bir kahraman olarak dönmek isteyen Fleming'in, romanın sonunda her türlü karşıt koşullara rağmen bir kahraman olması, yazarın roman boyunca bir deneyi yürüttüğünü göstermektedir. Bu bağlamda, Fleming'in savaşa ve orduya karşı geliştirdiği olumsuz fikirler, savaştan korkması ve bu korkunun sonucunda üyesi olduğu orduyu eleştirmesi ve kahramanlık fikrini yermesi gibi geçirdiği düşünsel ve duygusal aşamalar, yazarın yaptığı deneyin hipotezlerinin sorgulamasında belirli bir nedensellik ilişkisi içinde ele alınmaktadır. Dolayısıyla Fleming'in deneyimleri yazarın, nedensellik ilişkisi içinde ve olaylar zinciri çerçevesinde kullandığı sınaama araçlarıdır da denebilir.

Yazar savaş gerçeğini, Fleming'in duygu ve düşüncelerini ve buna bağlı gelişen olaylar zincirini yine natüralist yazının bir yansıması olarak birtakım metafor ve imgeler aracılığıyla anlatmıştır. Yazar, savaşın kahramanlıklar kan, vahşet, dehşet gibi öğelerle anlatıldığı romantik yaklaşımın parodisini yaparak kendi savaş anlayışını yansıtmış ve savaşın bu anlamda çok da övülecek ya da farklı bir tarafı olmadığını vurgulamış, toplum ve birey arasında var olan çatışmanın bir türevi olduğunu yansıtmıştır (Solomon,1972,243–245).

Romanda kullanılan diğer bir söz sanatı ise teşbih ve mecaz şeklinde kullanılan hayvan imgesidir. Çoğunlukla Henry'nin duygu ve eylemlerini tanımlamak için kullanılan imgeler ilk 13 bölüm boyunca 'birey' Fleming'in düşman hakkındaki görüşleri ve

davranışlarını anlatmaktadır. Bu bölüme kadar kullanılan imgelere örnek verilecek olunursa savaşın insana verdiği zararı “domuzlar gibi öldürülmek”, savaştan korktuğu halde çevresine aksini yansıtması, “solucana dönüşmek”, gece düşman tarafın kamp ışıkları “bir ejderhanın kırmızı gözleri” olarak, kendi alayının ve askerlerinin davranışları “vahşi at, ejderhalar, canavarlar topluluğu” olarak vb. şekilde yansıtılmıştır. Korkaklık “solucan gibi olmak”, “tavşan gibi kaçmak” vb. imgelerle, cesaret ise “aslanlar gibi dövüşmek” ile ifadelendirilmiştir. Yeni çatışmaların yaşanacağı, “bayrak”ın hareketleriyle, düşman bayrağı “delirmiş bir at” olarak yansıtılmış çatışmanın durduğu zaman ise “duman” imgesiyle ifade edilmiştir. Roman boyunca bu ve bunun gibi birçok imge kullanılmıştır.

6. 2. 3. 3. Toplumsal yönü

Cesaret Madalyası, Henry Fleming isimli bir delikanlının savaş aracılığıyla toyluktan olgunluğa geçişini anlatmakta ve karakterin bu süre içinde savaşa karşı geliştirdiği duygu ve düşüncelerine, tepkilerine yer vermektedir. Romanda savaşın nedenlerine, anlamına, herhangi bir siyasi düşünceye yer verilmemiştir, savaş Henry Fleming’in gözüyle anlatılmıştır. Cazemajou’nun (1972) *Cesaret Madalyası*’nda anlatılan savaş konusunda “savaşın kolektif insanların bilinçsizliğinde yatan karanlık bir gücün dışa vurumu” (58) olduğu yorumu dikkate alınacak olursa, Henry Fleming’in savaşa karşı geliştirdiği tepkinin bir bilinç kazanma aşamasının evreleri olduğu söylenebilir. Ancak karakterin kazandığı ya da kazanmaya çalıştığı bilincin kime ve neye karşı olduğu tartışılması gereken bir husustur. Romanda ordu ve ordunun askerleri kolektif bir bilinçle bir araya gelerek oluşan ve belirli bir amaç doğrultusunda hareket eden toplumsal bir grubu oluşturur ve dolayısıyla sahip olduğu özelliklerle toplumun belirli bir yönünü yansıtır. Henry Fleming ise gönüllü olarak orduya katılan ve savaş alanına geldiği andan sonra savaşa aslında katılmak isteyip istemediğini ve bunun sonucunda da cesaretini sorgulayan, ordunun içinde tek başına bir bireydir ve savaşa karşı geliştirdiği tepkiyle kendi bilincini oluşturma çabasındadır. Bu bağlamda *Cesaret Madalyası*, bireysel bilinç ve kolektif bilinç arasındaki savaşı anlatan bir romana bürünmektedir. Bu bağlamda toplumun ve bireyin temsilcileri olarak söz konusu savaşın ordu ve Henry

Fleming arasında geçtiği düşünülürse ortaya romanın olay örgüsü ve karakterlerin yapıları çıkmaktadır.

Henry Fleming, romanın başında savaşmak isteyip istemediğini ve cesaret edip edemeyeceğini sorgularken, çevresindeki askerlerin tutum ve davranışlarını gözlemlemiş ve kendisinin aksine asker arkadaşlarının uzun süre beklemekten dolayı savaşmamaktan şikâyet ettiklerini ve birlik kamp alanını geride bırakıp yürüyüşe başladığında askerlerin neşeli tavırlarını görüp, kendisini bir korkak olmakla suçlamıştır. Bir yandan korkmasını mazur görmeye çalışırken bir yandan da bunun erkeklige, vatanseverliğe yakışmayacak bir şey olduğunu düşünmüştür. Askerlerin de kendisi gibi numara yapıp yapmadığını anlamak ve korkaklığının affedilir bir yanı olduğunu kendine ispat etmek için asker arkadaşlarından uzun boylu Jim ile yaptığı konuşma, daha önce değinilen bireysel ve toplumsal bakış açısını yansıtmakla beraber, Fleming'in ordu içindeki durumunu da ifade etmektedir:

Henry bir müddet sesini çıkarmadan bekledi. Sonra 'Jim' diye uzun boylu askere seslendi 'Ne var?', 'Bizim alay ne yapacak dersin?', 'Dövüşecekler tabii. Başa geldikten sonra ne yapılır, mis gibi dövüşecekler' Çok soğukkanlı bir edayla sözlerine devam ediyordu. Alaya yeni katılanları kastederek, 'Yeni oldukları için epeyce matrağa alındılar tabii' diye devam etti. 'Ama hepsi de aslanlar gibi dövüşecekler bana kalırsa'. Delikanlı alçak sesle, 'İçlerinden kaçan olur mu dersin?' diye sordu. 'Olur tabii. Birkaç tane kaçak çıkar. Zaten bu kadarı her alayda olağan iştir. Hele ilk defa ateş altına girdikleri zaman, korkanlar çok olur.... Savaş bir başlasın, göreceksin nasıl canla başla dövüşecekler. Hepsi de aslanlar gibi dayatacaklar.' Henry.... 'Jim' dedi. 'Sen hiç kaçmayı düşündün mü?' Sözüünü bitirince sanki şaka yaptığını anlatmak ister gibi tatlı tatlı güldü. Uzun Boylu Jim, şöyle bir elini salladı. 'Bilmem ki' diye içini çekti. 'Bazen çarpışmalarda, Jim Conklin'in de olduğunu sezmedim dersem yalan söylemiş olurum. Şayet yanımdakilerden bazıları kaçacak olsaydı, elbette ben de tabana kuvvet onlara katılırdım. Hem de şeytan bile yetişemezdi arımdan. Yalan değil ha! Ama herkes canını dişine takıp dövüşürken sen tek başına istediğini yapamazsın, o havaya uymaya mecbur kalırsın'. (Crane,1964,16-17).

Fleming Jim ile yaptığı bu konuşmanın ardından bir süreliğine rahatlamış fakat benzer sorgulamalara girerek, "kendi kabiliyetini anlamak için ateşin içine atılma zamanını beklemeye, korkak mı cesur mu olduğunu orada keşfetmeye" karar vermiştir (Crane,1964,18). Savaşa katılmak istemediğini kendine her tekrar ettiğinde kendini geleneklere karşı gelmekle suçlayan (Crane,1964,20) Fleming, bir takım düşünce evreleri ile yüz yüze geldiği savaş sahnesinin şiddeti ve verdiği fiziksel ve ruhsal yorgunluk nihayetinde kaçmıştır. Ormana girerken Fleming'in kendisini yaşlı bir

komutanın onu bulup birliğine geri götürdüğü zamana dek geçirdiği vakit, Fleming'in yaptığı eylemin doğruluğunu yorumlamakla geçmektedir. Bu zaman içinde Fleming'in görüşlerinde değişmelerin yaşanmasında üç faktör/ olay bulunmaktadır. Birincisi, doğayı gözlemleyerek eyleminin haklılığını kanıtlamaya çalışmasıdır. Fleming doğanın "facialarından nefret eden müşfik bir kadına benzediği"ni (Crane,1964,61) ve doğa içinde yaşayan canlıların varlıklarını sürdürebilmek için kendilerini korumaya aldıklarını ve kendisinin de doğanın bir parçası insan olarak doğru şeyi yaptığını düşünmektedir. Ancak, ormanda yaralı bir askerle karşılaşmıştır ve onunla yaptığı konuşmalar bu haklılığını geçersiz sayacak niteliktedir. Yaralı askerin savaşın gidişatı konusunda yaptığı yorumlar ve askerlerin kahramanca dövüştüğünü ifade eden sözleri ile o askerlerden biri olarak bedeninde taşıdığı savaşın izleriyle Fleming'in içinde bulunduğu durumu bilmeden neresinden yara aldığını sorması, Henry'nin kendi iradesiyle alınca kaçak damgasının vurulduğunun farkına varmasına sebep olmuştur. Henry, böyle bir farkındalığın eziciliğiyle kaçtığına pişman olmuş ve diğer askerlerinki gibi "bir yarası, kıpkırmızı bir cesaret madalyası olabilmesini" dilemiştir (Crane,1964,71). Bu pişmanlığın orduya geri dönme kararına dönüşmesi ise Fleming'in arkadaşı Uzun Boylu Jim ile karşılaşmasıdır. Jim'in ölümüne şahit olması ve yaralı askerle ilişkisi Fleming'in alnındaki kaçak damgasından kurtulma yollarını aramasına sebep olmuştur. Fleming için iki yol vardır. Savaş kaybedilirse kendisi de dâhil olmak üzere herkes geri çekilirken dağılacak ve askerlerin göstermiş oldukları girişimleri mağlubiyetten dolayı gerektiğince önem teşkil etmeyecektir. Savaşın kazanılması durumunda ise bir kaçak olarak adlandırılacak ve hor görülecektir ve birliğe dönebilmek için bir yalan uydurmalıdır. İhtiyacı olan yalan ise, bir askerin silahının dipçığıyle kafasına vurmasıyla gelmiştir ve ihtiyar bir komutanın rehberliğiyle birliğine döndükten sonra asker arkadaşlarının, kafasındaki yaranın kurşun sıyrığı olduğunu sanmasıyla onu cesur bir asker ilan etmelerini sağlamıştır.

Bireysel bilincin, kolektif bilince yenik düştüğü bu durumda, yani Fleming'in birliğine dönmesiyle, bireysel bilinç kolektif bilincin içinde erimeye başlamış ve Fleming'i romanın sonunda kendini gerçekleştiren, yaptığı hatalara rağmen ülkesi için savaşan ve başarı kazanan, kendisine yabancılaştığı gruba yeniden dâhil olan kahraman Fleming'e dönüşmüştür.

Romanda vurgulanan bir başka özellik ise birey ve ait olduğu grubun savaş yoluyla deneyim kazanıp özelliklerini geliştirmesiyle muzaffer bir alay ya da kahraman bir asker olması yönündeki süreci yansıtmaktadır. Romanın ve dolayısıyla savaşın başında Fleming'in bağlı olduğu 304. Alay, Henry gibi deneyimsizdir ve nihai biçimini almamıştır:

Fakat alay, dış görüntüsüyle, henüz güngörmüş hale gelmemiştir. Orduda güngörmüş ve tecrübeli alaylar zaten pek kalabalık olmazlar. Bir gün askerler meydana toplandıkları zaman; eski ve tecrübeli olanlar etrafta dolaşanların çokluğunu ve insan dizgilerinin uzunluğunu görerek, 'Hey arkadaşlar, bu hangi tugay?' diye takılmışlardı. Kendilerine birliğin bir tugay değil, bir alaydan ibaret olduğu cevabı verilince, kurt askerler uzun uzun gülmüş, 'Demeyin yahu, vay canına' diye mırıldanmışlardı.

Sonra şapkalar da hep birbirine benziyordu. Halbuki alay şapkaları birbiri ardından akıp giden senelerin izini aksettirmeleridir. Sancak da henüz pırıl pırıldı. Güneş yüzü görmemiş, renklerini almamışlardı. Bayrakların sopanın ucundaki alemleri sık sık ovup parlattığı da gün gibi aşikardı. (Crane,1964,29).

Yukarıdaki gibi tasvir edilen ordu, düşmanla çatışmalara gire gire, uğradığı kayıplara rağmen, dağılmamayı başarmış ve romanın sonunda ordunun diğer alaylarıyla birlikte savaşın kazanılmasına katkıda bulunan muzaffer bir alay olmuştur, askerler de o alayın kahraman üyeleri. Fleming'in de alayın üyeliğine yeniden girmesiyle ve arkadaşı Wilson'ın etkisiyle ve savaşta gruba bağlılığın göstergelerinden biri sayılacak davranışları sergileyerek yani ölme pahasına alay sancağını koruması ve birebir girdiği çatışmalarda göstermiş olduğu cesaret gerek insanların gözünde, gerekse kendi nezdinde kahraman ve mutlu bir askere dönüşmesine sebep olmuştur. Savaşın bireye ve gruba kazandırdığı deneyim birey toplum bütünleşmesini yansıtmaktadır. Bu durum ise kolektif bilincin bireysel bilinci içine alarak kişilere ve gruplara aidiyet duygusunu yaşatmasının sonucudur.

7. SONUÇ

Konusu Pozitivist Paradigma ile Realist ve Natüralist yazın arasındaki ilişkiyi ve niteliğini *Goriot Baba* ve *Cesaret Madalyası* adlı eserlerin de yardımıyla incelemek olan bu araştırmanın amaçları, hatırlanacağı gibi, sosyoloji-edebiyat ilişkisinden hareketle ele alınmış ve bu ilişki nazarında araştırmanın problem cümlelerine cevap aranmıştır. Daha önce de değinildiği gibi sosyoloji geliştirdiği kavram ve ilkelerle, edebiyat da kullanmış olduğu söz sanatları, hayal gücü gibi araçlarla toplumla ilgili söylemlerde bulunur ve Swingewood'un (1972) deyimiyle ikisi de içerik olarak aynı toplumsal taslağı paylaşır (13). Sosyoloji, toplumda var olan düzensizlikler ve sorunları bilimsel bir çerçevede çözmeye çalışırken, edebiyat ise toplumsal sorunların çözümünde kendisine kaynak olarak aldığı aynı toplum için yeni bir imaj ortaya koymaya çalışır. Edebiyatın bir imaj yaratmasında ve bu imajı yansıtmasında etkilendiği alanlardan biri de bilimsel, siyasal, ekonomik ve sosyolojik yönelimli düşünce biçimleridir. Hiç şüphesiz söz konusu bu düşünce biçimlerinin birbirleriyle oldukça yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Ancak buraya kadar anlatılanları özetlemek gerekirse edebiyatın ortaya koymaya çalıştığı imajın temelinde genel olarak düşünce biçimleri, özel olarak ise – araştırmanın konusu gereği- sosyolojinin etkisi oldukça büyüktür. Dolayısıyla edebiyatın kendi varlık alanını oluştururken içinde olduğu ve geliştiği toplumdan ve sosyolojiden aldığı etkileri edebi esere yansıtması, edebiyatı hem toplumun bir ürünü hem de toplumsal bir üretim yapmaktadır.

Sosyolojinin ve edebiyatın aynı toplumsal koşul ve etkilerin çatısı altında kendi varlık alanlarını oluşturma ve biçimlendirme durumları, bir başka deyişle aynı toplumdan beslenmeleri, 19. yy.da doğan pozitivist paradigma ile realist ve natüralist yazın arasındaki ilişkiyi örneklendirecek ve açıklayacak niteliktedir. Sorokin'e (1972) göre bilimden güzel sanatlara değin her türlü 'zihin yaratıcılığı'nın bütün biçimleri, her uygarlık ya da üst sistem tarafından kendi yolunca koşullanır, biçimlenir ve kalıplanır (254). 19. yy. toplumcu pozitivismi ile realist ve natüralist yazının, 19.yy. zihin 'yaratıcılığı'nın birer biçimi olarak koşullandığı, şekillendiği ve kalıplandığı toplum 19. yy. Avrupa toplumu ve geçirmiş olduğu toplumsal, siyasal, ekonomik ve entelektüel

değişimlerdir. Sosyolojinin doğumuyla beraber 19. yüzyılın toplumcu pozitivistizminin oluşumunda etki eden 1789 Fransız Devrimi ve Endüstri Devrimi ile 18. yüzyıl Aydınlanma Felsefesinin görüşleri realist ve natüralist yazının oluşumunda da etkilidir. Toplumcu pozitivistizm söz konusu devrimlerin sebep olduğu toplumsal, siyasi, ekonomik vb. düzensizlikleri çözmeyi kendine amaç edinmiş ve bunun için bilimsel yöntem ve tekniklerin kullanılmasını öngörmüştür. Realist ve natüralist yazın ise 19. yüzyıl toplumsal yapısını ortaya koyarken 18. yüzyıl romantik yazınına, hayal gücüne karşı çıkarak gerçeği olduğu gibi yansıtma fikrini savunmuştur.

19. yy. toplumsal, siyasal, ekonomik ve entelektüel değişim ve fikirlerin etkisiyle Pozitivistizmin kurmuş olduğu toplum-birey ilişkisi toplumu bireyin üzerine koyma eğilimlidir. Pozitivistizme göre toplum parçaları birbiriyle ilişkili ve birbirine bağımlı organik bir bütündür ve parçalardan herhangi birinde meydana gelen bir değişiklik, önce diğer parçaları sonrasında da bütünün tamamını etkilemektedir. Toplumsal bütün, parçalarına bağımlıdır fakat bu bütün parçalarının toplamından ibaret olmamakla birlikte ayrı bir yapıyı ihtiva etmektedir. Toplum belirli bir yapıya sahiptir ancak belirli değişim aşamalarından da geçmektedir. Toplumun yapısını ve değişim aşamalarını Comte 'toplumsal statik' ve 'toplumsal dinamik' kavramlarıyla, Spencer 'denge', 'işlev' ve 'evrim' kavramlarıyla açıklarken Durkheim ise toplumsal değişiminin temeline işbölümünü koymaktadır. Her üç düşünürü göre ise toplumda var olan kurumlar toplum-birey ilişkisi çerçevesinde toplumun birimleri olmakla birlikte, toplum-birey ilişkisini açıklamada temel yardımcılarıdır. Bahsi geçen üç düşünürün fikirlerinden hareketle 19. yy. toplumcu pozitivistizmine göre toplumun birimleri kurumlar olup, aile ve eğitim kurumları bireyin topluma katılımında en önemli kurumlar arasında bulunmaktadır. Söz konusu toplum-birey ilişkisiyle bağlantılı olarak pozitivistizm bireyi bencil, memnuniyet peşinde koşan ve rasyonel bir varlık olarak görür ve bireylerin toplumsal dünyayı değil, toplumsal dünyanın bireyleri yarattığını öne sürer. Çünkü toplumun kendine ait bir varlık alanı vardır ve bireyin gelişim ve değişimi toplumun değişimiyle doğrudan bağlantılıdır.

Toplumu bireyin üzerinde gören ve bu bağlamda bireyi toplum içinde, toplum ile birlikte ele alan pozitivist paradigma toplum ve bireyi inceleme yöntem ve kurallarını

oluştururken, içine doğduğu 19. yy. bilim anlayışını temel almıştır. Yöntembilimsel bir yaklaşım olarak bilimsel bilgiyi “nesnel gerçeğin insan zihni tarafından kavranması” olarak tanımlayan Pozitivizm “insan- öznenin dışında nesnel bir gerçeklik alanının var olduğunu kabul etmektedir” (Köker,1990,19–20). Bu bağlamda bilimsel bilginin sistematik bir yolla elde edilmesi koşulunu koyan Pozitivizm, bilimsel bilginin dışsal bir gerçeklik olarak ele alınması konusunda kendi toplumsal gerçeklik anlayışını belirlemiş ve bu anlayıştan hareketle de yöntem ve ilkelerini geliştirmiştir. 19. yy. toplumcu pozitivistine göre toplumsal gerçeklik bireyin beş duyu organıyla algılayabileceği kadar yakında ve ortaya konmasında bilimsel bir yolun izlenmemesi durumunda da yanlış ve sahtedir. Toplumsal gerçekliğin belirli bir düzeni vardır ve örüntülerden oluşmaktadır. Toplumsal gerçekliğin temel örüntüleri sabit ve bilgisine ulaşılabilir niteliktedir. Dolayısıyla toplumsal gerçekliğin niteliğini anlamak için toplumcu pozitivist içine doğduğu bilimsel çağın da etkisiyle bilimsel yöntem ve tekniklerin kullanılmasını öngörmüş ve bu tekniklerin doğa bilimleriyle aynı olması gerektiğini öne sürerek belirli bir nesnellik anlayışı içinde gözlem ve deneye vurguda bulunmuştur.

19.yy. Toplumcu pozitivistin etkisiyle kendi gerçeklik anlayışlarını belirleyen Realizm ve Natüralizm bu anlayışlarının sonucunda kendi içlerinde farklılıklara sahip olmalarına rağmen toplumcu pozitivistin toplum-birey anlayışını genel olarak paylaşmakta ve yansıtmaktadır. Realizm toplumsal çevrenin kişinin sahip olduğu kültürel özelliklerin ve kişinin doğal ve toplumsal kişiliğinin oluşumunda büyük bir etkiye sahip olduğunu öne sürmekte ve toplumda oluşabilen her hangi bir değişimin bireyler üzerinde etkisi olabileceğini vurgulamaktadır. Realizme göre bireylerin içinde yaşadıkları topluma karşı bir takım sorumlulukları vardır. Realizm gibi toplumun bireyi etkilediğini ve şekillendirdiğini savunan Natüralizm ise evrenin sebep- sonuç ilişkisine bağlı mekanik yasalarla kontrol edildiğini ve bireyin de sahip olduğu kalıtımsal özellikler ve içinde yaşadığı çevrenin etkisiyle bu yasaların kontrolü altında olduğunu belirtmektedir. Natüralizme göre birey içinde yaşadığı toplum tarafından şekillendirildiği için kendisini çevreleyen ve kontrol eden çevreden ayıramaz. Dolayısıyla Realizm Pozitivizm gibi toplumla ilgili benzer fikirlere sahiptir ancak realist yazarlar sadece toplumun bireyi çevreleme ve etkileme yönüne değinmişler, toplum içinde bireyi incelemişlerdir. Natüralizm bu noktada birçok eleştirmenin yorumuyla birlikte birey ve toplum hakkında

kötümser bir bakış açısına sahiptir. Bireyi biyolojik bir organizma olarak gören Natüralist yazın bu anlayışından hareketle bireyi akıl sahibi ve neden sonuç ilişkileri kuran bir varlık olarak benimsememiş; bireyin içgüdüleri ve dürtüleri aracılığıyla hareket eden bir varlık olarak görmüştür. Sanat toplum içindir anlayışıyla toplumu bireyin üzerinde, onu yöneten ve etkileyen bir çevre olarak görmüş ve bireyin pasifliğine vurgu yaparak eserlerde olanı ve olması gerekeni yansıtmıştır.

Realizm ve Natüralizm pozitivist anlayışın etkisiyle kendi yöntem ve kurallarını oluştururken kendi gerçeklik anlayışlarını temel almışlardır. Realizm, toplum ve birey hakkındaki gerçekliğin toplumcu pozitivistin öngördüğü akıl ve mantık ilkeleriyle yansıtılması ve görünenin dışında herhangi bir gerçekliğin yansıtılmaması, bir başka deyişle dışsal gerçekliğin yansıtılması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda realist yazar her sahnenin sunumunu yaparak, kesin bir tavırla gerçekliğin çeşitli ve değişen yansımalarını düzenlemeli, duruma göre özel ayrıntılara başvurulmalı ve gözlemlendiği verileri hiyerarşik bir sıra içinde işlemelidir. Dolayısıyla yazar söz konusu gerçekliği dile getirirken mekân ve çevre ile karakter hakkında ayrıntılı bir tasvir yapmalıdır. Böylelikle tasvir aracılığıyla dış gerçeklik iç gerçekliği yansıtan bir ayna görevi görmektedir. Toplumsal gerçekliğin yansıtılışında eserin bütünlüğünün korunması için ise olay ve durumlar (vak'a) sınırlanarak büyük ve ender olaylardan ziyade, günlük hayatın içinde her zaman rastlanabilen ve yaşanabilen sıradan olaylar ele alınmalıdır. Realizme göre gerçeklik etkin bir neden-sonuç ilişkisi içinde ortaya konmalı ve buna zarar verebilecek olağanüstü, tesadüfi ya da şaşırtıcı durumlara yer vermeksizin hayatın belirli bir zamanındaki belirli bir dilimi/ bölümü anlatılmalıdır. Realizm toplumcu pozitivistin etkisiyle yazarın nesnellğine vurguda bulunmuştur. Realizme göre yazar, duygu ve düşüncelerinden arınmış olmalıdır ve eserinde gerçekliği yakalayabilmesi için nesnel bir bakış açısına sahip olmalıdır. Dolayısıyla toplumsal gerçekliğin her türlü biçimi iyi-kötü, güzel-çirkin ayırımı yapılmadan edebi eserde oluşturulmalıdır. Realizm savunduğu tüm bu ilkelerin sonucunda dramatik roman türünü geliştirmiş ve gerçekliği dramatik roman aracılığıyla yansıtmıştır.

Natüralizm ise Realizm gibi gözleme önem vermiş fakat toplumsal gerçekliğin yansıtılmasında eksik olduğunu, gözlemin yanı sıra deneyin de kullanılması gerektiğini

savunmuştur. Natüralizme göre deney laboratuvarı toplum; deneysel inceleme aracı ise bireydir ve yazar eserlerinde toplumsal gerçekliği yansıtırken gözlem ve deney tekniklerinin belirli bir nesnellik anlayışıyla kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Natüralizme göre yazar bir bilim adamı gibi yansız olmalı ve eserini neden-sonuç ilişkisi ve eserin organik bütünlüğü içinde önceden tahmin edilen bir sonuca doğru kurgulamalıdır ve olanla birlikte olması gerekeni de deneyle elde edilen bilimsel bilgilerden hareketle belirlemelidir. Natüralist yazının geliştirmiş olduğu roman türü ise Zola'nın deneysel kuramı doğrultusunda gelişen deneysel romandır.

Realist ve natüralist yazının savunduğu yöntem ve kurallar, sahip oldukları toplum-birey anlayışı gibi toplumcu pozitivismin etkisi altında gelişmiştir. Dolayısıyla denebilir ki gerçeği yansıtma konusunda Realizm Toplumcu Pozitivizmin gözlem ve nesnellik ilkelerine ağırlık verirken Natüralizm ise tüm bunlara deneyi de eklemiştir. Her iki akım da gerçeği mümkün olabildiğince nesnel anlatabilmek için tasviri kullanmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi Toplumcu Pozitivizm toplumsal sorunların çözümünden hareketle bir anlamda da olması gerekeni yansıtmak için teoriler geliştirmiştir. Toplumcu Pozitivizmin bu yönünü benimseyen Natüralist yazın sanat toplum içindir görüşüyle eserlerini kaleme almıştır. Realizm ise sanat güzellik içindir görüşünü savunmuş, eserlerde gerçekliği yansıtma gayesinin estetik değerler olduğunu ifade etmiştir.

Balzac'ın *Goriot Baba* ve Stephen Crane'in *Cesaret Madalyası* isimli romanları, realist ve natüralist yazın arasındaki karışıklığın önüne geçilmesinde birer örnek teşkil etmekle birlikte, bu romanlar ait oldukları akımların özelliklerini taşımaları ölçüsünde, toplumun ürünü olan edebiyat ve eserinin toplumu ne şekilde yansıttıklarını belgelemeye yarar niteliktedirler.

Balzac'ın *Goriot Baba* adlı romanı belirli bir zaman dilimi içinde günlük olaylar çerçevesinde ait olduğu dönemi yansıtmayı, neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde mekan ve karakterler hakkında bilgi vermesi ve eserin konusunu oluşturan olaylar zincirini yaratması, esere ve anlatılanlara nesnel bir tavırla yaklaşılması, iyi/kötü ayrımının okuyucuya hikaye anlatıcısı ve karakterler arası diyaloglarla verilmesi ve sade bir dil ve

üslup kullanılması açısından realist yazının dramatik roman türüne örnek teşkil etmektedir. Roman realizmin çatısı altında topluma ve bireye yapılan vurgu ile kullanılan yöntem ve teknikler açısından, 1819 yılının Paris’indeki toplumsal ilişkileri yansıtmaktadır. Romanda devrim sonrası Fransa’ında toplumsal koşullar değişmiş ve toplumsal ilişkiler bireylerin mensup oldukları sınıfsal özellikler, yerine getirmekle yükümlü oldukları toplumsal roller ve para mevhumu açısından ele alınmıştır. Söz konusu değişiklikler olumsuz bir biçimde betimlenmiş ve realist yazının öngördüğü toplum-birey ilişkisine paralel bir biçimde değişen toplum koşulları bireyleri de etkisi altına almıştır. Böylelikle *Goriot Baba* 19. yüzyıl Fransız toplumunun geçirmiş olduğu olumsuz dönüşümlere örnek oluşturarak gerek edebiyatın toplumun ürünü olma özelliğini pekiştirmiş, gerekse toplumcu pozitvizmin öngördüğü birey- toplum ilişkisini yansıtmıştır.

Edebiyatın toplumun ürünü olma özelliğinin bir başka örneği olarak Stephen Crane’in *Cesaret Madalyası* adlı romanı ise Natüralizmin birey-toplum ilişkisini yansıtması, karakterlerin gözlem ve deney ile eserde verdiği varlık mücadelesi, okuyucunun deney aracılığıyla söz konusu mücadele sürecine tanık olması, yazarın ise gözlem ve deney aracılığıyla bu mücadele deneyini yürütmesi ve çeşitli söz sanatlarının kullanılması açısından natüralist yazının deneysel roman türünü temsil etmektedir. Yazar, Natüralizmin kullandığı yöntem ve teknikler aracılığıyla genç bir delikanlının gözünden savaşı anlatmış ve savaşa katılıp katılmamakla cesur olup olmamak arasındaki ilişkinin toplumun bakış açısıyla belirlendiğini ve bağlı olduğu alayda delikanlının birey olarak tek başına bu ikilemi yaşamasını nesretmiştir.

Goriot Baba ve *Cesaret Madalyası* isimli romanlarda ele alınan toplum-birey ilişkisinin toplumcu pozitvizmin toplum-birey anlayışını yansıtacak türden eserler oldukları anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere Pozitivizm toplum temelli bir toplum-birey ilişkisi üzerinde durmuştur ve toplumun bireyi şekillendirdiğini öngörmüştür. Bu bağlamda *Goriot Baba*, yansıttığı 1819 yılı Fransa’ında oluşan toplumsal düzensizlikler sonucu bireyin toplumdaki yerini ve diğer bireylerle kurduğu ilişkinin toplumda ön plana çıkan sınıfsal ayrımlar, ekonomik koşullar ve toplumsal rolleri açısından değişimini ve özelliklerini sergilemektedir. *Cesaret Madalyası*’nda ise yazar çizdiği karakter

aracılığıyla, bireyin kendisini çevreleyen koşulların etkisi altında olduğunu ve söz konusu koşullara göre değişeceğini ve hareket edeceğini ifade etmektedir. Toplum birey ilişkisini romandaki karakterin deneyimleri doğrultusunda ele alınmış ve kolektif bilincin bireysel bilince, grubun bireye, aidiyet duygusunun yaşama güdüsüne üstün geldiğini öne sürülmüştür. Romandan çıkarılacak sonuçlardan biri de bireyin ancak toplum içinde var olabileceğidir ve toplum aracılığıyla kendini gerçekleştirme imkânının olduğudur. Bu bağlamda *Cesaret Madalyası* toplumcu pozitivist toplum-birey ilişkisi konusunda toplumu bireylerin üzerinde görmesi ve toplumsal çıkarların bireysel çıkarlardan daha önemli bulması açısından, vatanseverlik duygusu çerçevesinde bireyin ait olduğu gruba katılıp katılmama ikilemini ele almıştır.

Sonuç olarak buraya kadar açıklanmaya çalışılan pozitivist paradigma ile realist ve natüralist yazın arasındaki ilişki araştırmanın metot kısmında da belirtildiği gibi betimsel araştırmanın kurallarına bağlı kalınarak ortaya konmuş ve kurulan söz konusu ilişki bağlamında sosyolojinin edebiyatı, toplumcu pozitivist ise realist ve natüralist yazını etkilediği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Alver, Köksal. (der.). (2004). *Edebiyat Sosyolojisi*. Ankara: HeceYayınları.
- Ahnebrink, Lars. (1961). *The Beginnings of Naturalism in American Fiction*. New York: Russell and Russell, Inc.
- Ammons, Elizabeth. (1995). Expanding the Canon of American Realism. Pizer, Donald. *Realism and Naturalism in Nineteenth Century American Literature*. (ss. 95-114). New York: Russell & Russell, Inc.
- Ashley, David; D. Michael Orenstein. (1998). *Sociological Theory: Classical Statements. 4.b*. Boston: Ally and Bacon.
- Balzac, Honore de. (1988). *Goriot Baba*. (Çev. Nesrin Altınova). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Barton, J.; Glenda A. Hudson. (der.). (1997). *A Contemporary Guide to Literary Terms With Strategies for Writing Essays About Literature*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Becker, George J. (1963). *Documents of Modern Literary Realism*. New Jersey: Princeton.
- Benardete, Jane. (1972). *American Realism*. New York: G. P. Putnam's Sons.
- Bersani, Leo. (1970). *Balzac to Beckett: Center and Circumference in French Fiction*. New York: Oxford University Press.
- Boynukara, Hasan. (1993). *Modern Eleştiri Teorileri*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi: Fen Edebiyat Yayınları.

- Brooks, Peter. (1976). *The Melodramatic Imagination: Balzac, Henry James, Melodrama and The Mode of Excess*. New Heaven: Yale University Press.
- Budd, Louis J. (1995). The American Background. Pizer, Donald. *Realism and Naturalism in Nineteenth Century American Literature*. New York: Russell & Russell, Inc.
- Calliconis, Alex. (1999). *Toplum Kuramı: Tarihsel Bir Bakış*. (Çev. Yasemin Tezgiden). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cazemajou, Jean (1972). *The Red Badge of Courage: The "Religion of Peace" and The War Archetype*. Katz, Joseph. *Stephen Crane in Transition: Centenary Essays*. Delcalb: Nothern Illionis University Press.
- Chiari, Joseph. (1960). *Realism and Imagination*. London: Barrie and Rockliff.
- Colaterella, Carol. (1990). *Evolution, Sacrifice and Narrative: Balzac, Zola and Faulkner*. New York: Garland Publishing.
- Crane, Stephen. (1964). *Cesaret Madalyası*. (Çev. Nilüfer F. Deriş). İstanbul: Işık Kitapları.
- Çetişli, İsmail. (2001). *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar. 4.b.* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Daemmrigh, Horsts; Ingrid Daemmrigh. (1944). *Spirals and Circles: A Key to Thematic Pattern in Classicism and Realism. (Cilt 1.)* New York: Peter Lang Publishing.
- Desnoyers, Fernand. (1855). On Realism. Becker, George J. (1963). *Documents of Modern Literary Realism*. (ss. 81- 88). New Jersey: Princeton.
- Duncan, Hugh Dalziel. (1953). *Language and Literature in Society*. Chicago: The

University of Chicago Press.

Durey, Jill Felicity. (1993). *Realism and Narrative Modality: The Hero and Heroine in Eliot, Tolstoy and Flaubert*. Tübingen: Narr.

Durkheim, Emile. (1965). *Montesquieu and Rousseau: Forerunners of Sociology*. Michigan: Ann Arbor University of Michigan Press.

Ergun, Melih. (2005). *Şairler, Yazarlar ve Edebi Akımlar*. İstanbul: Yuva Yayınları.

Fraassen, Bas C.; Jill Sigman. (1993). Interpretation in Science and in the Arts. George Levine (der.). *Realism and Representation in Relation to Science, Literature and Culture*. (ss. 73- 99). Wisconsin: The University of Wisconsin.

Giddens, Anthony. (1971). *Capitalism and Modern Social Theory: An Analysis of the Writings of Marx, Durkheim and Max Weber*. Cambridge: Cambridge University Press.

----- (1972). *Emile Durkheim: Selected Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gullason, Thomas A. (1972). *Stephen Crane's Career: Perspective and Evaluations*. New York: New York University Press.

Hassard, John. (1993). *Sociology and Organization Theory: Positivism, Paradigms and Postmodernity*. Cambridge University Press.

Hauser, Arnold. (1982). *The Sociology of Art*. (Çev. Kenneth J. Northcott). Chicago: The University of Chicago Pres.

Helm, W. H. (1973). *Aspects of Balzac*. New York: Haskell House Publishers, Ltd.

Hemmings, F. W. J. (der.). (1974). *The Age of Realism*. Maryland: Penguin Books.

Hughes, John A.; Wes Sherrock; Peter J. Martin. (der.). (2003). *Understanding Classical Sociology: Marx, Weber, Durkheim. 2.b.* London: Sage Publications.

Kocacık, Faruk. (2003). *Toplumbilim Ders Notları. 3.b.* Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

Köker, Levent. (1990). *İki Farklı Siyaset: Bilgi Teorisi ve Siyaset Bilimi İlişkileri Açısından Pozitivizm ve Eleştirel Teori*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

Kwiau, Joseph J. (1972). *The Newspaper Experience of Stephen Crane*. Gullason, Thomas A. *Stephen Crane's Career: Perspective and Evaluations*. New York: New York University Press.

La Capra, Dominick. (1972). *Emile Durkheim: Sociologist and Philosopher*. London: Cornell University Press.

Lehan, Richard. (1995). *The European Background*. Pizer, Donald. *Realism and Naturalism in Nineteenth Century American Literature*. (ss. 47- 73). New York: Russell & Russell, Inc.

Loomis, Roger Sherman. (1919). *A Defensive of Naturalism*. Becker, George J. (1963). *Documents of Modern Literary Realism*. (ss. 535- 548). New Jersey: Princeton.

Macit, Muhsin; Uğur Soldan. (2004). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Michaud, Guy. (2004). *Bir Disiplin Olarak Edebiyat Sosyolojisinin Kurulması*. Alver, Köksal (der.). *Edebiyat Sosyolojisi*. (ss. 57- 67). Ankara: Hece Yayınları.

Neuman, W. Lawrence. (2000). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative*

Approaches. 4.b. Boston: Allyn and Bacon.

Nisbet, Robert. (1974). *The Sociology of Durkheim*. New York: Oxford University Press.

Nye, Russel B. (1972). Stephen Crane As Social Critic. Gullason, Thomas A. *Stephen Crane's Career: Perspective and Evaluations*. New York: New York University Press.

Peel, J. D. Y. (der.). (1972). *Herbert Spencer on Social Evolution*. Chicago: University of Chicago Press.

Pizer, Donald. (der.). (1966). *The Cambridge Companion to American Realism and Naturalism: Howells to London*. Cambridge: Cambridge University Press.

----- (1982). *Twentieth Century American Literary Naturalism: An Interpretation*. Carbandale: Southern Illinois University Press.

Ritzer, George. (1996). *Classical Sociological Theory*. 2.b. New York: McGraw- Hill Companies, Inc.

Romm, Norma R. A. (1991). *The Methodology of Positivism and Marxism: A Sociological Debate*. London: Macmillan.

Solomon, Eric. (1972). Parody and Realism in Stephen Crane's Fiction. Gullason, Thomas A. *Stephen Crane's Career: Perspective and Evaluations*. New York: New York University Press.

Sorokin, Pitirim. (1972). *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi

Swingewood, Alan; Diana Laurenson. (1972). *The Sociology of Literature*. London:

Paladin.

----- (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (Çev. Osman Akınhay).
Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Şen, Mustafa Kemal. (2004). Edebiyat Sosyolojisinin Tarihinden Basamaklar. Alver,
Köksal. *Edebiyat Sosyolojisi*. (ss. 91- 132). Ankara: Hece Yayınları.

Turnell, Martin. (1958). *The Novel in France: Mmm de la Fayette, Laclos, Constant,
Stendhal, Balzac, Flaubert, Proust*. London: Hamish Hamilton.

Ural, Şafak. (1986). *Pozitivist Felsefe: Bilimde ve Felsefede Doğrulama*. İstanbul:
Remzi Kitabevi.

Walcutt, Charles Child. (1956). *American Literary Naturalism, A Divided Stream*.
Minneapolis: University of Minnesota Press.

Wellek, Rene; Austin Warren. (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri*. (Çev. Ahmet Edip
Uysal). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Wolff, Kurt H. (der.). (1960). *Essays on Sociology and Philosophy by Emile Durkheim
et. al*. New York: Harper and Raw Publishers.

Yıldırım, Ali; Şimşek, Hasan. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.
2.b. Ankara: Seçkin Yayıncılık.